

AZ ÉLETFOGYTIGLAN ELITÉLT

REGÉNY

IRTA
JONAS LIE

NORVÉG EREDETIBŐL FORDITOTTA
RITOÓK EMMA

BUDAPEST, 1919
A NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2018
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-270-3 (online)
MEK-17692

I.

«Mint egy királyfi a bölcsőjében», - amint mondani szokták, - «amely felett láthatatlan tündérek és a gyermekkor ártatlan nyugalma lebegnek!»

Hogy milyen tündér állott a Barbro-Nikolai bölcsőjénél, azt nehéz lett volna megmondani. Kint, a város végén, a bádogosék kis házának elhasadozott és betömködött ablaküvegei mögött sok furcsa bekvártélyozás és látogatás esett egész éjszakán át, mikor az országúton kóborlók és a velük jövő-menők nem egykönnyen találtak hajlékra. Nagy ivások estek itt gyakran és nem egyszer megtörtént, hogy a bölcső felborult verekedés közben, vagy hogy egy részeg ember egész hosszában végig esett rajta.

A Nikolai anyját Barbro-nak hívták és valahová messze a felső vidékre, Heimdal hegyei közé való volt, a legtisztább fajtájú hegyvidéki leány, piros és fehér, nagy, erős és szélesvállú, olyan egészséges, hogy csak úgy virult és a foga olyan fehér volt, mint a tejes sajtárban a hab. Annyit hallott a városról beszélni a marhakereskedőktől, mikor a hegyek között jártak, hogy valami vágy vagy nyugtalanság fogta el utána.

És így ment be a városba szolgálni.

Olyan jól illett oda, mint a szénakazal egy előkelő városnegyedbe vagy a tehén a lépcsőházba, vagyis egy cseppet sem.

Igy aztán azzal töltötte az idejét, hogy a piacon a szénarakodásnál állt. Mindenáron látni és érinteni akarta a szénát, hogy megmondja róla a véleményét, - bizony nem volt az olyan, mint a hegyifű, «hasonlítani sem lehetett hozzá... a hegyi széna olyan sima és puha... és milyen szaga van - ah-haa... arról beszélni sem lehet!»

De a háziasszony nem azért fogad szolgálóleányt, hogy egész délelőtt a rakodó kocsisokkal fecsegen. És így egyik szolgálattól a másikig mindig lejjebb és lejjebb süllyedt bér és uraság dolgában. Mert Barbro-nak csak egy hibája volt, minden ügyessége, becsületessége és őszintesége mellett, az a nagy hibája, hogy használhatatlannak és lehetetlennek bizonyult minden elképzelhető városi munkára.

De, amint tudjuk, a társadalomnak megvan az a bámulatos tehetsége, hogy hasznossá tesz, magába olvaszt és átalakít mindent a maga szolgálatára, még a látszólag legjelentéktelenebb és leghaszontalanabb lényt is. És így nagyon gyorsan elkövetkezett, hogy szegény Barbro is megtalálta a maga útját, az egyetlent, amelyen alkalmassá válhatott a városi életre, - dajka lett.

Nehéz idő és kemény küzdelem volt, mikor a szégyen állott előtte; alig lehetett túlélni, - ezután eszébe sem juthatott többé, hogy valaha a heimdali hegyek közé betegye a lábát.

De még nehezebbek is jöttek!

Az a sokféle társadalmi követelés, amelyet az idők előhaladása a magasabb társadalmi osztály háziasszonyaira ráró, ebben a városban is érvényesült, - főleg abban, hogy a dajkák mindig nagyobb keresletnek örvendtek.

- Ennek az alapoka, - magyarázta Schneibel doktor, - egyszerűen egy természeti törvény: az ember nem lehet ugyanakkor intelligens lény és fejős tehén is! A vér és idegek megújódása csak mesterségesen érhető el a természethez közelebb álló társadalmi osztályok útján.

Most már az volt a feladat, hogy egy kiválóan egészséges és frissvérű megújítót találjanak a Wejergang főkonzulék¹ két gyenge újszülötte részére.

Schneibel doktor szokott előrelátásával már készenlétben is tartott egy dajkát a konzulné részére: - aki egészen kiváló példánya a nép gyökeréről szakadt eredeti egészségnek. Azt mondhatnám, hm, hm... hogy ha a nagyságos asszony nem mehetett el a hegyekhez, a hegyek voltak olyan udvariasak, hogy asszonyomhoz eljöttek! A leány bőrének kipárolgása emlékeztet ugyan talán az istállószagra; de ez alapjában véve csak eredetiségének biztosítóka. És a mai időben ez a legfontosabb, asszonyom! mikor a tejet úgyszólván már az anyaállatban meghamisítják... Még egészen fiatal leány, alig húsz éves.

Barbro Högdennek a legtávolabbi sejtelve sem volt róla, hogy a legmélyebb lealacsonyításból, amelybe lesüllyedt s amelyben úgy élt, hogy vizet és fát hordott, vagy a befagyott parton állva fehérenmüt vert sulyokkal és minden durva munkára felajánlotta magát, amit megkaphatott, csak hogy valami csekélységet keressen magának és kis gyermekének a bádogoséknál, - hogy most innen egyszerre fel fog emelkedni egy kivételesen tisztelt, keresett és tekintélyes személy rangjára.

Mert a dajka nagyon tisztelt személy, sőt már az előjegyzettek névsorában áll, hogy nagyra-becsültté lépjén elő.

Miután feldajkálja a család gyermekét, - ha a magáénak mostohaanyja is volt, - azon végzi, hogy pihés ágyban alszik és mindenki a tenyerén hordja, ha csak egy később jött örökösnek az új dajkája esetleg le nem taszítja a trónjáról.

De ha azt választja, hogy inkább a saját kicsinyének adja oda egyetlen gazdagságát, egészséges mellét, ha ilyen vak volna a saját jövője dolgában, akkor bizony a dolog másként alakul és Schneibel doktor szavával szólva: - nem egészen a saját hibáján kívül! - tisztán a társadalmi rend ökonómiájának² következtében, amellyel nem tudott kiegyezni s amelynek nem tudta magát alávetni; ez pedig a kulturtörvények engesztelhetetlen logikájával³ haszontalan felesleggé szállítja le létét, melyet a társadalom organizmusa⁴ kiválaszt magából. Vagy népszerűbben!... ott ülhet szégyenével a megvetésben és szegénységben maga és törvénytelen utódja. Mint magánegyének bizonyos tekintetben igaza van, de szociális szempontból, - mint a társadalom tagja!?

Szegény Barbro Högden ebben a tekintetben eleinte egészen elvakult volt, - olyan makacs és önféjű, mint a hegyi ló, mely nem hagyja eltéríteni magát az útjából.

Schneibel doktor már harmadszor állt botját az orra alá támasztva a bádogoséknál, mialatt könnyű kocsija az úton várt. Minden alkalommal megtoldta a fizetést és a rábeszélést egyaránt és egymásután bizonyította be, milyen bajt okoz magának és a kis fiának ezzel a csökönnyösséggel. Hivatkozott a saját belátására is. Hogy fogja fölnevelhetni ilyen szegényen, ilyen nehéz viszonyok közt, ennyi bajjal küzdve a gyermeket? - míg másrésről csak nagy bérének egy részéről kell lemondania a bádogosék javára s azok jól és tisztességesen gondoskodni fognak a fiúról. Amellett még ki is jöhet hozzá elég gyakran, legalább is egyszer havonként, - ezt a Wejergangék nevében megigérheti, habár ez igazán rendkívüli áldozat volt a főkonzulék részéről, most, mikor olyan messze kint a falun laknak.

¹ Itt olyanszerű cím, mint a polgári magyar társadalomban a *tanácsos* volt.

² A társadalmi élet természetes gazdasági beosztása.

³ Az emberiség művelődésének törvényszerű és kérlelhetetlen következetességgel haladó fejlődése. - Úgy ezt, mint az előbbit gúnyos értelemben használja itt az író.

⁴ Szervezet.

Schneibel doktor jóakarattal, de szigorúan, szívesen és mégis határozottan beszélt; csaknem úgy, mint az apák szoktak.

Barbro-t mindig elfogta a félelem, valahányszor a doktort az utcán feljönni és az ösvényre befordulni látta a zöldes, rothadó deszkakerítés mellett.

Olyan merően figyelte, mint a madár, ha a fészket félti s a legsötétebb szegletbe ült be a bölcső elé, mikor belépett. A maga részéről legfeljebb egy-egy sóhajtással felelt. A válaszadást a bádogosné teljesítette helyette. «Biz' isten, úgy van!» és «nem bizony!» és «nincs másként, doktor úr!» s más hasonló felületes fecsegéssel, úgy, hogy Barbro nagyon sokszor arra gondolt, ne vegye-e a hátára a gyermekét és ne induljon-e útnak vele?

De ma a doktor olyan szokatlanul barátságosan beszélt és olyan sok pénzt ígért! Egyenesen a lelkiismeretéhez fordult, megsimogatta a kicsikét és azt mondta: hogy ha arra kerül a sor, bizonyosan nem lesz olyan kegyetlen anya, hogy ennek a derék, kedves kis fiúnak nehéz napokat szerezzen, - hogy szükségét kelljen szenvednie - és picis lábai megfázzanak, mikor tőle függ, hogy olyan jó dolga és olyan melege legyen, mint egy királyfinak a bölcsőben!

Ennek nem lehetett ellentállani és Barbronak meghatottságában valami ígéretféle csúszott ki a száján.

Később a szomszédasszony is bejött és ugyanazon a véleményen volt; sokat beszélt azokról a kis gyerekekről is, akik csak az ő tudtával a nélkülözéstől és rossz ápolástól haltak meg itt a szomszédságban az utolsó néhány év alatt, mert az anyának egész napra munkába kellett mennie s nem volt mivel fizessen értük. Így fecsegett tovább mindig ugyanarról és a bádogosnéval egymás szájából vették ki a szót.

Barbro csak ült és hallgatva szoptatta a fiát. Igazán, mintha a szíve akart volna megszakadni... Egy pillanatig arra gondolt, ne menjen-e vissza a hegyek közé Högdenbe... de más otthonba, mint régen, a gyermekével együtt!

Nagy kísértés volt ez!

Éjszaka úgy rájött a zokogás, hogy csak úgy törte a testét; hogy meg ne zavarja a bádogosék álmát, kiment a lanyha permeteg esőre; ez megnyugtatta és lehűtötte.

Mikor reggel a mosóteknő mellett állva a szomszédasszonynak ruhát öblíteni és facsarni segített, kint az úton egy kocsi állt meg. A kocsis - zsinóros volt a kabátja és a kalapja, - leszállt és bement a bádogosékhoz.

- Facsard ki azt a lepedőt, Barbro, úgyis az utolsó, amit itt facsarsz, - mondta a szomszédasszony, - mert itt van érted a konzul kocsija.

Barbro kifacsarta hát a lepedőt, hogy nem maradt abban egy csepp víz sem... Itt volt hát az idő!

Bement és a gyermek fölé hajolt, hogy tisztába tegye; alig tudta, hogy mit csinál vagy hogy mi van a kezében.

Látta, hogy a szolgáló tallért fizet ki készpénzben a bádogosnének.

Akármilyen hosszú és előkelő alak volt a kocsis nagyszerű urasági szolgáló orrával, mégis mintha mindannyiszor összerezzen volna, mikor Barbro ránézett és mindig újra biztosította:

- Nem sietős... egyáltalában nem sietős! Sohasem kelünk fel kilenc óra előtt a főkonzuléknál, úgy, hogy bőségesen van még időnk. - És az órájára nézett.

És valahányszor így az órára nézett, Barbro is sietett a saját fiára nézni, mert itt volt az idő, hogy el kellett hagynia.

A gyermek megint elaludt. Ha ébren lett volna, maga sem tudja, hogy megtette volna-e... mert bizony nem ő rajta mulott, hogy a fiától el kellett mennie.

- Nem sietős, nem sietős! - És a kocsis megint kivette vastag ezüst óráját gombos mellényének a zsebéből.

De most már Barbro sietett, kapkodva, hogy ne maradjon ideje újra körülnézni, mielőtt a kocsiba felül és a hosszú, merevnyakú, zsinóros ember elkocsizott vele innen, sorsának előre meghatározott útján.

...Nyáron a főkonzulékkal egy fürdőhelyre ment.

Itt sétált Barbro és tologatta a homokon a gyermekkocsit a két kicsivel és nem egyszer megtörtént, hogy Wejergangéknak hizelgett, mikor a mellettük menők felkiáltottak:

- Micsoda derék egy dajka!

De azért elég sok kellemetlenségük volt vele. Búskomorsági rohamai jöttek, mikor használhatatlanná vált, annyira oda adta magát a bánatnak. Kiveresedve és kisírt arccal ült a bölcső mellett, a gyermeke után vágyakozott és sem enni, sem inni nem akart.

Pedig ez nagyon fontos dolog volt! - a dajkának fenn kell tartani a jó kedvét; a kedélyhangulat annyira befolyásolja az egészséget és ez ismét a gyermekét!...

Wejergangné különböző jó ételeket hozatott felvidítésára a vendéglőből; csak úgy hullottak a selyemkendők és kötők az ölébe és az otthonmaradt cselédségnek kifejezetten megparancsolták, hogy kérdezősködjenek kint a bádogoséknál a Barbro fiáról.

Csak dicséret és elismerés hallatszott, csupa elismerés és dicséret, valahányszor a főkonzulék Lars kocsisa menet közben megállott odakint és mivel Barbro ilyen jó híreket hallott, teljesen megnyugodhatott és vidám lehetett az egész hónapra át.

Nagy becsben tartották s ezt hamar megérezte. Ha valamit mondott vagy akart, úgy hallgattak rá, mint az asszonyra magára; hát még a finom ruhák, a friss, váltó fehér holmi, nem is beszélve az enni és inni valóról!... a munkát, - amihez különben is szokva volt, - föl sem lehetett említeni; egészen puha és sima lett a keze! A két kicsi, akiket éjjel-nappal gondozott, már megismerte és ő is kezdett hozzájuk ragaszkodni.

*

Miután a konzulék hazajöttek a fürdőről, Barbro is útnak eredt a bádogosékhoz.

Nem emlékezett rá, hogy valaha ilyen sáros és agyagos lett volna az út idekint. A cipőjét és a ruhája alját jól ki kell majd tisztítani és mosni, ha hazaért.

Szinte elfogta a hideg izzadság arra a gondolatra, hogy mindjárt meglátja a fiát!...

De hát így volt a legjobban, ahogy van, most, mikor olyan jól meg tud fizetni érte.

Mikor a deszkakerítésnél befordult és meglátta a házat, mikor az eltört ablaküvegek éppen előtte voltak, meglassította a lépéseit. Egyszerre valami aggodalom fogta el.

És akkor elébe jött a szomszédasszony, akinek olyan sokszor segített a munkájában és elkezdett beszélni és mindent elmondott; úgy kelepelt, mint egy kézi malom. Szomszédháború ütött ki a bádogosék környékén. És most, hogy Barbro maga jött el, meg kell tudnia az igazat, a tiszta, hamisítatlan igazságot!

A bádogosék csak ne képzeljék, hogy más embernek nincs szeme a fejében! Most már minden holmijukat, de mindenüket, amijük csak volt, a zálogházba vitték; - már csak éppen annyi bádogedényük maradt, amit a repedt ablakuk párkányára rakhatnak. És hogy miből élnek,

arról a környéken senkinek sincs fogalma, hacsak nem annak a szegény, kiéheztetett gyerekek a tartásdíjából, akit bajor sörrel szoktak álomba kábítani, hogy ne sírjon. Mert hogy ide valaki beszálljon, mióta a rendőrség vizsgálatot tartott a házban megforduló szállóvendégek miatt, az még olyan fajta népeknek sem jut az eszükbe, akik különben nem nagyon válogatók az ellátás dolgában...

- De ha rám akarsz hallgatni, Barbro, akkor helyezd el a fiút Holman hajóácsnál a városban, a parton. Azok rendes, tisztességes emberek és igazán szánakoztak a kis fiú felett, mikor elbeszéltem nekik, hogy milyen rosszul van ellátva idekint.

Holman hajóács... Holman hajóács... Barbro-nak folytonosan ez a név hangzott a fülébe, mikor nehéz szívvel bement a bádogosékhoz.

Ott feküdt a fia az elrongyolt, szennyes pólyaruhák közt sápadtan, soványan, félénken, csaknem rémült szemekkel. Elkezdett sírni, mikor fölvette; nem ismerte meg az anyját, de ő is alig ismerte fel a tulajdon gyermekét.

Csalódása - s mindaz, amit érzett, - növekvő haraggal, erős szavakban tört ki a bádogosék ellen.

De azalatt, míg megmosdatta a fiút, azt is megérezte, hogy milyen durva, nehézkes, faragatlan az arca és a teste ahhoz a két finom kis lényhez képest, akikhez hozzászokott. Most látta be először, hogy mennyire lehetetlen volna magánál tartania.

De az ácsékhoz fogja vinni szegény fiút! Ne hívják Barbro-nak, ha azonnal ki nem viszi az asszonyánál - még ma...

A sírástól kivörösödve, feldagadt arccal tért haza és vigasztalhatatlan volt egész este, míg az asszonya azzal az ígérettel nem jött le az irodából, hogy a dolgot el fogják intézni.

És így Nikolai Holman ácsmesterékhez került.

II.

Bizonyos tekintetben szerencse, hogy az, akinek első fiatalságában rossz dolga volt és elhanyagolásban volt része, nem emlékszik semmire belőle, - habár talán a nyomai soha sem mulnak is el.

Madame⁵ Holman legalább ezen a véleményen volt. Első naptól fogva, mikor a fiú a házába került, látta, de nem is volt nehéz észrevennie, hogy milyen tolvajtanyán nevelték eddig. A szeme olyan okos és fürkésző volt és olyan kiszámítottan ravasz és makacs szokott lenni, még mielőtt beszélni kezdett volna! A madame azt állította, hogy egyenesen rosszakaratúságból feküdt olyan csendesen leselkedve addig, míg ő el nem aludt; de abban a percben neki is fogott az ordításnak, mint egy éjjeli őr!

Azt tehát mindenki belátta, aki az ácsékat ismerte, hogy ha nekik nem valami nagy szerencséjük is akadt a fiúval, de bezzeg annál szerencsésebb volt ez, hogy rájuk talált. Mert az ácsmesternéről csak az az egy szó és vélemény lehetett, hogy olyan rendes, kötelességtudó asszony, aki ritkítja párját.

Amilyen hosszú, sovány és tiszta volt egész megjelenésében, még kicsiny, májbarna arca és hideg, kék mosolytalan szeme is arról tanuskodott, hogy nem olyan asszony, aki könnyen elragadtatná magát valami esztelen szenvedélytől.

És amikor Barbro ebben az évben néhányszor meglátogatta a fiát, - most már nem jöhetett olyan gyakran ki, mert Wejergangék egész évben kint laktak a nyaralójukban, - maga is meggyőződhetett róla, hogy milyen gondosan, tisztán és szigorúan tartják. A madame, míg csak ott volt, folyton a lelkére beszélt, hogy milyen nehéz a bádogosmocok után helyrehozni mindazt, amit a gyermek a lelkiismeretlen tartás mellett kezdettől fogva magára szedett... különösen ilyen makacs természet mellett.

Most már egészen jól tudott járni, de csak csúszkálni akart mindig és mihelyt elfordította a szemét róla, már hol itt volt, hol amott, majd a vasfazéknál, majd az ételes tál mellett, aztán meg a vizescsöbörnél; néha meg éppen az óra súlyát rángatta.

És lefeküdt, hempergett, bepizskolta magát, amikor csak lehetett; - tegnap is a macska egész étele a padlóra volt döntve! Most már a vesszőt oda akasztotta lent a falra, hogy mindig a szeme előtt legyen. Mert félelmet kell beleoltani és bizony csak örökös felvigyázással és büntetéssel lehet nála valamit elérni. És Barbro maga is tudhatja, hogy nem olyan könnyű más gyermekével bánni, - különösen ilyen vadóccal, aki úgy jött a világra.

Barbro be is látta, hogy elejétől végig igazságos beszéd ez, bármennyire fáj is neki; de azért mintha mindig sietett volna, hogy minél előbb eljusson innen.

Néha azonban megtörtént, hogy Barbro maga is levonta a tanulságot az ilyen beszédből és ezt jónak látta a maga részéről Wejergangnéval szemben is alkalmazni, a saját gondosságát emlegetve a két kicsivel szemben, valahányszor szakadni kezdett kettőjük között a fonál.

...De az engedetlenség szelleme nem változott a fiúnál egész növekedése alatt sem. Lehetetlen volt kiirtani belőle, bármennyire igyekezett rajta a mesterné asszony és néha az ácsnak is segítségére kellett mennie. De ez sem történt meg soha anélkül, hogy a madame kellően meg ne magyarázta volna neki, milyen erkölcsi szükségesség az, hogy ő is kivegye a maga részét a háztartás kötelességeiből.

⁵ Asszonyom; itt a kisiparososztály asszonyainak címzése.

Az ács hallgatag ember volt, nyugodt és fénylő tekintettel. Reggel elment és este jött vissza, letörülte és letisztogatta magát és egy darabig valami szerszámmal vagy fadarabbal a kezében az ajtóhoz támaszkodva maradt, mielőtt bement.

Hogy mi volt a véleménye a házasságáról, arra nem lehetett rájönni. Annyi bizonyos, hogy olyan asszony, mint madame Holman, nagy kincs volt, akit nem lehetett eléggé megbecsülni; és ha ezt Holmanról nem lehetett is elmondani, sőt ha - teljes tisztelettel szólva, - ő kissé együgyűnek látszott is, ezt mindenki rendben való dolognak tartotta, mert ebben a házasságban nem lehetett másként, ha az egyensúlyt fenn akarták tartani. Ha valaki csak egyszer beszélt az asszonnyal, ezt azonnal be kellett látnia; annál kevésbé érthette azonban azt, hogy mégis a férfi faragta a műhelyben a gerendákat, amiből az egész család élt.

Annál feltűnőbb volt, hogy az ácsot időnkint be nem számítható állapotban találták az ajtó előtt, amit igazán nem vártak volna ilyen boldog házasságban élő embertől.

Miután megtörtént az a csoda, hogy a madame-nak is született egy kis leánya, - ami nagy és mélyreható változást okozott a családban, - azt is megfontolták, hogy vajjon nem a legokosabb volna-e az idegen gyermektől megszabadítani a házat. De egyrészt ott volt a jó, biztos pénz, másrészt meg idővel használni is lehetett a fiút a bölcső mellett.

Ez igazán a legkönnyebb munka volt a világon, - mintha csak kis fiúk részére találták volna ki, hogy a bölcsőlábat tapodják, - egy kis gyakorlat dolga az egész.

De az asszony itt is csakhamar szomorú tapasztalatokra jött rá. Ott hagyta a bölcsőnél, mikor kiment, de mire bejött, a fiú már az ablaknál állt vagy éppen fent a pincebejáratnál és a gyerekekre bámult, akik a téren játszottak; sőt néha még odakint is találta az ajtó előtt, amit nyitva hagyott maga után; - mindent kitalált, csakhogy feljöhessen a pincéből és ott hagyhassa a kötelességét.

Dehát számadásra is vonták érte és kapott annyit, amennyit csak a háta elbirt!...

Az emeleten lakó szolgálot, aki kidugta a fejét, mert meg akarta tudni, mit követett megint el ez a kis gonosz szörnyeteg, hogy úgy ordít, biztosította a madame, hogy semmiféle büntetés nem használ, akár azt próbálja meg, hogy vacsorát nem ad neki, akár azt, hogy jól elcsépel - egyik sem sokat segít, egyformán engedetlen és megbízhatatlan marad.

Most azzal ijesztette meg, hogy az ördög ott ül az ágy mögött és felügyel rá, vajjon ringatja-e a bölcsőt!

A fiú azt sem tudta, hova legyen a rémülettől és folytonosan látni vélte a fekete szörnyeteget, amint a madame párnája fölött kidugja a fejét. Mindamellet nem tudott ellentállani, hogy ne nézzen az ablak felé; a téren sokan játszottak odakint. És isten tudja, hogy történt, egyszerre csak megint ott állott az ablaknál, míg újra eszébe nem jutott, hogy mi van a háta mögött. Erre mint a nyíl, úgy rohant vissza, leült és féleszméletlenül bámult be a szegletbe.

Évek múltával Nikolai magasabb hivatalba lépett a bölcsőringatás mellől és az volt a kötelessége, hogy a kis leányra, Ursillára, vigyázzon a pincebejáró előtt. Egyetlen lépés annál tovább, ahol az utca tulsó oldalán a fák voltak, nyaktörő kivánság lett volna. Azt, hogy mit jelent ezen a vonalon túlmenni, teljes erővel beleverték. Mert másként miképp lehetett volna biztos az ember, hogy nem viszi-e Sillát magával egészen a szökőkút medencéjéig, ahol pajkos fiúk hajókkal játszottak, kiabáltak és lármáztak? Bűnös teste sok nyomát viselte ennek kék és sárga foltokban, valahányszor kísértésbe jött, míg végre a határ olyan ösztönös biztossággal állt rettegő lelke előtt, mintha vasrács lenne. Egy lépés ezen túl a legsötétebb gonosztett volt képzelete előtt, olyan bűn, mely a legvadabb megtorlást vonja maga után.

Hogy Silla nem mindennapi, sőt rendkívüli, úgyszólván magasabb rendű lény volt, mint ő, annyiszor bebizonyították neki, mióta a kis leány a világra jött, hogy ezt az állítást minden kétséget meghaladó igazságnak tekintette.

Bármennyit szenvedett azonban miatta, sajtóságot ellentmondásképpen, vagy talán éppen az érte hozott áldozatokból kifolyóan, nagyon erősen ki volt benne fejlődve az az érzés, hogy Silla az ő gondoskodása körébe tartozik.

Feltétlen bámulója volt, - kék szallagos kalapjában, amelyen egy ócska, vörös szövetrozsa virított, csodálatosnak találta! - és akaratosságának, mely éppen olyan zsarnoki volt, mint az anyjáié, teljesen alávetette magát. Ha már elég hosszú ideig ült mellette és engedte, hogy a haját teleszórja homokkal, akkor Silla azt követelte, hogy húzza le a cipőjét és a harisnyáját. Ha megtette, akkor megverték, ha nem tette meg, a kis leány kiabálni kezdett és akkor is megverték.

A bizalmatlanság volt, úgyszólván, a talaj, amelyen élt és gyors, félénk pillantása, melyet szinte már szokásból vetett a pincebejárat felé, még akkor is, ha saját büntherhelt lelkiismerete hibátlannak érezte magát, csak mindennapi tapasztalatának gyümölcse volt.

- Messziről látni rajta a rossz lelkiismeretet, - mondta róla a madame és igaza volt; szürke szemének kapkodó, kutató tekintete szinte keresni látszott, hogy miféle bűnökkel terhelte meg magát megint.

...«Jó szomszédokat és hasonló jókat», szokták mondani. De a mai világban nincsenek szomszédok; az ember azt sem tudja, ki lakik ugyanabban a házban fölötte az emeleten vagy ki lakik alatta az emeleten, még azt sem, hogy szemben a folyosón ki a szomszédja. És így történt, hogy az egész házban senkinek sem volt érzéke a pincében lakó Nikolai sorsa iránt, habár rikoltó hangosan adott is magáról bizonyítást az exekúciók⁶ alatt.

Hozzászórtak a pajkos fiú örökös kiabálásához és ordítózásához, mint ahogy hozzászórtunk a zongoragyakorlatokhoz vagy egy gyár zúgásához és talán azzal vigasztalták magukat, hogy a legnagyobb szerencse, ha egy ilyen erkölcsileg romlott gyermek jó neveléshez jut és fegyelem alá kerül.

Mikor Nikolai és Silla szokás szerint a pincebejárat előtt a járdán játszottak, a háziak közül nem egy intett elhaladtában barátságosan a kis leány felé; Nikolait ilyen modorban felbátorítani nagy hiba lett volna.

Maren szakácsné, aki az utolsó költözéskor jött a felső emeletre, természetesen még nem ismerhette az ácsmesterné asszony szigorú, igazságos jellemét és talán éppen ezért meg is lehetett neki bocsátani azt, ami történt:

Egy este gyertyával a kezében a pincébe ment szemet és fát hozni és szokása szerint szuszogva cipelte a vedret a lépcsőkön; mind a két csipője meghibbant a köszvénytől és Maren úgy ingott egyik oldaláról a másikra, mint a csónak árbóca a viharban.

Egyszerre csak úgy hallja, mintha odabent a mellékrezekben jajgatna valaki a sötétben. Mintha valaki zokogna és sírna és közben hosszú ideig görcsösen csuklana, anélkül, hogy más hangot tudna adni.

A sírás olyan keservesen kétségbeesett volt, hogy Maren félbehagyta a fa felszedését a karjára és megállt hallgatódzni. Úgy hallatszott, mintha a sötét folyosón levő egyik szenes kamrából jönne a hang. Végre felvette a gyertyát és elindult befelé; látni akarta, hogy tisztában legyen vele, mi az.

⁶ Kivégzés, a büntetés végrehajtása.

- Van itt valaki? - kérdezte az ajtónál, ahonnan a csuklás hallott.

Egyszerre minden csendes lett.

Erősen bekopogtatott az ajtón egy fahasábbal; de akkor a félelemnek olyan nyögése hallatszott odabent, hogy Maren leszórta a fát a kötőjéből és felrántotta a kallantyút, amely egy forgáccsal volt bedugva.

- De hát ki csukta be ezt a szegény kis fiút ebbe a szurokfekete sötétségbe?

A gyertyavilágnál Nikolai nézett rá vad félelemmel.

- Azt hittem, hogy az ördög jön, maga az ördög. Az szokott kopogni a fal hosszában.

- Huh, kiijeszted az ember lelkét a csunya beszédeddel, fiam.

- Madame mondta! - és gyors kutató pillantást vetve Marenre, hozzátette: - vagy azt hiszi, csak azért mondta, hogy hozzá ne nyuljak a cukorhoz?

- Hát azért vagy ide csukva?

- Nem vettem el semmit tőle, de el fogok venni - igen, el fogok venni, mert azt mondja, hogy elvettem, akár igaz, akár nem, mindig!... Csak hétfőn dugtam bele egy kicsit a nyelvemet a zacskóba és csak egy picit nyaltam belőle, mikor a boltból egy fél fontot hoztam. De ezután mind meg fogom ropogtatni, hogy üres zacskója marad csak! ...Igen, elveszem! Ellopom! - tette hozzá a fogát csikorgatva. - Nem, ne menjen el! - kiáltott zokogva és beleragadt a Maren kötőjébe, - mert mihelyt sötét lesz, megint eljön és belém vágja a karmait.

Maren nem tudta, hogy mit tegyen. Nagyot nyelt és gondolkozott; azt sem igen tehette, hogy kibocsássa a fiút.

Hátha megpróbálna bemenni az ácsmesterné asszonyhoz, hogy megkérlelje?

- Hogy még egyszer megverjen? - ezért még külön is?

Nem volt mit tenni, csak nem hagyhatta ezt a megrémült szegény gyereket itt a szenes pincében ülni! És saját elhatározásának merészsége felett szemet hunyva, felkiáltott:

- Gyere fel hát velem a konyhába és aludj ott ma éjszaka a padkán.

Ezzel az alkalommal Nikolai egy pillanatig sem mérlegelte, hogy mit fog hozzá a madame mondani, vagy mit fog tenni, hanem kétszeres erővel, kapaszkodott bele a Maren szoknyájába. És mint a hajó nyomában, a fiú szorosán Maren mögött maradt, míg újra felvitorlázott a konyhalépcsőn.

Mialatt néhány ócska törlőt és szoknyát összeszedett és a saját ágját is kifosztotta, hogy olyan jó és meleg fekvőhelyet készítsen neki, amelyet csak lehetett a padon, Nikolai egészen elfelejtette minden baját.

Olyan új volt minden ide fenn! Olyan sokféle bádogedény függött végig a falon és úgy ragyogott; a macska pedig már régi ismerőse volt, nagyon sokszor látta az udvaron és most egészen összekuporodott, hogy megfoghassa, amint a pad alá bujt.

Itt van ni, most leütött egy bádogedényt a hátával!

Rémülten igyekezett az ajtó felé. De Maren nyugodtan felvette az edényt a földről; nem hallatszott egy szó szidalmazás sem és Nikolai ezen még jobban csodálkozott, mint a bádogedényeken és a macskán.

Maren végre elaludt, miután fáradt csipőjében elállt a köszvény szaggatása, amellyel mindig meg kellett küzdenie az éjszakai nyugalom előtt. Vad kiáltásra ébredt fel.

- Mi az?... mi az? Nikolai! - Nikolai, hallod!

Meggyújtotta a gyertyavéget. Ott ült a fiú felegyenesedve és a karjával hadonászott.

- Azt hittem, hogy le akarják vágni a fejemet! - mondta, mikor végre összeszedte magát az ijedtségtől.

Maren újra lefeküdt; milyen jó mégis, gondolta, hogy nincs gyermeke, akiért felelősnek kellene lennie. Mindenkinek megvan a maga keresztje és neki bizony a köszvény jutott...

De még keservesebb perceket kellett elviselnie, mikor reggel madame Holman a konyhalépcsőn, az egész folyosó és a felső emelet cselédeinek jelenlétében, felelősségre vonta, hogy miért ütötte bele az orrát olyan dologba, amihez semmi köze. És olyan becsületesen beszámolt vele egyszer s mindenkorra, hogy először is miért zárta be a fiút, másodszor pedig, hogy mit kell neki nap mint nap ezzel a gyerekekkel végig szenvednie, hogy Maren egészen tönkretéve állott előtte.

Mert azt bizony madame Holman az életére mondhatta, hogy ha volt valaki a házban, aki nem türt semmiféle rendetlenséget vagy tisztességtelen magaviseletet, az éppen ő volt! És bizony ezután sem fog semmiféle büntetéstől visszariadni, hogy azt ne mondhassák felőle, hogy szemérmertlenséget és elvetemültséget enged felnöni maga körül vagy a szeme előtt.

De mikor esténként Maren a gyertya mellett odalent ült a tönkön és bentről az ácsmesteréktől odáig hallotta a fiú jajgatását, nem tudta magát rávenni, hogy addig felmenjen, amíg a legrosszabb el nem mult. Soha életében nem hallott még ilyen szivettépő valamit, - még ha az igazság kedvéért történik is.

Fent Marennél ezután is olyan mentő kikötő-félét talált a fiú. Olyan csendesen ült ott a fás láda mellett, mint egy egér és kis csónakokat faragott, amiket a mellén az inge alatt rejtett el, mikor az ételhordó kosarat Holmannak a parton levő műhelybe vitte.

De azért túlzás volna azt képzelni, hogy a Nikolai egész élete úgyszólván a szenespince és az ácsmesterné asszony meleg kezének cséplése közt telt el, füle és háta körül. Voltak benne ragyogó fordulópontok is, mikor madame Holman áradozott a dicsérettől, ha nem is éppen a fiút, de annál inkább mindazt illetőleg, amit ő maga vitt véghez a fiú erkölcsi javulása érdekében.

Évenként kétszer történt ez meg, mikor az asszony a városba ment, hogy az érte járó fizetést a főkonzul irodájában felvegye. Azzal a szekérral, amely délelőtt a konyhai bevásárlásokat vitte ki, Nikolainak is szabad volt kirándulnia a nyaralóba.

Ott ült a zörgő, döcögő szekéren, kicsinosítva, rendben és tisztán, feje és teste jól megfésülve és lesurolva, mint egy rézüst, amelyet kőporral és luggal vettek munkába. Egy pillanatig sem tudott nyugton ülni; csacsogott és kérdezősködött, főleg a lóról - erről a csodálatos, barna állatról! - hogy vajjon ez-e a legjobb vagy majdnem a legjobb lova, hogy utól tudná-e érni még a vasutat is, vagy mi mindent tudna utólréni...

Igy fordult be a kocsis, nagyon is hamar, az udvarra a konyhaajtó elé és Nikolait az inas bevezette a folyosón át a gyermekszobába.

- Jól megtörölte a lábadat? - Igazán lehetett volna annyi eszed, Lars, hogy ne hozd be így a fiút, nézzed, milyen a cipője. - Az anyja fölvette és a székre ültette.

És vajaskenyeret kapott és kiflit meg tejet. De azután várnia kellett, míg az anyja újra bejön, mert ma éppen dolga volt a Ludvig és Lizzie ruhájának a mosásával.

Már rohantak is be az egykorú tejtestvérek; az egyik nagy, felkantározott lovat húzott maga után, a másik két nagy, díszbe öltözött babát cipelt a karján. Az anyjuk küldte be, hogy

Nikolaival játszanak és csakhamar vad galopp⁷ indult meg körül a gyermekszobában... Hopp, hopp! - Nikolai húzta és Ludvig lovagolt - hopp, hopp, hej!... Végül már Nikolai is szeretett volna lovagolni, elég sokáig húzott! De Ludvig nem akarta engedni, mire Nikolai eldobta a kantárt és az egyik lábával kilökte a lovaszt a nyeregből.

- Te, koszos, te! Hogy mertél...

- Koszos vagy te, tudod! - Nagy huzavona keletkezett az ágyon, mely mögé most Ludvig elsáncolta magát és ott ordított, a testvére pedig pártját fogva, vele sikoltzott.

- Mi az?... mi az, drága gyermekeim! - szaladt be ijedten Barbro. - Nem szégyeled magad, Nikolai, így viselkedni a főkonzul gyermekeivel! Na hiszen, szépen mutatod be magad!... No, Ludvig... úgy, úgy, Lizzie! Nem fog már bántani. - Hallod, Nikolai, mindig azt tedd, amit ők akarnak.

Azután Barbro azon kezdett sopánkodni, hogy a kis fiú keményített gallérja egészen összegyűrődött. - Gyere aranyom, gyere, mindjárt tovább játszhatasz.

Fölvette az ölébe. - Igen, ez az én kis aranyom! Milyen csinos most... úgy, úgy! csak fogd meg a ruháját Nikolai; itt olyan kis fiút láthatsz, aki olyan finom, hogy csak úgy ragyog és olyan szép... és olyan jó...

- Mutasd meg neki az ünneplő ruhámat, Barbro, meg a lakkcipőmet!... - És így Nikolainak szabad volt megnézni a szekrényben a Ludvig és a Lizzie valamennyi ruháját, szallagját és finom fehérneműjét; belepillanthatott a játékos szekrénybe is és szabad volt csodálkoznia az ócska dobok és trombiták, kimult és fejetlen emberek és lovak és cinkatonák és Noé-bárkák és állatok sokasága felett, amelyeket, mint Barbro mondta, mind azért kaptak, mert olyan jók voltak.

Mivel egy egész halom játék volt a szekrény aljában, Nikolai megértette belőle, hogy milyen hallatlanul jók lehetnek és hogy az anyjának - s ezt keserű csalódottsággal érezte, - milyen megfelelően hallatlan örömet okozhatnak. Egészen másforma gyermekek lehetnek ezek, mint ő, akik sohasem érdemelnek büntetést, hanem mindig csak játékokat. Dacosan és kedvetlenül állt közöttük. Találkozzék csak valamikor egyedül ezzel a Ludviggal, majd visszafizeti neki ezt a lovasdít.

De végre eljött a búcsuzás órája, mert azzal a kocsival kellett visszamennie, amelyik a konzult fogja majd három órákor kihozni a városból. Mindkét gyermek belekapaszkodott az anyja szoknyájába, mikor Nikolait kikísérte.

- Isten veled, Nikolai! - és olyan különösen simogatta meg arcát és haját, hogy a fiú félig kételkedve nézett fel rá; - add át az üdvözetemet az ácsmesternek és madame Holmannak. Érted? Valahogy el ne felejtse madame Holmant! És... nem, most meg már a lakkozást piszkolod be! Szépen kell ülni, Nikolai... az egész úton. Hát nem tudod, hogy ezek a finom kocsipárnák nem arra valók, hogy az ember a cipőjét hozzáűrolja? Csak látnád, mikor Ludvig és Lizzie kocsikáznak, milyen szépen ülnek, - úgy-e, drágáim!

És a kocsi megindult.

Igazi ünnepnap volt ez, mert még egy nagy cukros kiflit is kapott az útra, amely csodálatosan jól ízlett; de egyszerre, isten tudja miért, mégis sírni kezdett az úton hazafelé.

Másnap aztán teljes bizonyossággal megtudta, hogy mennyire jó dolga volt.

⁷ A ló sebes vágatása.

Míg a járdán jött-ment és mindennapi foglalkozását teljesítve, Sillával sétált és Sillát őrizte, koronkint meghallotta a madame Holman fejtegetéseit, aki a kapualjában az emeleten lakó házvezetőnével beszélgetett; magas alakja egy pillanatra sem tűnt el a szeme elől.

- ...Bizony mondhatom, Damm kisasszony! Bevinni a szobába a saját gyerekeihez, ezt a tisztességet is kevés nagy úr tenné meg egy olyannal szemben!

- Mert sokat kell elviselni ebben a világban, Damm kisasszony! - még az utcacsatornát is tisztára kell surolnia az embernek, mint ahogy mondani szokás - és még az ilyenekkel is küzködni kell... de azt merem mondani, hogy meglátszott rajta, milyen becsületesen rendben van tartva kívül-belül.

- Ilyen tisztesség és kitüntetés, mintha csak valami jó családból való gyermek lett volna a társaságukban. Erre ugyan megemlékezhetik az egész életén át!

- ...Olyan nagy úr lett belőle, hogy már nincs is kedve ide kijönni a fiához. Csak jó annak, aki pénzzel meg tud szabadulni a szégyentől.

Nikolai egész erejéből verte a sarkával egy régen levágott tyúk fejét, mely az utcafolyókában feküdt, verte, míg olyan lapos nem lett, mint egy pénzdarab. - -

- - Miután a fekete ember és az ördög a pincében már elhasznált fogalmakká váltak, a madame Holman legerősebb hatószere, amellyel fenyegetődött, a népiskola lett, ahova Nikolait be akarta adni; ez az intézmény nagy tiszteletnek örvendett képzelőtehetsége előtt, mint a fiatalság hivatalosan elismert javítóintézete és mint a kötelességek teljesítésének mindennapos gyakorló műhelye.

Hogy mi fog ebben az iskolában történni, arról a fiúnak nem volt semmi világos fogalma; de hogy valami egészen bizonytalanul rettenetes lesz, azt a mindig megújuló rejtett célzásokból és a tartózkodó, misztikus⁸ szavakból és integetésekből sejtette, amelyeknek kíséretében ezt a fenyegetést kimondták.

Végre egy napon a dolog komollyá vált. Hétfőn reggel be kellett mennie.

Csütörtök, péntek, szombat, vasárnap, - számlálta ujjain, - már csak ezek a napok voltak előtte. Hogy vigyázott és gondoskodott és hogy játszott Sillával és hogy repült minden megbízást elvégezni, mint a nyíl!

Végre nem volt több, mint ez az egyetlen vasárnap délután.

Este a vacsoránál együtt ült Sillával és igyekezett az ő véleményéből vigasztalást meríteni az iskolára nézve; hallotta, hogy holnap az ünneplő ruháját veszi fel, mert először megy oda és egész éjszaka izzadság gyöngyözött a homlokáról.

Reggelre azonban Nikolai elosont.

Nem sokat ért a madame Holman kérdezősködése és keresése, hiába kiabált utána, tele marokkal igérvén büntetést és bocsánatot egyszerre, ha azonnal előjön. Teljesen eltűnt.

Dél felé Maren ugyancsak meg volt lepetve odafenn, mikor a fiú az ágyból bújt elő. Adott neki enni és kérte, igérje meg, hogy haza fog menni. Igen, Nikolai meg is igérte, de csak akkor akarta megtenni, ha már egészen besötétedett.

A szürkületben aztán egy kis sétát tett a parton, egy darabig azzal mulatott, hogy csónakba ült és ringatta magát benne, aztán ügyesen keresztülbujkált a nedves októberi sötétségben a raktárbódék között a szűk, esőtől csepegő átjárókon, míg biztosan nem látta, hogy az építő-

⁸ Rejtelmes.

telepen nincs többé világosság; az este többi részét azzal töltötte el, hogy ott feküdt és a palánkon keresztül az otthoni pincelakás kivilágított ablakai felé kukucskált. Megfigyelte, hogy az ácsmester milyen elővigyázatosan sompolyogva tart hazafelé, aztán hogy áll meg az ajtónál egy ideig, mielőtt bemegy és látta, mikor Sillát lefektették. - Az ablak fénye, mint két tompán csillogó kegyetlen szem, arról beszélt, hogy ha most hazamenne, a szoba odabent a büntető igazság megérdemelt ítéletétől visszhangzanék.

Aztán kialudt a fény...

De sűrű őszi esőben, kint az éjszakában, egy lámpa fénye siklott át a nedves palánkdeszkák között és emögött két szem leskelődött, melynek nagy gyakorlata volt, hogy meglássa a sötétben, ha valaki elbujt volna az építőtelepen. A világosság ide-oda vándorolt a szűk sorok között, néha-néha megállt, míg kutató vörös fényét a lehető legmélyebbre fúrta be a deszkalécek közé.

Ezen az éjszakán senkit sem fedeztek föl. A sok négyszögletű helyiség közül, melyek hajlékot adhattak, Nikolai valami vele született ösztönnel a legelső és a legkevésbé gyanús választotta ki, egy félig felépült bódét, amelynek tetején ferdén állított deszkabejáró volt. Itt bújt meg, a legelső szögletbe ékelve be magát és mélyen aludt az önfeledtség boldog nirvánájába⁹ elmerülve - nincs iskola és nincs ácsmesterné! - Térdére támaszkodva, kabátját a nyaka köré tekerte, míg cipője a csepegő víz mellett mélyen belemerült az agyagos földbe.

De ez az éjszaka a nedves ég alatt, amikor építődeszka volta fejealja, valami új érzést keltett fel benne, a madame Holman rendkívüli gondosságával szemben elég hálátlan érzést, hogy tulajdonképpen ez az ácstelep az ő igazi otthona; - az önmagára utalt szabad embernek, - a vadaknak az öntudata volt ez mindazzal szemben, amibe eddig be akarták kényszeríteni, az iskolától elkezdve a madame Holman pincéjéig... A hajódeszkák egymással versenyezve ragyogtak isten napfényében és ha beesteledett, úgy állottak ott, mint gyakran bevált, titkos, hű barátok, akik elrejthetik rettenetes otthona elől.

- - De mégis bekerült az iskolába és első, szerényen kutató tekintete a vesszőző padot kereste, amelyről madame Holman annyit beszélt. Ugy képzelte, hogy egész nap ütés, ütés után következik rajta, szüntelen cséplés vesszővel és nádpálcával, mint a cikóriagyárban lent a téren.

De ilyen pad csodálatosképpen nem is volt! Hanem volt valami más, amibe úgy bele akarták szorítani és nyomni, mint a szűk csizmába a kaptafát; és ő kemény kaptafának látszott, amely sokszor nem akart lejjebb menni a csizmaszárnál; - ilyenkor aztán erőszakolni és ütni kellett, míg a hajlékonyabbak olyan simán becsúsztak, mint az ángolna.

Voltak dolgok, amiket megértett és mások, amiket nem értett meg. Az előbbieket úgysem magyarázták meg, az utóbbiakat nem értette, akárhányszor magyarázták is; az eredmény valami kínos lelkiállapot volt, az állandó különbségnek vagy elmaradottságnak az érzése a leckékkel és a tanítókkal szemben, amit veréssel és bezárással kellett kiegyenlíteni, holott a legtöbben, akik ebben a pontban is alkalmazkodóbbak voltak, mint józan virtuózok¹⁰ tudtak magukon segíteni.

De mi volt a leghosszabb és kellemetlenségekkel legsúfoltabb iskolai nap is, a nyúlós, végtelen esti órákhoz képest, amikor madame Holman saját szemével vigyázott rá, hogy tanulja-e a leckéjét és ő alighogy át mert pillantani titokban Silla felé.

⁹ A hindu vallás szerint az emberi lélek teljes megsemmisülése a halál után; az örökkévaló nyugalom, a boldog, önfeledt elmerülés a semmibe.

¹⁰ A művészet gyakorlásában tökéletes.

Ami Holmant illeti, őt a tapasztalás megtanította, hogy merev, bámuló szeme semmit se lásson meg; csendesen és hallgatva ült a hosszú estéken köztük. A madame Selvig kocsmájában megtalálta azt a gyógyszert, mely érzéktelenné tette még a legjobban megokolt és legbehatóbb erkölcsi prédikációk iránt is. Ide állított be minden este pontban egy negyedórával a munkaidő után, mint az óraiütés és mikor nyolc felé járt, éppen olyan pontosan vonult vissza, hazafelé, - olyan gyorsasággal, ami miatt, mellesleg legyen mondva, a kocsmában a rend tábornoka nevet érdemelte ki.

III.

Veszedelmes szeglet volt az, ahol a gimnáziumhoz vezető széles, nagy utca keresztezte azt a keskenyebbit, amely a népiskolához vezetett; és olyan napokon, amikor az utóbbiaknak délutáni órája akkor kezdődött, amikor a gimnázium hosszú délelőtti véget ért, megtörtént, hogy azoknak a könnyelmű, kicsapongó kedve, akik az iskolából jöttek, összeütközésbe jutott a másik csapat sötétebb és keserűbb kedélyével: nekik még most kellett oda menniök.

Ludvig Wejergang hátán finom fókabőr táskájával már több év óta járta ezt az utat. Kis feje volt, madárszerű orral, hosszú, kopasz a nyaka és olyan különösen járt, hogy az iskolában strucc volt a csúfneve. Ha Nikolaival találkozott, úgy tett, mintha nem ismerné, Nikolai sem maradt adósa a maga részéről, keményen csapkodta a kövezethez a cipőjét és fütyörészve ment tovább.

A folyóka hosszában, a népiskola új csuszka jó darabon leért a gimnázium-utcába. Sok gyerek egész heti közös munkájának az eredménye volt és egyszer véletlenül éppen Nikolai jött ujjongva és kiabálva, egy sor iskolatársának az élén, teljes rohamban lefelé, mikor Ludvig Wejergang s még néhány fiú befordult a szegleten. Wejergang egy lökést kapott, úgy, hogy elejtette a tolltartóját és az írotollak, ceruzák és palavesszők szerte szóródtak.

- Vedd föl, te rongyos! - kiáltott Nikolaira, aki meglökte. - Majd megmondom otthon, ne félj! Vedd föl azonnal, különben...

Egy rúgás egy csomó havat repített rá feleletül.

- Majd megkapod még a magadét, ha ezt akarod! Még ma megmondom az apámnak, hogy te vagy a csirkefogók vezére itt a városban és ha az anyádnak más nem mondja meg, hát megteszem én, ha még annyit fog is jajgatni és sírni miatta.

- Csak azt merd, majd be is verem azt a strucc-orrodát!

- Még te mersz beszélni!... Hát nem tudod, hogy mi fizetünk érted az ácséknak? De majd gondoskodom róla, hogy lenyúzzák a bőrödöt, ha bocsánatot nem kérsz tőlem, tudod!... egy ilyen semmirekellő, aki azt sem tudja, hogy ki az apja... és az anyja csak azon búsul, hogy miért jött a világra.

Alig ejtette ki az utolsó szót, mikor már Nikolai nekiment az öklével, mint két kalapáccsal és egy néhány boldog pillanat alatt kiverte belőle minden nyomát a társadalmi különbségnek és születésnek... hadd ismerje meg, hogy ki volt az apja meg az anyja.

A népiskolának emlékezetes és híres napja maradt az, mikor Ludvig Wejergangnak a strucc-orrát megcsapolták a hóba; és két-három osztály érdeklődő nézőközönsége még másnap délben is ott állott, hogy megkeresse a vörös nyomokat körül a hóban, a lámparúd mellett.

De bármilyen tisztelet és csodálat vette is körül Nikolait az iskolában egész délután, nagyon jól tudta, hogy otthon - biztosan más felfogásuk lesz az eseményről, amelyről azóta egészen bizonyosan gyors és pontos tudósítást kaptak a Wejergangék útján.

Hazafelé mindig lassabban és lassabban ment. Az a gondolat, hogy mi vár rá, ólomnehézzé tette a lábát és mikor végre utolsó társától is elvált, egyszerre megállott, azután pedig befordult a szatócsbolt mellett, ahonnan az utcák nem az otthona felé, hanem az ellenkező irányba vezettek...

*

Most már harmadik éjszaka nem volt Nikolai otthon és madame Holman kint állt, hogy elmagyarázza a dolgot a rendőrnek; - nem lehet csodálkozni, hogy félt a megérdemelt büntetés-től és hogy ugyancsak viszkedett a háta. Még csak el is gondolni, hogy olyan előkelő családból való fiút támadott meg és éppen Wejergang konzulnak, a jótévőjének a fiát!

De hová lehetett? Az építőtelepen bizonyosan nem bujhatott el ilyen téli időben.

Nem is volt olyan könnyű a tartózkodása helyét felfedezni; mert majdnem olyan közel volt, mintha valaki a saját zsebében keresné, ami elveszett. Mint más gonosztevőt, Nikolait is ellentállhatatlan erő kergette, - mint a legyet, mely a gyertyalángba rohan, hogy aggodalmának és rémületének helyéhez a lehető legközelebb rejtőzzék el, oda, ahol madame Holman volt és ahonnan messziről Sillát is láthatta.

Holman ébren feküdt az éjszakában és ittasságán keresztül is érezte, hogy rosszul áll a Nikolai dolga. Hallgatta, hogy kint hogyan csepeg lassankint, egyformán az olvadás: placcs, pladaccs! Most egyszerre olyan dallama lett ennek a hangnak, mintha azt mondaná: Ni... ko...lai, Ni... ko... lai.

Még meg fog betegedni odakint...

Hatalmas erőfeszítéssel felült az ágyában. Hol is lehetne Nikolai másutt, mint fent, a kocsiszin fölött levő szerszámpadláson, a régi kocsi fedél alatt, mely a falhoz támasztva szinte tátott szájjal penészedett és rongyosodott.

Ennek az eszmének a világossága mellett ment ki.

Nikolai nem vette észre az ácsmester öklét; még akkor is boldogan aludt, amikor a kabátja gallérjánál fogva felemelték.

Csak mikor már mind a két lábára felállították és villámgyorsan felismerte a helyzetet, vetette magát a földre és kezdett el rugdosni, védekezni és ordítani. Haza nem megy, ha kettéhasítják sem, még ha a fejét levágják sem!

Patkós sarka bizonyította és éreztette, hogy komolyan gondolja, amit mond. Egészen magán kívül volt.

Csak egyszer az ajtón belül legyenek, majd fog táncolni a nádpálca! Az ács egészen tűzbe jött.

Madame Holman az ajtóban várt a gyertyával. Gyenge világánál is látta a fiú szürkésfehér arcát és reá meredő szemét, míg folytonosan ez hangzott felé: - oda be ugyan nem visztek! Az utcán születtem, az utcán is maradhatok!

Madame Holmant még egyszer érintette a szürke, makacs szemek éles tekintete - és már kint is volt az ács keze közül, - kívül az ajtón - és eltűnt.

*

A Ludvig orrára mért ütés Barbro-t szíven találta. De mikor hallotta, hogy Nikolai megszökött az ácséktól és hogy arról van szó, hogy az erkölcsileg züllött gyermekek javító intézetébe akarják betenni, nagy sirás és jajgatás kezdődött. Elég szégyen érte már a fiú miatt, de ezt nem tudná túlélni. Az asszonyának ezt meg kell akadályoznia. Nagyon jól érzi, hogy megtette a maga kötelességét, sőt még többet is, hosszú éveken át, míg a Ludvig és Lizzie dajkája volt; de ezt nem fogja eltűrni!... ezt meg kell az asszonyának akadályoznia, vagy nem tudja, hogy mit fog tenni, vagy mi fog történni; képes lesz rá, hogy felmondjon és elmenjen...

Barbro a gyermekszobában ült és úgy zokogott és sírt, hogy be sem lehetett hozzá menni.

Az ilyen roham rendszeren csak egy napig tartott nála, de ez már harmadnap folyt így és az egész házibékét megzavarta. Így aztán Wejergangné is megkapta a főfájást és a szokásos gyógy módot, a délutáni alvást, akarta megpróbálni, amikor teljes csendnek kellett lennie körülötte.

Eddig mindig Barbro volt, aki ilyenkor vigyázott, aki csittitva és suttogva járta be az egész házat a konyháig és őrt állott a folyosóra vezető ajtónál. De most odabent ült és zokogott.

Egy kicsit csodálkozott ugyan, hogy az asszony olyan hallgatagon fekszik odabent és nem hívja magához. De különben megérdemli ezt a büntetést, amire rászolgált. Hadd lássa be, hogy mit jelent vele ellenkezni, még ha az egész héten tartana is...

Már besötétedett és Wejergangné még mindig feküdt. Addig fekvé is maradt, míg a konzul haza nem jött kocsiján a városból; de még akkor sem csengetett lámpáért, mikor fölkel.

Törülköző kendővel a feje körül, kiveresedett arccal és kisírt szemekkel fogadta akkor este Wejergangné a férjét; betegesen izgatott kedélyállapotban volt és reszketett a hangja.

Nem kevesebbet akart, mint hogy a férje mondjon fel Barbro-nak!

Ennek a zsarnokságnak a házban nem volt határa és már évek óta tartott! ha eddig szó nélkül eltűrte, - Wejergang legjobban tudhatja, hogy sohasem panaszkodott, - az csak a gyermekek kedvéért volt. De most már igazán nem volt rá tovább semmi szükség és - legjobb lesz, ha mindjárt megragadják az alkalmat; már nagyon, nagyon is elbizakodottá vált a házban.

Hogy a felmondást a lehető legkimételesebb és leggyöngédebb módon, de éppen olyan megdönthetetlenül határozottan adták tudtára, az magától érthető. Az asszony egész ismeretségi köre egyetértett, hogy már régen várták, mikor fognak bucsút mondani Wejergangék ennek az elkényeztetett teremtésnek.

Az egyetlen, aki szívében-lelkében el volt képedve a csodálkozástól, sőt egészen elkábult bele, mintha mennykő ütött volna le mellette, aki sokáig nem értette meg a dolgot - hogy neki, a Wejergangék Barbro-jának, csakugyan felmondták a szolgálatot, hogy elmehet Ludvigtól és Lizzietől és az egész háztól, ahol olyan nélkülözhetetlennek látszott, - az éppen Barbro volt!

Rendkívül sértődötten járt-kelt és várta, hogy melyik nap fogják az elhatározást megváltoztatni. Majd alázatos lett az asszonyával szemben és sírt a gyermekek előtt.

De ugyanaz a barátságos modor fogadta ezt is, amely mindinkább megerősítette a felmondást.

És végül az asszony a végkielégítésről kezdett beszélni, amelyet a főkonzul az elutazáskor akar neki átadni.

Megbántottan kötötte meg legdíszesebb főkötőjének a szallagját az álla alatt és sértett méltósággal kért engedélyt, hogy bemehessen a városba.

Hogy ez mit jelent, azt majd meg fogja látni az asszonya, ha este megint vissza fog jönni. Vagyis nem kevesebbet jelentett, mint hogy most már elhatározott, megdönthetetlen szándéka volt másoknak felajánlani a szolgálatát, akik jobban meg tudják becsülni, mint Wejergangék.

Haragos lépteit egyenesen Scheele tisztviselőék felé intézte; négy gyermek volt náluk és éppen gyermekeleányt kerestek. A főkonzulék legbelső köréhez tartoztak, ahol csak mutatnia kell magát, hogy akár kézcsókkal fogadják. Hányszor nem dicsérte a tisztviselőné a szorgalmát és milyen leereszkedőleg beszélt vele, mikor vasárnaponként ebédre volt meghíva. Nem egyszer mondta, hogy milyen szerencsés Wejergangné, akinek ilyen ritka gyöngy van a házában és hányszor sóhajtott, hogy ő nem tudott hasonlóra találni.

De, milyen szerencsétlenség volt ez megint - a tisztviselőné rendkívül sajnálta, de már egy másik leányt fogadott.

- Képzeld, Scheele, - kiáltott az asszony, mikor a férje hazajött a hivatalból, - forradalom ütött ki Wejergangéknál és a nagyhatalmú Barbro-nak, a dajkának, kiadták az utját. Itt volt, hogy megfogadjam, de nekem ugyan nem kellene ez az elkényeztetett házibutor semmi áron.

- - Barbro sokat járt ezen a napon és a legjobb házaknál. A főkonzulék hosszú, kiváló bizonyítványát vitte magával egy nagy, három rétbé hajlott íven, hogy bemutatthassa, habár különben is tudta, hogy milyen jól ismerik. De akármilyen nagyszerűen, mereven és diszesen állott az ajtók előtt és akármilyen jól is viselte magát, - senkinek sem volt szüksége reá.

És későn este, később, mint szükséges lett volna, mert nem szívesen mutatkozott az emberek előtt, csalódottan és fáradtan jött megint haza.

Igazán úgy látszott, mintha annyi év óta biztosított hirneve, aranyhűsége, minden elismert kiválósága, mint dajkának és gyermekleánynak, egyszerre pusztá levegővé vált volna.

Bármilyen sértődötten járkált is a szerencsétlenül sikerült balkisérlet után, csodálatosképpen senki sem akadt az egész házban, aki kérdezősködött volna tőle, hogy mit végzett, hacsak a szolgaszemélyzet kárörvendő pillantásai nem, akiknek szerencsés vagy szerencsétlen csillagzata annyi éven át állott az ő befolyása alatt asszonyánál. És ahányszor csak megpróbálta, hogy valamit szőnyegre hozzon beszélgetés közben, ugyanannyiszor terelte valami másra az asszony a beszédet, - sőt egyszer határozottan visszautasítóan válaszolt, hogy Barbro-nak tudnia kellene, mennyire nem érdeklődik ilyen dolgok iránt.

A barátságosság csak nőtt a szerint, amint a bucsúnap közeledett; Barbro kezdett gyanus szemmel tekinteni a barátságnak erre a csavarjára, amely olyan puhán forgott és őt mindig kijjebb taszította a házból. A főkonzul Nikolait, mint tanulót, próbaképpen alkalmaztatta az egyik kovácműhelyben az emelőcsigáknál, az asszonytól pedig minduntalan valami más holmi vándorolt át Barbro-hoz emlék gyanánt. De mikor egy nap - a főkonzul jól meggondolt tanácsa folytán - gazdájának egyik régi utazótáskáját kapta ajándékba, egyszerre egész nagy nehéz teste összeesve rogyott le reá. Képtelen volt megérteni, soha se hitte volna, hogy mégis eljön az a nap, amikor el kell válnia az asszonyától, Ludvigtól és Lizzietől; ezt nem foga túlélni soha!

Ez egyenesen a főkonzulhoz intézett fellebbezés volt. De a felelet nem úgy hangzott, mint ahogy Barbro kívánta volna. A konzul megveregette a vállát és azt mondta:

- Örülök, kedves Barbro, hogy belátod, milyen jó dolgod volt nálunk.

Miután végleges kielégítését és takarékpénztári könyvét átvette a konzul irodájában, - az egész száztizennégy tallérra ment, olyan eredmény, amivel, mint a konzul mondta, teljesen meg lehet elégedve, ha meggondolja, milyen sok kiadása volt Nikolaira, - Barbro kijelentette, hogy pihenni akar egy ideig, mielőtt újra szolgálatba lépne és erre nézve meg is egyezett egy parasztgazdával a felső vidéken; eleget törte magát tizennégy éven át idegenekért!

Az utolsó este, amelytől annyira félt, könnyebben mult el, mint képzelte. A főkonzul a gyermekekkel együtt meg volt híva a Willock-nyaralóba délutánra, úgy, hogy a bucsuzás csak rövid ideig tarthatott, mert a kocsi már várt.

Ott maradt állva és még érezte ujjá hegyén a Lizzie finom, puha prémjének az emlékét, amelyet utoljára végigsimított.

IV.

Az ácsmester minden este megtette rendes kerülőjét a Selvig-kocsmába, hogy a hazatéréshez szükséges erősítőt magához vegye. Mikor a sörösüveget és a megfelelő számú pohárka pálinkát elfogyasztotta, kezdetben kissé bizonytalan, nyugtalan arckifejezése végül tompán maga elé meredő, kemény álarccá alvadt meg. Ez volt a kéreg a belseje, a legbenső, az öntudatlanba sülyedt ember körül, aki itt élvezte a feledésnek ezt a mindennapi óráját, menten az életküdelemtől, melyet magára vett, mikor saját sorsát elválaszthatatlanul összekötötte kötelességtől lihegő feleségével és amelyben teljesen elvesztette a játszmát, el egészen az összeroskadásig. Ahogy hallgatagon gondolataiba merülve ült és a pohárra bámult, látni lehetett, hogy valamin rágódik gondolataiban, talán a pálinkás poharak száma vagy talán a számla felett, vagy lehetséges, hogy valami egészen távoleső gondolatvilágba sülyedt, amelybe hangtalanul bámult le, mint a természetbuvár a megmérhetetlen mélységekbe.

Vagy talán éppen a házasság problémáján töprengett néma megadással és következményeinek csodálatos törvényszerűségén, mely őt ide a kocsmába kergette.

De rendnek kell lenni, mondta a hajóács és mikor az óra fél kilencet ütött, szerszámjával a kezében, lehajtott fejjel, botorkálva indult meg hazafelé.

Szombaton este, mikor a munkát befejezték a műhelyben, gyakran jött egy fiatal, felnyurgult, gyorsmozgású leány érte, akinek kissé vastag csuklója, sovány karja és előrehajlott alakja volt, hogy hazavigye. A kezében kosár és egy papirdarab volt, mire az anyja felírta, hogy mit vásároljon be a hetibérből.

Igy szoktak kettecskén az utcán tovább menni, mindig lassabban, mindig vontatottabban és kedvetlenebbül. Az ács egyre-másra megállott, elgondolkozva nézett körül, egyik kezét a zsebébe dugta és néha-néha felsóhajtott: - hej, hej! - míg végre madame Selvig lépcsőjénél és zöld ajtajánál egyszerre csak kijelentette, hogy valami szerszámja van odabent; azonnal visszajön.

Hogy mit jelent ez az «azonnal», Silla már tapasztalásból tudta és ő is elindult a maga útján az építőtelep felé.

- - Az árok mellett a töltésen egyik csapat munkás a másik után jött a szép augusztusi estén, közöttük sokan ugyanolyan módon a feleség vagy gyermek kíséretében, mint az ő apja. Ez annyira megszokottnak, annyira magától értetődőnek látszott, nem is volt érdemes gondolkozni rajta, hogy mit jelent.

Míg a különböző műhelyek és kapuk tömegestől dobták ki magukból a munkásokat, Silla az egyik mély folyosóhoz közeledett, mely a palánkkal mindkét oldalt bekerített és belül felhalmozott deszkákkal tele raktárhelyiségek közé furódott be. A lejtősen kihordott, fekete talajú út a kovács- és szerszámműhelyhez vezetett.

Éppen a szegleten egy kavicsos szemétdomb volt, telve széttört palackokkal és cserepekkel. Silla megállt a befordulónál és míg a távozóknak helyet adott, lépésről-lépésre mindig hátrább lépett a dombra. Így nemsokára a tetejére ért s a palánkon keresztül beláthatott az építőtelepre.

Odabent még folyt a bérfizetés és sűrű csapat állt egy kis bódé körül, mely az irodát képviselte.

Nyakát hosszan előrenyujtva, oldalra hajtott fejjel, sötét szemét, mint két fénylő pontot, irányítva arrafelé, mint egy madár állt odafent és kíváncsian figyelve nézett át. Nem lehetett félremagyarázni a célját...

- Na kislány, a szeretődöt lesed? - hangzott a háta mögött.

De mivel éppen akkor vette észre Nikolait, aki intett neki, nem felelt a kérdésre, csak izgatottan lóbálta felé a kosarát.

Mosdatlanul és a munkától kormosan sietett Nikolai a palánk közt az ösvényen előre.

- Na, csakhoggy elment.

- Kicsoda?

- Egy vereshajú - kék övvel és a vitorlakészítők sapkájában. Bizonyosan az a grönlieni volt, akit áspiskígyónak neveznek... azzal gyanúsított, hogy azért állok itt, mert a szeretőmet lesem.

- Majd megtanítom én leselkedni! Csak a kezembe kerüljön az az istentelen, lapos szeget kalapálok belőle és kitepem azt a veres haját, ki én, kócot fosztok belőle, hogy a saját édes apjának ne maradjon más tennivalója, mint hogy a szurkosfazékba dobja!

Keresőn nézett körül; de mivel sehol sem látta az ilyen rettenetes és ijesztő sorsra ítélt áspiskígyót, hirtelen lecsillapodott a haragja és fejével intve javasolta:

- Ne mennék Ring pékhez, Silla?

A hetibér a zsebében volt és így a legrövidebb úton, egy pár agyagos udvaron át, ahol a leg-sárosabb helyeken deszkaátjárók voltak lerakva, gyorsan elértek az említett boltba.

Hogy vásároltak - és hogy ettek!

Különösen egynéhány finom, drága süteményt befőtt gyümölcscsel megtöltve... És végre megtették a két inggallért is, amelyre Nikolai számított, hogy a hét végén megveszi.

Nikolai nagy önérzettel beszélte el, hogyan kalapácsolt meg hat nagy vaskapcsot a rajtalevő karikákkal együtt; de valahogy azt ne képzelje, hogy az ilyet csak éppen ütni kell, - nem, először ki kell kalapálni és simára verni, aztán a kellő időben meghajlítani! Odalent most csupa rudakat és horgokat és nehéz sineket készítenek; de ő lakatos vagy rézműves akar lenni...

Sillát ez nem nagyon érdekelte; inkább az erdei mulatságról akart hallani, amelyre a legényekkel együtt neki is szabad volt elmenni. Ez aztán hallatlan, borzasztó mulatságos lehetett! És táncoltak is?

- Igen, azt képzelheted. Anders Berg nagyon derék legény; nemsokára kovácműhelyt fog nyitni lent Svelvigben és megházasodik.

- És a többiek - azok is jegyesek voltak?

- Eh!

- Nahát?

- Aah!

- Na, hát azok?... Hallod, miért nem mondod meg?

- Áh, azokról nincs mit mondani - az csupa ostobaság! - egyből sem lesz kovácmesterné asszony. Az ilyenek, akik hol ehhez, hol ahhoz állanak... azoknak hess!

- És te? - te is táncoltál?

- Óh, az inasoknak csak sör után kell szaladgálni, hanem legyenek csak egyszer legény!... De, Silla, el ne felejtjük az órát, sietnünk kell! - szakította félbe magát a fiú.

- Óh, még nem kell félni. Még egy olyan befőttés szeretnék; menj be és vegyél még egyet, Nikolai, hallod? Kérlek, kérlek, Nikolai! - könyörgött neki és mikor a fiú beszaladt a boltba, hogy megvegye, még utána kiáltott:

- És olyan jó kis köhögés ellen való cukrot is az útra, amelyikből négyet adnak egy hatosért.

- Nem tudnád útközben megenni, Silla? - sietette a fiú, mikor kijött, - jó lenne igyekezni! Gondold meg, ha rájönne otthon, hogy velem voltál...

- Aa, még várhatnak egy darabig, - és hátával a falhoz támaszkodva, jóízűen enni kezdett; - mert látod, - folytatta tele szájjal, - apám még jó ideig nem jön ki a Selvig-kocsmából és azt fogom mondani, hogy először is ez tartóztatott az utamban; erre bátran számíthatok egy fél órát. Azonkívül még az is a zsebemben van az anyám megnyugtatóására, hogy ma este szombat este van és annyian voltak a boltban, hogy nem tudtam az asztalhoz jutni. És ha nem fogok tudni vacsorálni, csak azt mondom, hogy olyan rettenetes fejfájást kaptam, míg ott állottam és vártam; olyan nyomasztó meleg levegő volt! Nagyon is finom orrának kellene lennie az anyámnak, ha kitalálná, hogy veled voltam. De miért fintorgatod úgy a képedet?

- Az ott odahaza, - sohasem nevezte másként a Silla anyját, - minden áldott nap nyakig kényszerít bele a hazugságba; senkinek sincs joga igazat beszélni, csak neki!

- A-ah! - a leány türelmetlenül rázta a fejét; ezt már annyiszor megbeszélték!

... - Ő nyeli el az egész becsületességet a házban, egyedül ő, azért lehetetlen a félelemtől meg rémülettől másnak is becsületesnek lenni mellette. Az igaz, hogy tud fegyelmet tartani, kicsi vagy nagy, neki ugyan mindegy. Mert aki igazat akar mondani, annak legyen meg az ökle is hozzá, mert különben verést kap, mint én... Na hiszen, hogy velem hogy volt, mint volt, az már mindegy. De ha arra gondolok, hogy most hazamégy és mindenféle hazugságot kell feltálatnod és hogy annyira félsz és nincs semmi ellentállás benned, Silla!...

A leány nevetni próbált, mintha fel sem venné; de nem igen sikerült. Nem szerette ezt a kellemetlen tárgyat, mert muszáj volt hazudnia, akármilyen rosszul esett is a fiúnak.

És egyszerre őt is elfogta a sietség.

- Nem, nem, nem, Nikolai, most már indulnunk kell, hallod! Nem maradhatok tovább.

Nikolai tűzbe jött, de hirtelen elhallgatott, mikor a Silla rémült arcát meglátta, aki egészen kifordította a ruhája zsebet és még akkor is a kezében tartotta, mikor körül a földön keresgélni kezdett. Lázás sietséggel kinyitotta a ruhája derekát is és abban is keresett.

- A pénz, jaj, a pénz, Nikolai! - kiáltott fel rémülten és egészen magánkívül rázta meg a kötőjét és folytatta a keresgélést maga körül. - Az aprópénz és az ezüst bele volt csavarva a kéttalléros bankóba, úgy, ahogy az apámtól kaptam. Azonmódon egyenesen a zsebembe dugtam.

- Mit tegyek, Nikolai! - jajgatott megint, aztán egyszerre eszébe jutott valami: a kosárban nézte. De ott sem volt!

Elkezdtek keresni és keresni...

Ott a szegleten a kavicsdombnál, persze, hogy ott kell lennie, hiszen ott állott és ott integetett a kosarával. Világos, hogy ott hever valahol az üvedarabok közt...

Az őszi újhald vékony, sápadt sarlója már kezdett a rakodóhelyiségek felé emelkedni, mialatt ők lépésről-lépésre keresgélve mentek tovább és Silla lemondóan, tompán panaszkodva ismételte: - Ha nem fogjuk megtalálni! - Nikolai pedig könyökig vájkált az iszapban, hátha oda került el a kis pénzcsoomag.

Megnézték a töltésen, keresték a kavicsdombon; keresték és kutatták össze-vissza, előre-hátra; de szó sem volt róla, hogy megtalálják.

Most már igazán késő kezdett lenni és otthon madame Holman várt... Most már igazán várt!

Silla leült és sírni kezdett.

Nikolai néha-néha kérte, hogy hallgasson, akkor bizonyosan megtalálják a pénzt. De most egyszerre azt mondta:

- Igazán nagy kedvem volna hozzá, hogy egyszer, ma utoljára, jól tartalak kaláccsal és aztán mind a ketten bele a tengerbe! Ha ott feküdnénk, az nem volna hazugság.

Akár komolyan gondolta az ajánlatát, akár nem, bizonyos, hogy Silla nem hallgatott rá; kétségbeesett megadással ült ott egy gerendán és könnyei nagy cseppekben hullottak végig az arcán.

A tizenhat-tizenhét éves iparosinas elgondolkozva állt mellette; lapos sapkája hátra volt taszítva az egész heti munka izzadságától összecsapzott haján. Mozdulás nélkül bámult egy mély, korhadni kezdő lyukat a gerendában... A lyuk mintha mindig korhadtabb és korhadtabb, mélyebb és mélyebb, üresebb és üresebb lett volna, mialatt erősen dolgozó gondolatai tanácsot kerestek. De nem találtak sehol...

Sorsának megadva magát, állott fel Silla, felvette a kosarat és megindult hazafelé, a szemét lába elé szegezve. Mintha a vérpadra menne.

Nikolai utána ment, amennyire csak lehetett és többször elismételte: - Ne félj, Silla!... végre is nem ölhet meg.

Valami elfojtott felzokogás jelezte csak, hogy meghallotta a szavát.

Mikor a leány eltűnt a szegletnél, Nikolai olyan útra tért be, amelyet csak ő és egynéhány vén raktárbeli kandur ismert; és a deszkapalánkról lent a téren még látta, hogyan megy előre-hajolva egyforma csendes lépésekkel a leány tovább anélkül, hogy megállana, míg eltűnik a pincelépcsőn.

Mikor besötétedett. Nikolai az ablak alatt állt és hallgatódzott. És hallotta, hogy Silla még csendesen zokog a vihar után, amely keresztül tombolt felette.

*

Madame Holman a kérdéseivel és keresztkérdéseivel végre is kikényszerítette Sillából a vallomást, hogy Nikolaival volt együtt aznap este. Hogy az ő, a madame Holman leánya, minden tilalom ellenére ennek az elvadult, lesülyedt fiúnak a társaságát kereste, aki még hozzá olyan hálátlansággal jutalmazta az ő jóságát, ez egyenesen a sír szélére vihetné az embert.

Azt pedig senki se akarja elhítni vele, hogy a Holman keservesen szerzett hetibére úgy eltűnhetett, mint a gőz a fazékból. Egy kiéhezett inasgyerek, aki egy jól megtömött erszény mellett sétál, - mindenki kitalálhatja, hogy ez hová vezet. Nikolai mester egyszerűen finom orral és elővigyázatosan kileste az alkalmat, mikor tudta, hogy Sillának a zsebében van az apja pénze, hogy aztán a saját magáéba praktizálja¹¹ át.

Semmit sem segített a dolgon, hogy Silla makacsul megmaradt kijelentése mellett, hogy Nikolai még csak nem is látta a pénzt nála, «nemhogy még pénzt venne el tőle!»

¹¹ Működik, gyakorol, ügyeskedik.

Ez az utolsó mondás megpecsételte a fiú sorsát. A madame Holman házában nem fog hallgatag titkolódzás folyni.

- - Micsoda kavarodást okozott lent a kovácműhelyben, mikor másnap egy rendőr jelent meg, hogy Nikolai tanoncot bevigye. A rendőrségre kellett neki mennie, mert szombaton este egy fiatal leánytól elcsalta az apjának egész heti keresményét.

De Anders Berg esküdött rá, mikor már elmentek - és a nagy kalapáccsal rávágott az üllőre, - hogy Nikolai ezt sohasem tette. A többiek, Jan Petter és Bernt Johan Jakobsen és Peter Evensen semmit sem hittek; - de hogy miatta a rendőrség egy tisztességes műhelybe ide jött, ez már mégis... Ezután már jobb lesz, ha másutt keres magának helyet.

Első pillanatban Nikolaiban egyetlen érzés kerekedett felül - a megbénító rémület, amely a rendőrséggel való első megismerkedéssel mindig vele jár. Hogy a lelkiismerete tiszta, ez mindjárt fellobbant benne, de éppen olyan hamar ki is aludt. Ezt az érzést annyira ismerte már és mindig nagyon is gyöngye jégnek bizonyult arra, hogy a megpróbáltatás óráiban biztosan megállhasson rajta. Az ilyenfajta önérzet olyan növény volt benne, amit a madame Holman sarkai túlságos gyakran megtapodtak ahhoz, hogy most gazdag tövén kivirágozhatott volna.

Elmélkedéseinek az eredménye az lett, hogy hirtelen tülekedéssel és erős rándítással remélt kényelmetlen kísérfőtől megszabadulni; aminek az volt a következménye, hogy mindegyik karjára kapott egy-egy rendőrt.

Mikor a rendőrtiszt megkezdte a kihallgatást, sötét, haragos dac látszott az arcán s korához mérten nagyon is éles tekintete sem volt arra alkalmas, hogy részrehajlóvá tegyen valakit iránta.

- Silla?... Semmiféle Sillával sem volt együtt szombaton!

Egy pillanatig sem jutott eszébe, hogy elárulja a leányt; csak mikor már szembesítették vele és az anyjával és hallotta, hogy a lány mindent bevallott, csak akkor ismerte be ő is a találkozást.

Silla - folytonos zokogás közt - megmaradt állítása mellett, hogy nem Nikolai vette el a pénzt, de ez nem bizonyított sem mellette, sem ellene. Sokkal fontosabb volt az, amit a lakásának kikutatása és a lakótársainak kihallgatása bizonyított; Olsen üvegesnél lakott a padlásszobában három más tanonccal együtt - és ezek egyhangúan azt vallották, hogy a szóban lévő szombat estén olyan későn jött haza, hogy ők már aludtak és hogy vasárnap reggel megint nagyon korán ment el.

A vádlott állítása, hogy ezt azért tette, mert újra hozzá akart fogni a nevezett összeg kereséséhez az építőtelepen, nagyon kevés hitelre talált. De egyebet nem lehetett kivenni belőle.

- Megátalkodott fiatal dologkerülő - és ezt a bizonyítványt a saját nevelőanyja adta ki róla!

Nikolai kalapjával a kezében a földre nézett. Az volt a szokása, hogy mikor nagyon elmerült a gondolataiba, a homlokán föl-alá ráncolta a bőrt. Fiatal, széles arca erős vonásaival, szürke szeme, amelyben néha olyan különös tekintet villant fel és a cink- vagy rézszínre emlékeztető felálló haj világos jelek voltak, amelyekből a rendőrtiszt átható és sok évi tapasztalattól élessé vált tekintete olyan egyénre következtetett, aki előreláthatólag többször fog még dolgot adni a rendőrségnek a jövőben is.

«Avégett, hogy az összebeszélés lehetősége a többi tanonccal a közös lakáson kizárassék», diktálta¹² a jegyzőkönyvbe, «és tekintettel arra, hogy a vádlott mala fide¹³ kísérletet tett arra

¹² Tollba mond, megszab, parancsol.

¹³ Rosszhiszemüleg.

nézve, hogy megszökjék, valamint mivel a kihallgatás alatt különben is valótlanosságokat mondott és tagadásban volt, a továbbiakig vizsgálati fogságba helyeztetik.»

Míg az elfogatási parancs elhangzott, egy néhány önkénytelen rángás futott át a Nikolai izzadt arcán; a szegények átka reszketett végig rajta, akik számára semerre sincs menekvés; egy félrelépés és már elfogják, egy elveszett tallér és az igazságszolgáltatás elébe kerülnek.

- - Még egy kihallgatás után Nikolait bizonyítékok hiányában felmentették a vád alól.

Aznap délelőtt, mikor a fogház kapuja becsapódott mögötte, olyan érzéssel bujkált végig az utcákon, mintha az ablakokból az utca mindkét oldalán utána tekintenének; egészen másforma volna annak az útja, akinek a becsületessége úgy világíthatna újra, mint a nap.

A madame Olsen lakásában a lépcső alatt egy kis rekeszben megtalálta az összekötött holmiját azzal az üzenettel, hogy a padlásszobában a helyét már más iparosinasnak adták ki.

Nem kérdezősködött, hogy miért; a madame hallgatása jobban égette, mintha fennhangon szidta volna az olyan népeket, akik «házkutatót és vizsgálatot és mindenféle zürzavart és bajt hoznak a házra».

Most pedig újra el kell mennie a kovácsműhelybe - és megmutatni magát Haegberg mester, Anders Berg és valamennyi legény és inas előtt.

Bizonytalan lépésekkel ment tovább és minduntalan megállott. Vajjon mit gondolhat róla Anders Berg?...

Hirtelen félelem fogta el és visszafordult. De úgy is hiába, a kést el nem kerülheti! - így hát hetykén hátravetette a fejét és fütyörészni kezdett. De mikor a koromtól piszkos palánkhöz ért a kovácstelep mellett, abban maradt a fütyölés és Nikolainak hideg izzadság gyöngyözött a homlokán, mikor az ajtón belépett.

Szó nélkül ment a széntartóhoz és egy néhány nyers vasrudat kezdett emelgetni, amelyeket el kellett tenni az útból. Az egész műhelyben senki sem akadt, aki köszönt volna vagy csak egy szót is szólt volna hozzá.

Anders Berg előtt vas izzott a tűzben és csak mikor már egy másik legénnyel együtt elkészültek a kikalapácsolással, csak akkor ment oda Nikolaihoz és azt mondta:

- Előre tudtam, hogy vissza fogsz jönni! - itt vár rád a munka, ezt a három kulcsot mindjárt lereszelheted.

Ezzel Nikolai már ott is állt az egyik csavarállvány előtt és mindjárt szorgalmasan nekifogott a munkának a durva és finom ráspollyal.

Anders Berg megszólítása nagyon jól esett neki, úgyszólván talpra állította az egész kovácsműhely előtt és magában szívbeli barátságot és odaadást is ígért ezért Anders Bergnek az utolsó lehetőségig.

Az egész nagy kovácsműhely visszhangzott és sziporkázott, élesen kattogott és puffogott a kalapácsütésektől, míg a reszelők hangja metszően sivített és fütyölt a fülébe. A munka jól ment és Nikolai még sohasem érezte ennyire, milyen pompás mesterség kovácsnak lenni, mint éppen ma! A kulcs taraját mindjárt a finom reszelővel kezdte kisimítani, míg ezzel az oldalával állott a csavarban; a horgát olyan tisztára és simára reszelte, mintha valami szekrénynek finom kulcsa lenne, nem pedig egy közönséges kerítésajtóé.

Most már a fogóra került a sor. A durva reszelővel olyan tüzesen fogott hozzá, hogy alig hallotta a csikorgásától a kalapács hangját...

Bent az üllónél egy legény állott és szegeket kalapácsolt, mialatt egy inas a fujtatót kezelte és a kész szegeket szedte fel. Közben beszélgettek és nevettek. Néha-néha egy hangosabb kiáltás egészen a Nikolai füléig hatolt.

Csak mikor a fiu torzképet vágott felé, jutott eszébe, hogy talán ő rajta mulatnak. A fülsiketítő durva reszelő egyszerre egészen könnyü lett a kezében és szeme s füle csak a körülötte levőkkel kezdett törödni...

Ott állottak és beszélgettek és átintettek egymásnak a csavarállványok fölött; ott szaladt Jan Petter és vitte a hirt egyiktől a másikig, hogy mit mondott ez meg amaz. Könnyü volt kitalálni, hogy kit illetett mindez; úgy állott ott köztük, mint valami állat a kiállításon! - nem, még sokkal rosszabbul, mint olyan valaki, aki képes bármelyiknek a zsebébe belenyulni.

Azt látta rajtuk, hogy egyetlen inas sem akadna most már, aki az éjszakai szállást megosztaná vele.

Megfeszített figyelemmel hallgatódzott és úgy érezte, mintha a műhelyben valamennyien őt ölnék mindenütt - itt most a csavarállványon fűrészelik át, ott a könnyü kalapáccsal verik laposra, amott a nehéz kalapáccsal zuzzák össze. Kitalálta és megértette minden arckifejezés és tekintet jelentését...

- Bizony, Mathias, - hangzott a szeget kalapáló legény hangja, aki most a bőrkötőjébe vette a szegeket, - sok könnyebb kézművesség is van, mint a kovácsműhelyben a kalapálás; csak vedd jó hasznát az öklödnek, fiu!

- Hi-hi-hi! - nevetett a megszólított.

- ...vagy csinálj egy olyan fogót, amit a kabátod zsebében magaddal vihetsz, van elég lány a városban és valamennyinek van pénze!

Nikolai minden szót hallott és hallotta a nyerítő nevetést is utána; rettenetesen sápadt lett.

A legény kormos arcából durva vidámság sugárzott és mikor tekintete találkozott a Nikolaiéval, megvetően vigyorgott rá.

Pár perc múlva mellette ment el, a kötője tele volt szegekkel. Ujra találkozott a tekintetük és a gúnyos szemek még nagyobbaknak látszottak, - de Nikolai már mindent csak ködön át látott, - a legényt az arca közepén egy öklöcsapás érte, amelytől hátravágódott, hogy a szegek mind szétszóródtak.

Egy pillanatra csend lett a meglepetéstől, mielőtt valamennyien rárontottak volna.

De Nikolai úgy csapdosott maga körül a nehéz reszelővel, mint az örült. A dühöngés gyönyörűségével érezte, hogy milyen erősen tud ütni - leütni egyiket a másik után az egész műhelyben, míg a maga igazát ki nem vívja... Várjatok csak! még csak most kezdődik! Ott az üllön van a kalapács...

De a munkások nem vártak és a másik pillanatban ő feküdt háttal a földön, elvakulva a kék és sárga szikráktól a szemében és fölötte és mellette annyi ember volt, amennyi csak elfért; meg kell kötni és bevinni, a szerszámot fegyverül használta!

Egyszerre érezte, hogy egy hatalmas fogás megragadja a gallérját és a bőrét is vele, érezte, hogy felhuzzák és félig a levegőbe rántva, félig odábdobva a kovácsműhely ajtaja elé teszik.

Anders Berg volt, aki minden erejét összeszedte, hogy megmentse és aki - különben alig engedve erős fogásából, - kivezette a kapun is.

Ez volt a bucsu a kovácsműhelytől!

- Különbönbennyit mondok néktek, - tört ki Anders Berg, mikor a zszibongás lecsendesült, de az ő arca vörös volt és kiabált, hogy túllármázza a saját kalapácsa ütéseit, - annyit mondok, hogy Nikolainak a dolga rossz útra fordult, - de nem ő az oka!

És a kalapács visszhangzott a vason.

*

Nikolai aznap este nem keresett sehol sem szállást; ehhez nagyon is összetörtnek és elvertnek érezte magát, a ruhája piszkos és tépett volt és ami fő, nem akart az emberek előtt mutatkozni, mikor így úzték el a kovácsműhelyből.

Mikor az éjszaka beállt, újra felkereste régi szállását a felhalmozott deszkák között, lent az ácsstelepen. Az egyik négyszögletű mélyedésbe feküdt le a csillagokkal feje fölött és azt találta, hogy a világ csak most lett vidám és igazán mulatságos...

V.

Nikolainak a dolga rosszra fordult, annyi már bizonyos volt.

Hogy egy másik kovácsműhelybe ajánlkozzék tanulónak, az eszébe sem juthatott; az emberek nagyon is jól ismerték egymást mindenütt; és még Hansen tutajkészítő is, akinél kosztot és szállást kapott fent a szerszámpadláson, azokra a napokra, míg nem volt munkában, még ő is kérdezősködni kezdett, hogy miért hagyta ott a kézművességet. Mint ahogy joga is volt hozzá.

Nikolai aztán el is maradt tőlük.

A parton, a kikötőben, a gőzhajókon könnyen találhat munkát egy ilyen jó öklü fiú, éppen úgy, mint akárki más.

Friss és vidám bizalommal, habár az utolsó napokban az ételtől nem nagyon túlterhelt gyomorral, ment le.

Odalent elismerő bámulattal fogadták. Hogy összeütközésbe került a rendőrséggel és elég ügyes volt baj nélkül kerülni ki a kezük közül, ezt a tényt, amint Nikolai azonnal észrevette, nagyon jól ismerték; az ilyen eset hire mint futótűz terjed el ebben a világban és az illető köré csak glóriát¹⁴ von.

És amíg csak semmittevőnek, vagy kovácsinasnak tartották, aki egypár napi önkéntes szabadságra hagyta ott a műhelyt, mindaddig elég érdeklődő találkozott minden keresetágból, akik barátságosak és közlékenyek voltak vele szemben. De mikor - és nem is egyszer - azt vették észre, hogy a gőzhajók kikötő-hídjáról egy-egy nehéz táskával a hátán, sarkában egy utassal, megy el a kocsik mellett, egyenesen föl a vendéglőbe, egyszerre más hangon kezdtek beszélni. Hol van a hordárszáma? - vagy azt képzele, hogy csak úgy bele lehet avatkozni más emberek keresetébe?... Most már megtudták, hogy kivel van dolguk!

Nikolai nagyon jól tudta, hogy számot úgysem kapna, hozzá kellett hát fognia, úgy ahogy lehetett, veszekedve, verekedve fáradozni üres gyomra kedvéért, ököllel csinálva utat a fenyegetések közt és süketnek, földsüketnek kellett lennie minden körülötte felhangzó kiabálás iránt, ha arról volt szó, hogy egy tehertargoncát megkapjon, vagy egy utazótáskát elébb ragadjon a kezébe, mint a többiek.

Mindenütt tíz ember volt egy helyett a keresetre és mindenütt valami fal vagy korlát vett körül minden shillinget¹⁵. Nagyritkán egyszer-egyszer megtörtént, hogy sikerült egyedül maradnia, ha egy zár romlott el, vagy egy ajtó mozdult ki a sarkából, vagy más lakatosmunka akadt, amit hamarjában akartak elvégeztetni. De az egész csak a legszűkebb megélhetésre volt elég és gyakran csak egy-két pohárka pálinkát kapott köszönetül.

És most, hogy a tél nem akart mulni, nemcsak éhezett, hanem fázott is. Különösen az éjszakák voltak nagyon hosszúak. Hogy könnyebben muljanak, gyakran vacsorált pálinkát. És még azt is ki kellett okoskodni, hogy nappal hol keressen munkát, a jégvágásnál, a parton, a hóseprésnél, - vagy deszkát hordjon-e az ácstelepen?

Vékony ruhájában szinte elrongyosodva, a hidegtől kivörösödve kódorgott, könyökén lyukas volt a kabátja és ócska nyakvédő kendőjét, amely még mindig magán hordta a kovácsműhely színét, egészen a füléig fölhúzta. Könnyű volt a munkanélküli kovácsinast fölismerni ebben az öltözetben. Ha a Haegberg kovácmester valamelyik inasával találkozott, az mindig

¹⁴ Dicsfény.

¹⁵ Pénznem; az angol *shilling* normális viszonyok között 1-20 koronát ért.

gúnyosan nevetett rá. Talán azért, mert úgy lerongyolódott? - de hiszen ő maga akarta, éppen így akarta, hogy legyen! Szabad akart lenni és független, hogy ne parancsoljon neki se mester, se legény, se senki, és neki se kelljen törődni senkivel...

De amellett, hogy a kovácsműhelyek környékére sohasem ment, volt még egy másik hely is a városban, amelyet elkerült, még pedig azt az utat a part szélén az ácsstelep mellett, ahonnan Holmanék felé a nagy térre lehetett eljutni.

Akárhogy állnak vagy nem állnak a dolgok, - semmi kedve sem volt Sillával találkozni!

Mikor utoljára beszélt vele, - azután való nap, hogy a kovácsműhelyből eljött, - jól észrevette, hogy a leány milyen félénken és aggodalmaskodva nézegetett körül és mindig válogatta, hogy hol ide, hol amoda álljanak. Nem, ez nem volt az otthoniaktól való félelem és egyszerre csak rájött, hogy szégyelte magát az emberek előtt, mert vele beszélget. És egy: - Isten veled, Silla! - kiáltással el is szaladt mellőle.

Azóta szinte élvezte, hogy milyen szerencsétlennek látszik és mennyire meg akarja neki mutatni, hogy nem törődik az emberekkel. Mit akar vele, mikor már nincs rá pénze, hogy süteménnyel traktálhassa¹⁶? Nem való neki, hogy egy olyan züllöttel beszélgessen, mint ő! - -

Még azoknak is, akik vékonyra vásott, szakadozott ruhában járnak, van egy megbízható bajtársuk és ez a nap! Kipótolja a felsőkabát hiányát sugaraival, életet és mozgalmat hoz magával és nem kell többé a gyomornak rettegni az ebéd bizonytalansága miatt.

Nikolainak egész délelőtt volt munkája a parton és éppen déli pihenőjét tartotta, melegítettette a hátát a napsugarakkal és egy kicsit kifujta magát.

Egyszerre csak félbehagyta a sütkérezést...

Ott... az a vékony alak abban a piszkos pamutszövet-ruhában, aki testét előrehajtván erre felé fut és aki a nap ellen sötét hajú fejét a zsebkendőjével kötötte be, - az senki más, mint Silla!

Keresztülsiklott a kosarak és emberek közt a halpiacon; sietése közben kutatva nézett körül, mint a felriasztott fűrj, mely majd az egyik, majd a másik oldalra hajtja fejét menekülés közben. Most meglátta a fiút és azonnal kiabálni kezdett: - Nikolai!... Nikolai!

- Nikolai, - a hangja elcsuklott a nagy sietségtől, - Nikolai, képzeld, mikor anyám ma a régi kék ruhámat felbontotta, megtalálta a felhajtásában a pénzt... - ott volt fönnakadva a diszítésben az egész, az aprópénz belecsavarva a bankóba. Azért futottam ide, hogy megmondjam; egyenesen a műhelyből szaladtam el, ahova az apámnak az ebédet vittem. És most futok a kovácsműhelybe, hadd tudják meg, milyen igazságtalanok voltak veled szemben. Hallottál már ilyet, a felhajtásban volt benne... olyan borzasztóan örülök, de olyan borzasztóan! - és a szeme csakugyan egész vadul égett. - Képzelheted, milyen arcot vágott az anyám!

- Add át neki az üdvözlétemet és mondd meg, hogy én is örülök, én is! - szakította félbe Nikolai keserűen és engesztelés nélkül. De a leány nem vette észre; mindenáron a kovácsműhelybe akart menni és el is futott.

Tőle ugyan mehet... de mióta Anders Berg műhelyt nyitott Svelvigben, nem volt ott senki, akivel törődött volna, hogy megtudja az igazságot. Mert most már ő szabad ember!

Kezét a nadrágzsebébe dugva állva maradt és a hídról egy lesülyedt cukorsüvegre bámult, amelyet egy csapat kis fiú nagy lármával és munkával akart kiemelni. Félig elolvadva feküdt ott a zöldes fenéken, mely felé a nap hullámvonalakat rajzolt.

¹⁶ Megvendégel, jól tart. *Trakta* = vendégeskedés.

...Tehet most már Silla, amit akar, hogy visszavigye a kovácsműhelybe. Mióta a tolvaj nevet rámondták, azóta átjárta őt is a sós víz, de teljesen, akárcsak azt a cukorsüveget... És különben is, minek álljon oda szolgálni, mikor szabad ember lehet...

- Hej, fiúk, mindjárt megmutatom, hogyan kell azt a cukorsüveget felhozni; de megenni csak ti egyétek meg!

*

A kocsmahelyiség, - az a zöldajtós a fehér ablakrámákkal az utca legvégén, a madame Selvigé, - sok-sok éven át látta már a Holman ács meggömbült, hallgatag, nyugodt alakját jönni és távozni. Mindig egyformán pontosan fogta meg az ajtókilincset, egyformán akkurátusan¹⁷ ment a barna asztalhoz, ha letette a szerszámját, csak az arca vált kissé vörösebbé. A nevének volt idelent bizonyos tekintélye, s így történhetett meg, hogy már évek hosszú sora óta «felkrétáztatott» mindent, míg végre olyan viszonyba nem jött az adósságával, amiről az ő kérlelhetetlenül tökéletes feleségének fogalma sem volt; - «mert hiszen Holmannak megvan a maga heti zsebpénze».

És mint minden szombaton, Silla ma is ott járt a kocsmá előtt és kosarával a karján várt reá.

Bizonyos, hogy nagyon csinosan volt öltözve kartonruhájában és kis fehér kendőjével, mely két rövid hegyre volt megkötve a nyakában; de mintha a ruha nem akart volna állani rajta, felnyúlt vékony alakja mindenütt átütődött a szöveten.

Hirtelen megfordult; lent az utcán mintha Nikolait látta volna egy pillanatra. De hiszen már a múlt szombat este is azt hitte... Tulajdonképpen nem is beszélt vele a nyár eleje óta, mikor olyan haragos lett, mert szerette volna a kovácsmesterséghez visszatéríteni.

Sietett, hogy hamar elérjen a hídhöz... de megint úgy járt, mint a multkor, Nikolait megint nem látta sehol; csalódottan fordult vissza és folyton szemmel tartotta a madame Selvig zöld ajtaját. Tudta, hogy mikor nyolcat üt, az apja meg fog jelenni az ajtóban.

Fölment egészen odáig s aztán megint vissza... Most már kezdett türelmetlenkedni. Lehetetlen, hogy még ne mult volna el a rendes idő! - a boltokat itt is, ott is kezdik becsukni, és ha valamit venni akar ma este, lehetetlen tovább várni...

Legokosabb lesz megnézni, hogy az apja odabent van-e? talán már el is ment, míg ő a hídnál sétált; sohasem szokta eltéveszteni, hogy hány óra.

Éppen addig jött föl megint az utcán, ahol a kövezett járda kezdődik, mikor látta, hogy a zöld ajtó felnyílik és újra becsapódik, miután egy leány rohant ki rajta hajadonfővel és kabát nélkül; utána egy férfi jött, éppen ilyen lelkendezve; az ajtóból, amely nyitva maradt, egész csomó ember özönlött ki a lépcsőre, egy részük kalap nélkül.

Valaminek kellett történni!...

Most egy ablak is kinyílt, vagy helyesebben szólva kivágódott, mert az üvegtábla csörrenve esett ki az utcára.

Valami részeg ember lehetett, aki túlságosan sokat ivott, - hiszen ma szombat este volt, - és ricsajt csinált, s most be akarják vinni a rendőrségre.

Sok hasonlót látott már, a jelenet nem volt szokatlan előtte. Az apját egyáltalán nem féltette; sohasem elegyedett ilyen dolgokba.

De miért nem jön ő is ki? - valamennyi vendég kint áll már az ajtóban.

¹⁷ *Accuratus*, pontos, rendes.

Az est egy elszürkülő, ferde sugara csúszott be a nyitott ablakon át.

Bent ennél az asztalnál az ablak alatt szokott az apja ülni, mindig ugyanazon a helyen. Oda-lépett és benézett kívülről a virágcserepek között, - egynéhány, a kocsma kigőzölgésében túltáplált, félig megfojtott és piszkosan elpuhított muskátli és hortenzia¹⁸ mögül.

Mi volt ez?... Ki feküdt ott a piszkos asztalon nyitott nyakkendővel és inggel, lecsüngő karral?
- csak nem az apja!

- Csak egy érvágó lancetta volna! - éppen most még megmozdult - egy lancetta!...

Hogy mit beszéltek még a lépcsőn, azt Silla nem hallotta, csak azt érezte, hogy némelyek meg akarták akadályozni, hogy bemenjen, mások meg azt mondták, hogy ez a Holman leánya.

- - Úgy ébredt magára, mint valami nagy esés után, amelyben elvesztette az öntudatát, és arra ébredt, hogy ott ül az asztal mellett és az apja fejét és felső testét támogatja. Mintha az elébb még az apja nyakát ölelte volna, kérve, hogy feleljen csak egy szót... de most már nem is hörgött.

Egy ócska, elvásott kerek pamlagpárnát és egy kipárnázott széktámlát tettek a feje alá. Mögötte a fél- és negyed-mértékes edények, pálinkáspoharak, bádógtölcsérek és sörösüvegek állottak félretaszítva egészen a falig, hogy elég hely legyen. Szeme tágra nyitva egyenesen a valamikor fehérre meszelt tetőgerendára meredt és az arca az egyik oldalon olyan vigyorgásra volt félrehuzódva, mintha ott fektében kimondhatatlanul undorodnék a piszkos mennyezet láttán.

Az ajtónál egy erős legény ült. A leány jól ismerte: «kocsmáros-medvé»-nek nevezték, - ő dobálta ki a vendégeket a madame helyett. Most hallgatva ült a padon.

Teljes csend volt a szobában; csak a pálinkás hordó csapjának csepegése hallatszott az alatta levő kármentőbe és a másik szoba félig nyitott ajtaján át, amint a madame és két leánya lábujjhegyen csoszogtak.

Egy szemüveges fiatalember lépett be. Néhány gyors kérdést dobott oda, mialatt egy műszer-táskát nyitott ki az asztalon fekvő alak lábánál. A melle felé hajolva majd a fülével, majd a hallócsővel hallgatódzott, megrázta a fejet, egy érvágó műszert vett ki és a lecsüngő karról felhajtotta az inget.

- Tartsa meg az ing ujját, hogy le ne csússzék, - mondta egy pillantást vetve Sillára, akiről azt hitte, hogy a háziakhoz tartozik.

A lancetta¹⁹ bevágott... és újra vágott... A szürkés-sápadt arcú leány úgy nézett a fiatal ember arcába, mintha csak tőle akart volna kikönyörögni egyetlen cseppet abból, ami az életet jelenti...

Csak némi tapadós, sötét folyadék szivárgott ki.

Az orvos újra hallgatódzott, újra megtapogatta; - még egy kísérletet csinált a vágással... aztán felsőbbeséges arckifejezéssel és felhúzott szájszeglettel, mintha csak maga a professzor²⁰ lett volna, fordult a fiatal orvosjelölt a körüllevőkhöz és ezt a szűkszavú kijelentést tette:

- Meghalt!... megölte az ital!

A szavakat a Silla fölajdulása követte, aki az apja testére vetette magát.

¹⁸ Kinából és Japánból származó dísznövény.

¹⁹ Orvosi műszer érvágáshoz; jelentése szó szerint: *lándzsácska*.

²⁰ Tanár.

- Ez talán a leánya? - kérdezte az orvosjelölt; műszerét a lámpa felé tartva gondosan megtisztította és összeszedte a táskáját is, hogy induljon; de közben még egyszer rábámult a szemüvegén át Sillára, aki félig öntudatlanul ismételte:

- Nem haltál meg, - úgy-e, nem, apám?... Édes apám!

Vad kétségbeesés volt, amelyet sem illem, sem tartózkodás nem korlátolt és a fiatal ember úgy érezte, hogy most a külvárosi élet egy kellemetlen jelenetét élte át. Megtette a kötelességét és igyekezett minél hamarabb eltávozni.

Silla mögött egy tizenkilenc-husz éves iparostanuló állott halványan és meghiúsult, aki mindenáron meg akarta nyugtatni. A vállára tette a kezét és olyan hangosan, amennyire a halott iránti kegyelet megengedte, suttogott mögötte:

- Silla! Silla! - nem hallod? - én vagyok, Nikolai!...

Éppen ilyen hiába kísérlette meg, hogy Sillát a holttestről felemelje.

Ezalatt már a rendőrfőlügyelő is ott állt, hogy a madame-ot és a kisasszonyokat kihallgassa. Megjegyezte és fölírt a haláleset közelebbi körülményeit:

...Éppen, mikor a szokott mennyiségű italt, egy üveg sört és négy mérték pálinkát elfogyasztott, a kiszolgáló kisasszony az asztalnál látja, hogy a kezét fölemeli - azt hitte, azért int, hogy még egy pálinkát kérjen és mivel azután lassan lecsuszott a székről, azt hitte, hogy nagyon lerészegedett... Nem történt ugyan eddig soha meg, hogy ennyire ittas legyen, mindig fenn tudta magát tartani és tovább tudott menni, legalább is úgy, hogy aránylag szilárd tárgyakra támaszkodott, vagy valamibe megkapaszkodott.

Az utóbbit több törzsvendég is bizonyította, vagy ahogy a jegyzőkönyvbe felírták: - «többen az italmérési helyiség rendes látogatói közül, akiknek tanúsága teljes szavahihetőséget érdemel».

A hallgatag, kissé ingadozó alakok nagyrésze, akiknek ilyen váratlanul kellett magukhoz térniök a szombat esti mámorból, eltűnt már a szintérről. Az üvegek és poharak ott maradtak a félig bennük hagyott itallal.

... - Nem lehet valami más közvetlen vagy közvetett okra gondolni?

A madame-nak csak némi habozás után jutott valami ilyenféle az eszébe:

...Bármennyire nem szeretett volna a szélsőig menni egy ilyen régi, állandó vendéggel szemben, mégis kénytelen volt ma este célozni rá, hogy amit ezután fog rendelni, készpénzzel kell megfizetnie. Az ácsmester számlája évek hosszú során át, mióta hitelt élvezett, olyan rendkívüli mértékben megnövekedett, hogy ő - mint özvegy, akinek két leánya van, nem vállalhatta tovább a felelősséget. Annyi idő óta, amióta ide járt, a madame hűségesen megtartotta, hogy nem alkalmatlankodott neki az otthonában. De végre is egy számla nem maradhat örök időkre az ajtófélfára felírva, - a rendőrség is tudhatja, hogy a világ nem megy másként, - és ami az egyikre áll, az a másiknak is kijár... és ő már most kénytelen lesz az adósságot behajtani. - Ennyi volt, amit tudtára adott, bármennyire kellemetlen volt neki magának is és - szavára mondhatja, - bármennyire rosszul esett, hogy egy ilyen nyugodt, rendes embert meg kell zavarnia.

Most már ideje volt, hogy a kocsmahelyiséget megszabadítsák kellemetlen terhétől. A «kocsmáros-medve» kerített valahonnan egy kézi hordágyat, de szüksége lett volna még egy pár emberre, akik vinni segítsenek. Aztán meg valami hozzávaló holmit is akart, amivel úgy ellássák, mintha kórházi hordágy volna; egy halott, akit csak úgy kendővel letakarva visznek az utcán végig, nagyon is nagy feltűnést csinálna.

Madame Selvig és a leányai csakugyan találtak is valami erre alkalmas zöld ágyfüggönyt és el is készítették. Mindenki félti a hírnevét s a szegény asszony érezte, hogy ez az eset nagy csapás volt a helyiségre nézve.

- - Bent a kocsmában félhomály volt. A Holman sötét alakját áttették a hordágyra. Ott állt a földön készen, hogy felemeljék és valaki elment hírt vinni madame Holmannak.

Silla a sírástól megmerevült arccal ült mellette. Csak ő és Nikolai voltak bent a szobában.

Nikolai az asztalnál állott és Silla az ablaknak háttal ült; a félhomályban csak egy légy zümmögése hallatszott fent az ablakfüggöny között.

Végre Nikolai törte meg a csendet:

- Jó ember volt - mindkettőnkhez, Silla, - amennyire csak mert jónak lenni.

Silla nem felelt.

... - Látszott rajta, milyen nehezebbre esik este haza menni, hiszen tudod. Most már ettől is megszabadult és nem kell többé a lábát sem betenni ide a kocsmába.

- Apám!... Apám! - kiáltott fel Silla és újra keserves zokogásba tört ki.

- Hallgass meg, Silla! - mondta a fiú, maga is küzdve a visszatartott sirással a mellében, - ha nincs is többé apád, de van itt valaki melletted, aki vigyázni fog reád és aki tudja, hogy ez mit jelent. Nekem sohse volt apám, nekem soha - még csak nem is láttam ilyesfélét!... Most már kovács leszek, de igazán, ha nálatok az ácsmesterség nem segít többé.

- Csak meg akartam ezt mondani előre, hogy azután megemlékezhessél rá, - tette hozzá halkán; úgy látszott, mintha Silla semmit sem hallana.

- És ma este elkísérlek egészen a szögletig. Onnan fogom nézni, míg minden rendben lesz odabent és egész éjszaka kint fogok maradni, ne félj, - ha valami történnék.

- Igen, maradj kint, Nikolai! - suttogta Silla.

Bejött «a kocsmáros-medve» és két másik ember. Felvették a hordágyat, elvitték az ajtóig és egy kis nehézséggel kifordultak vele a lépcsőre, ahol még mindig állott egynéhány néző.

És így haladtak végig az utcákon, a halott a két teherhordóval és a «kocsmáros-medvé»-vel és utánuk Nikolai Sillával.

Ahol a két fiatalnak el kellett válnia, Nikolai a leány kezébe nyomta a kosarat, amit a kocsmában felejtett, aztán ott maradt állva és sokáig nézett még utánuk...

VI.

Mi lesz a fővárosnak azokból az elhagyatott ivadékaiból lent a legszélső utcákban és a külváros buvóhelyein, akikre senkinek sincs gondja, akikkel senki sem törődik és akik úgy hemzsegnek odalent, úgyszólván csak egy emelettel feljebb, mint a szabadon uszkáló halikrák és ivadékok a tengerben a híd pillérei között, melyekből valamikor szintén nagy felnőtt hím- és nőtényhalak lesznek, - mi lesz ezekből?

Gyermekkorukban a betegség seper végig rajtuk, a tenger, az utca fogadja el őket szabados kereset-módjaiba, vagy valami tévelygő kóbor élet ragadja őket magával, javító intézet, rendőri hivatal, börtön és fogház veszi magába. A későbbi években a munka mély öble is elnyeli őket - a gyárok kapui szélesre tárva mindig nyitva állanak!

Azok, akiknek talán néha felszólal a lelkiismeretük olyan exisztenciák²¹ érdekében, akik életének okozói voltak, megkönnyebbülten lélegzhetnek fel. A felelősség annyival mindig kevesbedik, amennyivel több a lehetőség, hogy a nemesítő munka kereke azokat is magával vonszolja - és így a dolog bizonyos tekintetben az erkölcs nevében nyer megoldást.

- - Ott ültek, a város fejlettebb ivadékaiknak tagjai, sorban a teremben, a Wejergang-cég nagy gyárában és a kerepelő orsókat, gombolyagokat és karikákat rendezték - a svéd Lena és Stina, Kristofa és Kalla, Josefa és Gunda, - kinek mi volt a neve. Ha valaki a szüleikről kérdezősködött volna, sokan meg lettek volna akadva a felelettel.

Az egész teremben hangos fecsegés folyt; ha valamelyik ellenőrző tekintély errefelé irányozta a lépéseit, akkor tekintetükkel és arckifejezésükkel folytatták a beszédet. Nem tudtak meglenni kézmozdulatok, integetés, hangos beszéd nélkül; de legjobban az egymással szemben levők között sikerült ez ebben a zugásban, ahol gépszíjak surlódtak a saját részükre kiosztott erőreszlet szerint, a padló reszketett és ingott a főgép rázkódásától, és kint a vizesés a napban ragyogva fülsiketítő zajjal, sisteregve forgatta maga alá a nagy vízi kereket fehérén habzó, óriási erejű pompájába.

Nagyrészt egészen fiatal leányok voltak, tizenhat évesek, vagy legfeljebb a huszadikat töltötték be, akik idefent éltek; sok ujonc volt köztük, akiknek az ujjai még csak most tanulták a gyakorlottságot. És ott volt Silla Holman is, az a sötéthajú, szeplős, finomarcu leány, sarkatlan papucsában és egy nagy paraffin folttal a ruháján, aki köhögött és kérdezősködött és kérdezősködött és köhögött, míg szeme, mint két kis fekete, ragyogó, kerek tűzgolyó, szikrázott és gyöngye melle csak úgy lihegett fel-le a megerőltetéstől, hogy meghallják, amit beszél. A legfiatalabbak közt ült, ujjai az orsók között babráltak és néha fel-felnézett, mint egy madár.

Heves vita folyt a Josefa új zsinóros kabátja felett. Ugyan kivel akarta elhitetni, hogy az ilyenre a pénzt a mostohaanyjától kapja? nem, ezt már csak higgye el, aki akarja, de Jakobine és Gunda ugyan sohse fogják elhinni. Azután Kristofa beszélte el csodálatos vasárnapi kalandját, - mindig csodálatos dolgok történtek vele, olyan végtelenül különös esetek, - ha nem is voltak mindig szó szerint igazak, - amelyekben finom hölgyek és urak játszották a főszerepet és ő véletlenül az egészbe be volt avatva.

Most meg éppen olyan érdekes dologra fordult a szó, hogy Silla alig győzte hallgatni... Vasárnap este táncmulatság lesz Letvindten és így kendőkről, szallagokról és ruhákról kezdtek beszélni, - az egyiknek egy és más a sajátja volt, némelyiknek pedig kölcsön kellett

²¹ Megélhetés, létel.

volna kérnie, - azután arról, hogy ki a legjobb táncos és ki vendégel a legbőkezűbben. Kristofa azt a hírt hozta, hogy hegedű- és klárinétmuzsika lesz és hogy diákok és kormányosok is fognak jönni a közös táncosok mellett!

Néhány idegen, akik a gyárat jöttek meglátogatni, közeledett a terem felé. Megállottak, kérdezősködtek és vizsgáloztak. És valamennyi fiatal leány egyszerre előrehajolva mélyedt el a munkájába, mintha nem is volna más gondolatuk az orsókon kívül...

A délelőtti napfény szinte szédítő nyugalommal esett be odafent a falban levő nagy ablakokon át, emberekre, gépekre és árúgöngyölekekre egyaránt.

Délre járt az idő. Az utolsó óra lassan, mindig vontatottabban mult; az olaj szaga és a gépek forró lehellete mindig erősödött, csaknem kábítóvá lett.

Még egy néhány kinos, hosszú perc... végre megszólalt a csengő!

És mint egy varázsszó hatása alatt, máris felöltözve csinos kötőkben - fejkendőjüket ügyesen megkötve az álluk alatt és egy másik kendőt keresztbe vetve a mellükön, - kezükben a reggeliző edénnyel, özönlöttek ki a gyárleányok a kapun s a lépcsőn lefele.

Végre szabadon lélegzettek a fényes tavaszi levegőben! - Silla átmelegedve, szomjasan ütött le egy csomó ott maradt, jéggé fagyott havat egy kerítéscölöpről és beleharapott.

Még mindig az járt az eszébe, amit Kristofa a vasárnapi táncmulatságról ragyogtatott fel előtte, míg egymás karjába kapaszkodva, hosszú sorban ment együtt a többi társával. Az út, mely kint a gyár körül tolongásig zsúfolva volt, lentebb járdával ellátott városi utcává szélesedett ki.

- Nézd, - nézd, Kristofa! Wejergang már visszajött Angolországból!

A fiatal leányok a legnagyobb érdeklődéssel lökték oldalba egymást, - új tavaszi kabátja van, egészen világosbarna!

- Pah, láttam, mikor tegnap a gőzhajóval megérkezett egy csomó angollal együtt. Valamennyi mind barna volt, - éppen hétféle piszokszin árnyalatot különböztettem meg. - Josefa volt ez az élesnyelvű, amire egy divatszalonban gyakorolta be magát.

- Na, csak jól vigyázzon az olaj mellett! - gunyolódott egy másik.

- Kegyetlenül csinos! Látod, milyen büszkén hordja az orrát... és milyen csodaszép vörös zsebkendő látszik ki az oldalzsebéből! - sugta Kristofa Sillának.

Az egész sor a kerítéshez huzódott vissza. Akiről így beszéltek, most ment el mellettük közönyösen dudolva, felemelt fejjel és sétapálcáját lóbálva. A sok fiatal leány arca a tisztelettől ostobán bámult maga elé, de a szemük szögletében mégis megvillant egy szikra. A fiatal ember eltűnt az áradat között, mely kétfelé vált előtte.

- A haja el van választva a tarkóján!... olyan a kalapja, mint a fazék... Rá ne fujj, mert még eldől, olyan vékony... Igazi apja fia... Hej, milyen kihívó spanyolnád sétapálca!...

És mindegyik megfordult utána.

- Ne gondold, hogy olyan szigorú, mint a milyennek ilyenkor látszik; de, itt a gyárban, látod olyan büszkén kell neki járni, mint egy gyertyaszáznak. Johanne Sjöberg, tudod, aki pipere-mosóné, felismerte a nagyvásár után tartott álarcos bálon; ő maga beszélte el nekem.

- Bizony, elhiheted, - szólt közbe Jakobine, - hogy nagyon sok előkelő, finom ember eljön a tánctermebe. Azt hiszed, hogy valami egészen közöséges emberrel táncolsz, pedig lehet, hogy a város leggazdagabb emberének a fia... Különben, ha egy kicsit megfigyeled, magad is

kitalálhatod a táncáról vagy megismered az óraláncán, vagy a nyakkendőjén, vagy azon, hogy milyen finom dohányszaga van.

- Észrevetted, egyenesen ránk nézett! - sugta Kristofa izgatottan a Silla fülébe.

- Igen, mert engem ismer! - felelt Silla, kissé zavartan a pillantástól, melyet a fiatal ember rá vetett.

Elkezdtek nevetni.

- Hát már a kis varjúfiók is károgni akar?

A kis varjúfióknak nagyon melege lett a fejkendője alatt, de nem felelt. Nagyon jól tudta, hogy Wejergang megismerte; ott volt ő is az irodában, mikor Silla az anyjával együtt a főkonzulhoz ment, hogy helyet kérjen a gyárban.

Ujabb sor munkásleány özönlött ki egy másik gyárból és mint egy mellékfolyó, beleömlött az ő csapatukba, hogy azután az utcák és sikátorok különböző elágazásain át az egész megint a fából épült szabálytalan városnegyedbe szivárogjon ki s a keskeny lépcsőkön és benyilókön át be a barna, vörös, fehér és szürke házakba, - a palával, szalmával vagy cseréppel fedett vagy még egyáltalán alig fedett házakba.

Silla egy szűk, nedves bejárón át osont be. A nap keresztül sütött a rothadt kerítés lécein, amelyekből elgörbült, rozsdás szegek állottak ki; a kapu alól időnkint valami piszkos víz folyt ki egy-egy lökéssel és eltűnt az árokban.

Egy pillanatra megállott, mert hallotta, hogy bent az anyja okvetetlenkedő megbotránkozása hogyan tör utat az ismert száraz, fontoskodó hangsúllyal.

Nyomott hangulatban és tétovázva nyitotta ki Silla az ajtót, amely mögött a madame Andersen szolgálója állt pulykavörösen, anélkül, hogy a maga védelmére szóhoz juthatott volna, míg madame Holman feltűzött ruhával, szétvetett lábbal állott a vályura fektetett deszkán és ruhát öblített és facsart. Meggondoltan és lassan dolgozott; üres, szürke szeme egyáltalában nem árulta el izgatottságát.

... - Madame Andersennek lehetne annyi esze és beláthatná, hogy ilyen soká viselt ruhákat nem lehet egy hét alatt kimosni... Erre nézve csak add át neki ezt az üdvözlést. Sohasem voltam ahhoz szokva, még az én egyszerű helyzetemben sem, hogy a fehérneműt foldozatlanul és stoppolatlanul²² rakjam a mosóteknőbe és mondhatom, hogy Nilsen anyó itt melletttem és a többiek a házban, mind nagyon csodálkoztak rajta, hogy valaki, aki kereskedőné asszonynak tituláltatja²³ magát, ilyen mosóholmiban járhatja az urát meg a gyermekeit... Nem szükséges, hogy ellentmondj, leányom, mert ha én valamit kimondok, az úgy van!... És a harisnyák! - arról jobb nem beszélni... az egyiknek a sarka vitorla-varrófonállal volt összehúzva, hogy az ember igazán szégyel mellé állni és kimosni. Már csak akármennyire előkelősködnék is az emberek, a mosás mindent elárul.

Lassú, de eltipró fontoskodással fordul most a leánya felé:

- Ha egy kicsit igyekeznél ilyenkor, Silla, sok munkától megmenthetnél. De hát ez már mindegy; minél hamarabb elpusztítjátok az életemet, annál jobb rám nézve. Úgy sem kívánok azóta élni, mióta az apád elment a minden élők útjára.

- Mindjárt hozzáfogok segíteni a mosásban, anyám.

²² *Stoppolni* = foldozni.

²³ *Titulálni* = címezni.

- Most, mikor már készen vagyok? Köszönöm! De annyi kimélet lehetett volna benned, mikor úgy sincs más dolgod, mint egész délelőtt a gyárban ülni, hogy egy kicsit siess az anyádon segíteni, aki teljesen ki van merülve az egész délelőtti nehéz munkától.

- Köszönöm a tanítást, madame Holman! - Az Andersenné szolgálója végre szóhoz jutott. - De azt hiszem, nem lesz szükséges, hogy tovább is bajlódjék a mi mosásunkkal; a mi fehérneműnk túlságosan egyszerű és csekély ahhoz, hogy ilyen magasan szárnyaló magyarázatokat megérdemelne. - Gunyosan meghajolt és mialatt gyorsan kifordult az ajtón, még hozzátette:

- Ugy látszik, hogy a szappanlúgja félig se olyan erős, mint a nyelve!...

Madame Holmannak a legönérzetesebb és legerősebb tulajdonsága különben is az volt, hogy mindig az igazságra törekedett ebben a világban - másokat illetőleg. De ha ebből a követelésből ő ellene fordítottak valamit, mindig abban a szerencsés helyzetben volt, hogy a maga háza előtt semmi sepernivalót nem talált. Ez adta meg azt a kiváltságát, hogy úgy a törvényt, mint a kivételt ő diktálhatta.

Mindenkinek megvan a maga fénykora és hogy Holman ács létezett, azt az emberek - és talán maga az asszony is csak akkor kezdte értékelni, mikor már eltűnt a szinterről.

Mert nagyon is nem mindegy a háztartásra nézve, hogy a férfi munkájából és hetibéréből lehet-e megélni vagy nem; a helyzet végső zavarosságához azután még a madame Holman férjének kocsmái számlája is hozzájárult, amely olyan váratlanul tolt be meglepő és nem valami szívesen látott megjelenését a házba. Hogy ez a számla rendben lett volna, azt az asszony semmiképpen sem tudta felfogni, hiszen Holmannak megvolt a biztos, rendes zsebpénze.

A madame Holman kifakadásai még keserűbbek lettek, mikor belátta, hogy vagy a nyomor, vagy a munka közt kell választania.

Eddig gombostűhegyig ki tudta számítani, hogy mire fordítsa a saját házában a férje keresményét és ennél fogva jogosnak tartotta, hogy a másoké felett is felügyeletet gyakoroljon. Eddig, úgyszólván, ő ült a bakon és ő hajtott, de sajnos, eljött a nap, mikor le kellett szállania, hogy maga huzza a szekeret és erre nem bizonyult annyira alkalmasnak.

Ebben a kritikus helyzetben azt találta, hogy ha valaha, akkor most kell valakinek dologhoz fognia, de hogy kinek, azt nem mondta meg.

Végre a Wejergang főkonzullal való ismeretségét használta fel, hogy Sillát bejuttassa a gyárba. A dologtalan kezeknek foglalkozást kell adni és ezzel férjének elvesztett heti keresménye legalább valamennyire pótolva is lesz. S mivel ő ezalatt otthon ült és rendben tartotta a háztartást, sőt foldozott és mosott is, ha rákerült a sor, senkinek sem volt jogában azt mondani madame Holmanról, hogy a nehéz napokban nem tette meg a kötelességét.

És ezt a kötelességtudást arra is kiterjesztette, hogy nem engedte meg Sillának a szabad idejét semmittevással eltölteni, ami az ifjúságnak a legnagyobb veszedelme. Egész este varrni, szegni és foltozni, ennél nincs jobb eszköz a kitartás gyakorlására.

De míg Silla egész este varrt, stoppolt és foldozott az alacsony paraffin lámpa mellett, éppen addig járt legtöbbit a fejében a tánc forgataga és a mulatozás s mindaz, amit Kristofa és barátnői kifestettek előtte, saját maga által megélt valósággá változott át. Csodálatosabbnál csodálatosabb szappanbuborékok szálltak fel és pattantak szét úgyszólván a madame Holman orra előtt, míg Sillával szemben ülve kötött. Nem szólt egy szót sem, csak néha csodálkozott azon, hogy ugyan mi mosolyognivalója lehet a leányának egy rongyos harisnya sarkán?

VII.

Lent a Haegberg kovácműhelye olyan elhagyatott volt, mintha nemcsak ünnepéftőt, hanem korhelykedtet is tartanának. Egyetlen emberen kívül üres volt az egész és a tűzhelyek feketék. Kint az ajtó előtt egy csomó ásó, veremvágó és vasfogó állott, amelyeket meg kellett volna élesíteni az új kikötő útjának a munkálataihoz.

Haegberg az egyik vállára vetett bőrkötőjével olyan dühösen járkált fel-alá, mint egy vadállat. Nincs már több tisztességes legény és inas a világon; de fel is fog nekik egytől-egyig mondani, különben ne legyen Haegberg a neve!

Csak egy állt idebent dörmögve. Szent János²⁴ napján is itt állt egész nap és mestermunkáján ráspolyozott. De így van ez; az egyik táncol, a másik meg mindent összekaparna és olyan féltékenyen őriz minden shillinget, hogy a lelkét oda adná érte. Jó munkaerő, az bizonyos és ha nem lett volna az az ügye a rendőrséggel... Nem, nem, hiszen akkor felmentették. Igaz, igaz!...

Akiről a mester így gondolkozott, Nikolai volt; újra beállott a Haegberg kovácműhelyébe, hogy elvégezze az utolsó tanulóévet.

Na végre!... Ott jöttek már ketten nagy baktatva a telepen át a műhely felé.

Haegberg megfordult és úgy tett, mintha nem látná őket; jól meggondolva a dolgot, nem arra való idő volt, hogy az alkalmazottjait elbocsássa. De annyit megtett, hogy maga állt oda és kivette az egyik fészítővasat a kohóból; s mikor a két bűnös belépett, ott állott egész magasságában hosszú, sovány, de erős alakjával és szürkébe játszó hajával és úgy kalapált, hogy csak úgy sziporkázott.

A mester méltatlan munkája hangosabban beszélt, mint a legkomolyabb rendreutasítás; mikor pedig szó nélkül félredobta a fészítővasat és egy villát vett elő, hogy lereszelje, mindenki láthatta, hogy nagyon nyomott a levegő a kovácműhelyben.

Később a délelőtti folyamán a többiek is előkerültek meredt szemmel, lüktető halántékkal és az álmatlanságtól sápadt vagy kiveresedett arccal; az egyiknek a félszeme volt feldagadva, egy másiknak tapasz volt az orrán keresztben, a hangja mindnek rekedt volt; hallgatagon fogtak hozzá a munkához. Neki kellett látniok, ha azzal a sok szerszámmal mind el akartak készülni, ami hátramaradt.

Csaknem késő délutánig dolgoztak egy huzamban anélkül, hogy egyetlen szó hangzott volna az egész műhelyben. Ekkorára majdnem mindent elvégeztek és Haegberg maga is a városba ment az ügyeit elintézni.

Akik még mindig munkában voltak, fénylettek az izzadtságtól és akár azért, mert a munka mindig a legjobb orvosság egy elmúlt Szent János-nap és éjszaka kicsapongásai után, akár mert a mester eltávozása általános megkönnyebbülést okozott, - az egyik egyszerre elkezdett énekelni, a többiek kifújták magukat és jólesően nyujtózkodtak kellemes emlékeik hatása alatt; - a beszélgetés is elkezdődött, mindegyik a maga mulatságával dicsekedett.

Csak Nikolai dolgozott zavartalanul tovább; fontosabb volt előtte az utolsó kis szeg mestermunkájának a sarokvasán, mint az egész Szent János napi mulatság. Ha erősen dolgozik rajta, még a hónap vége előtt készen is lehet vele...

²⁴ Éjszakáját a német és skandináv országokban nagy ünnepekkel ülik meg és a szabadban örömtüzeket gyujtanak.

Finom kalapácsának hangja keresztül ütött a többiek beszélgetésén, - áthatolt a szurkos hordók, léckerítések és ócska deszkafalak emlegetésén, amelyekből azok tüzet raktak... belehangzott a mulatozás és ivás emlékei közé; nem maradt bizony egy garasuk sem, ho-hó! Nem bizony.

A kalapácsütések folyton tovább dübörögtek.

Jan Petter csónakba ült és átment a szigetekre: ott és a körüllevő hegyeken mindenütt annyi örömtűz égett, hogy meg sem tudta számlálni...

Hát persze, ha az ember hozzá még jó sokat ivott!

A kalapácsütés megint rádobbant.

Az egyik úgy ásított és nyujtózkodott, mintha az egész Szent János-ünnep a karjában és állkapcsában lenne... Odafent a Grefse-fokon végre már szinte ingyen folyt le a puncs a hegyről... A Wejergang-fiú egy régi csónakot és egy fél tonna szurkot adott a gyárilányoknak... Egész éjszaka ott mulattak kakas-kukorékolásig... reggel nyolc óráig mind ott járta a bolondját...

A kalapács most már nem hangzott közbe.

- A Wejergang fiú!... a leányok a Wejergangék gyárából! - Nikolai nyugtalanul és bizonytalanul hallgatta, csak néha vetett egy gyors, éles pillantást arra, aki beszélt...

Lemosta magáról a kormot és elment.

*

Silla a majorságban volt odalent, hogy elhozza a mindennapi tejet vacsorára, mikor kint az utcaajtónál Nikolaival találkozott. Azt mondta, hogy véletlenül látta meg Sillát odabent, de a leány nagyon jól tudta, hogy várt reá.

- Ha tudnád, Nikolai, milyen nagyszerűen mulattam Szent János-estén! - és a sajtárt a fülénél fogva elébe tartotta. - Ha láttad volna!... Olyat még soha életemben!

- Fent a Grefse-fokon?

- Honnan tudod? - Mondd, honnan tudod?

- Én? - az egyik kovácslegény is odafent volt. Csak azt nem értem, hogy tudtál elszökni attól otthonról.

- Nem is volt olyan könnyű, azt elképzelted! - Silla körülnézett és óvatosan suttogva folytatta. Anyám csak annyit tud, hogy otthon voltam és az ágyamban aludtam az egész Szent János-éjszakán át. Ő Askerbe ment a nénihez Szent János-napi vacsorára, nekem pedig otthon kellett volna maradnom, hogy vasaljak. De amint kilencet ütött, isten áldjon-t mondtam a háznak és elmentem a magam útjára. Óh, Nikolai, ha láttad volna, - és nevetve kezdett tapsolni, - és ha hallottad volna, hogy szidott reggel, mert még mindig ágyban voltam, mikor hazajött... Hallottad, hogy punccsal is megvendégelték?

- Kicsoda vendégelt téged?

- Jaj, Nikolai, ha azt tudnád! De el ne mondd senkinek! Valaki, bizony valaki megvendégelt valamennyiünket...

- U-úgy?

- Feljött megnézni, hogy nem gyújtják-e a máglyát az erdőhöz nagyon is közel meg. És tudod, Nikolai, hogy nem csekélyebb ember jött el, mint maga a fiatal Wejergang? Szent János-bál volt az apjánál és pontban éjfélkor kellett fellobogni a tűznek, hogy otthon a lépcsőről meglássák.

- Aztán punccsal vendégelt meg benneteket? Téged is?

- Éppen engemet! «Azt a feketeszeműt!» - kiabálta.

- Talán bizony máskor is beszélgetett veled?

- Hát persze! - nagyon jól tudja azt is, hogy Sillának hívnak. Mindennap találkozom vele, ha akarod tudni.

Nikolai olyan mozdulatot tett a karjával, mintha kalapácsot lökne az üllőre. - No lám!

- A múlt szombaton, mikor egy koronával elszámította magát a javamra a fizetési könyvemben, azt mondta, hogy csak tartsam meg és vegyek rajta süteményt.

- Ej, ej! azt mondta? Milyen jó ember, ugy-e bár? - Nikolai ezt valami nevetésfélével akarta kísélni. - Olyan jó, akár csak a szakácsné, mikor a libának enni ad, hogy könnyebben megfoghassa.

Egyik karját a kerítéscölöpre támasztotta és egy percig a leányra nézett; olyan finom, olyan csinos és kedves lett, szinte meg is nőtt, mióta nem látta. - Egy fiatal leány, aki még azt sem tudja, hogy milyen szép...

Silla vállat vont. Az egész arca öntudatos tagadást fejezett ki ezzel az állítással szemben.

... - és akinek mihelyt egy kis süteményt, vagy egy selyemkendőt, vagy egy kis mulatságot ígérnek, mindjárt elkezdi nyujtogatni a nyakát és odatipeg. Azt hiszem, átláthatnád az egészet, ha egy kicsit magad körül néznél. Ugyan hány van ezek között olyan, aki egy tisztességes munkásember felesége lesz? Egy pár táncfordulat, annyi az egész és ezzel vége a nótának. És ilyen jók akarnak veled szemben is lenni, Silla! Mert Wejergang most te reád les... De csak vigyázzon, hogy majd én ne lessek ő reá! - Egyszerre nagyon sápadt lett és fenyegetően nézett.

- Megbolondultál, Nikolai? Ne beszélj ilyeneket!

- Meglehet, hogy bolond vagyok, amiért egész hónapban ott állok és ráspolyozom és reszelem a mestermunkámat, hogy azalatt te a farkasok közé kerülj. De úgy látszik, hogy én már csak arra születtem, hogy minden zárba beletörjön a kulcsom!

Silla úgy állt ott, mint mindig, ha Nikolai ezt a hangot ütötte meg; vékony alakja leverten és elcsüggedve hajolt előre és a szemét a földre szegezte.

- Mi ketten, Silla, - kezdte újra s egy hirtelen elhatározással összeszedte magát, de a hangja remegett, - mi ketten... mi úgyszólván együtt nevelkedtünk fel. De akárhogy volt is, ha rosszul is ment a sorom, én legalább erős voltam; de te gyöngy vagy és kénytelen voltál, mint a macska, hazugságokkal és titkolózással keresztülbujni mindenben. És így... így... azt gondoltam, hogy... hogy mi ketten, akik mindig összetartottunk, - mert nekem sohasem volt senkim, akiben bízhattam volna, azt tudod, csak te és neked sem volt senkid rajtam kívül, Silla, - hogyha mi együtt maradnánk... ha te is úgy akarnád, mint én...

Széles kezével átfogta a kerítéscölöpöt, mintha zömök kis alakjának teljes erejével össze akarná azt roppantani, mialatt a válaszra várt. A leány előrehajlott alakjára nézett, de az nem emelte fel a tekintetét. Így hát még egyszer mélyen fellélegzett; érezte, hogy folytatni kell.

... - És most már összeraktam egynéhány shillinget is és nem vettem magamnak soha semmit és mindig csak a remekemen simítok és ráspolyozok, hogyha majd legény leszek és még vagy egy esztendő elmulik és még valamit félre tudok tenni - akkor... akkor... megtörténhetnek, hogy te megszabadulnál a gyári pizsoktól és otthoni elnyomatástól és igazi kovácsmesterné asszonnyá válnál, Silla! Sohasem volt senki, aki úgy tudott volna reád vigyázni, mint én, azt tudod, és azután is olyan volnék hozzád, amilyenről fogalmad sem lehet!... Akinek soha sem volt sem apja, sem anyja - és mióta a rendőrségen voltam, azóta barátság dolgában sem adhatok senkire!... - Itt erőt vett rajta a meghatottság.

... - Ilyen hallatlanul szép kis kovácsmesternét, mint amilyen te lennél, Silla!... És ki tudná jobban nálad, hogy milyennek kell lenni egy kovácsnak; te is olyan vagy, mint mikor a szén szikrázni kezd! És mikor hazajönnék és meglátnám messziről szép, kicsi, fekete fejedet az ajtóban... Minden, - hogy rosszabb dolgom volt, mint a kutyának, hogy tolvajnak neveztek, mindez csupa mulatsággá válnék, ha ez az egy beteljesednék... Az embernek a maga lakása, jó zárral az ajtókon és szekrényeken, ez mégis csak más, Silla, mint a táncteremben huzgáltatni magát, vagy a fal mellett riszáltatni magát finom urakkal és matrózokkal.

Az utolsó mondatot, amit még hozzá erősen felhevülve kiáltott el, nem kellett volna kimondania: mert Silla, aki eddig megindultan, a meghatottságtól könnyes szemekkel hallgatta, most egyszerre tűzbe jött erre a vádra.

- Hát már te is meg akarsz ettől a kis mulatságtól fosztani, Nikolai! Hát én soha se lássak semmit, soha se vegyek részt semmiben... Nem! olyan valaki legyek, aki még csak táncolni sem táncolt soha életében... valami olyan megbámulni való furcsa madár, aki előbb az anyjánál volt kalickába zárva, azután meg... - A hangja megcsuklott és sirásba ment át. - Hát ez az, amiről azt mondod, hogy milyen jó leszel hozzám? Azt akarod, hogy tőled is félni kezdjek!

- Tőlem, - tőlem, Silla!

- Nem úgy járok-kelek a világban, mint egy kis gyerek, akit az anyja járószallagon vezet? És most te is segíteni akarsz az anyámnak, Nikolai? Hát csak rajta, rajta! Csak zárjatok be... Igen, igen, te és az anyám, egészen mindegy, a fő, hogy ki hatalmaskodik felettem... De vigyázz magadra, Nikolai!

Tehetetlen haragjában hangosan sírni kezdett.

- Úgy, úgy, csak sírj, Silla! bizonyosan van más, aki hamar meg tud vigasztalni, - mondta a fiú sötéten.

Silla hirtelen kiegyenesedett, odament és bizalmasan a vállára támasztotta a karját.

- Hiszen nagyon jól tudod, hogy csak én leszek a feleséged, Nikolai! - Nyílt meleg tekintettel nézett a szemébe; ragyogó szemű, szeplős arca még csupa könny volt.

- Ha igazán ezt akarod, Silla, majd meglátod, hogy ki tud melletted derék ember lenni!

... - De az anyám, Nikolai! - Istenem, hiszen annyira félek attól is, hogy meg találja tudni, hogy néha találkozni szoktunk. Olyan keményen néz rám, valahányszor valami dolgom van a városban és mindig azt találja, hogy tulságosan sokáig maradtam. De azt elhiheted, hogy ha esténként ott ülök a foltozás mellett, olyan sokszor gondolok rá, hogy ha majd egyszer mint gazdag és finom ember jössz hozzánk és az egész Haegberg-műhely a tied lesz, akkor anyám mégis be fogja adni a derekát.

- Igazán, gondolsz rá, Silla?... Igen, el is jövök én még! És ha csak a legénységet elérem egyszer és lesz tisztességes keresetem, már akkor is meg fog puhulni, mint a meleg vas.

- - Mi történt ezen a világos, csendes nyári estén, mialatt a vízesés zúgva rohant át a híd alatt, a friss, rezgő lombú fák szinte új erőből dagadtak és az utolsó sugarak itt is, ott is megvillantak az ablakokban? Ittas volt-e vagy az este volt valami külön Szent János-napi ünneptől részeg?... Sillából még annyit látott utoljára, hogy előrehajolva sietett hazafelé a tejeskannával kezében és hogy még egyszer visszanézett rá, mielőtt befordult a házak között.

*

A világ mégis csak rendben volt!... Ha jól meggondolta, még sem volt annyira értelmetlen, még ha néha el is romlott a zárja;... és ilyenkor, - ilyenkor annál erősebbnek és ügyesebbnek kellett lenni az embernek, hogy ki tudja újra nyitni!...

Nem, nem - mégis rendben volt minden! De ezt csak akkor látja meg az ember, ha már belejutott a legközepébe és ezért kell rendőrségnek és mestereknek és mindenféle berendezésnek lenni, hogy a zár el ne romoljon... Nikolai még mindig ott olvasztott és kalapált a műhelyben; már megkapta a fölszabaduló levelét is és mindent rózsaszinben látott; széles arcának ragyogó vonásain meglátszott, hogy a világ és ő kezdenek kibékülni egymással. Zömök, erős alakja új, szokatlan örömmel mozgott a munka mellett.

Most már legényfizetést kapott és egy keveset minden héten félre tudott tenni. Még szerencsés véletlen volt a sorsában, hogy Sillának nem ajándékozhatott madame Holman miatt semmit, sem kendőt, sem más egyebet. Amit megtakarít, az mégis csak megmarad és annak idején úgyis Silla fogja hasznát látni.

Szombat este, miután egy ronggyal lemosta magát a hűtő edényben, egyenesen a gyárváros felé tartott. A kalapácsot és fogót magával vitte s a kezében rendszeren egy vasdarab vagy egy zár volt; azt akarta, hogy úgy lássák, mintha a szokott munkája után járna. Azon igyekezett, hogy a le- vagy fölmenetelnél Sillát megláthassa.

Tisztán a véletlen dolga volt, hogyha sikerült és az is megtörtént, hogy éppen madame Holmannal találkozott helyette. Ebbe már bele kellett nyugodni; de legalább egy pillantást vethetett a háztömegek közt abba az utcába, ahol Silla egész nap járt és kelt. Mert a legrosszabb mégis az volt, hogy ha szerencsésen találkozott is vele, mindig két-három más gyári leánnyal ment karonfogva, úgy, hogy nem beszélgethettek, csak éppen meglátták egymást s a leány intett a fejével, mielőtt az egyik vagy a másik utcába befordultak.

Ugyan mi öröme telt benne, hogy ezekkel a könnyűvérű leányokkal mászkál egész este - hát Sillának való ez? Nem volt sem elég öreg, sem elég tapasztalt ahhoz, hogy meg tudja ítélni, mire vezet és mit jelent, ha egy előkelő úr a szép szeme kedvéért integet neki... Mulatni? - igen a malomba kerülni, míg szétzúzva és összetörve ki nem dobja magából...

Nem, csak innen el!... ebből ki kell menteni!

És ezért kellett lankadatlanul ráspolyozni és ráspolyozni és az egyik hetibért a másikhoz rakni, míg az ezüsthorgok elég nagy lesz, hogy magához kapcsolhassa vele.

Hiszen, ha egyszer már nála lesz! - újra elmerült a gondolataiba, s a házbér és lakodalom költségeit számítgatta.

VIII.

Nemsokára azután, mikor Nikolai az inasságtól fölszabadult, kellemes látogatás lepte meg, - alig akart hinni a szemének; - senki más, mint az anyja várta szombaton délben a pinchelyiség ajtaja előtt, ahol ebédelni szokott.

Barbro meghallotta, hogy a fia legény lett és nem tudott nyugodni addig, míg egy faszállító szekérral, mely a városba tartott, el nem jött meglátogatni. Olyan boldog volt most! Nem is képzeli, mennyit sóhajtozott miatta és mennyi keserves könnyet hullatott.

A nagy, elhizott, félig parasztosan öltözött asszony arca lángvörös volt, sírt és hiába törölgette a könnyeit az összehajtott zsebkendővel, ami meghatottságát és örömét akarta jelezni, hogy mégis minden jóra fordult.

Hiszen olyan soká volt boldogtalan; de most már visszanyerte a fiát és minden meg fog változni reá nézve is... És milyen erős, nagy és derék ember lett belőle! Igazi kovács. Most már talán uri ruhája is van vasárnapra? De kalapot is kell vennie! - csak hallgasson mindenben reá, ő ért hozzá, hiszen annyi mindent látott a nagy világban.

Nikolai különös, mondhatni vegyes érzésekkel fogadta, hogy így egyszerre anyához jutott... ki tudja, nem fog-e egy apa is egyszerre az ölébe hullani!

Olyan hosszú idő óta nem gondolt már rá egyáltalában, és a kép, amely emlékeiből a lelke mélyén megmaradt, annyira belemerült valami zavarosan szürke, keserűen sós mocsárba, hogy visszariadt tőle, mikor föl kellett volna hoznia. Voltak a lelkében olyan dolgok, melyeknek az érintésétől eddig ösztönös önfenntartás-érzésből tartózkodott, mielőtt ez az új, boldog változás nem történt meg benne... De az új Nikolainak - a kovácslegénynek - a boldogságához bizonyára az is hozzátartozott, hogy az anyját újra föltalálja. Igen, szó sincs róla, nagyon örült neki - olyan megható volt...

És mialatt vele járkált és olyan vidám volt, mint amilyen szives és engedelmes, és a szombat délutánt egy félnapi bérral együtt elvesztegette, - anélkül, hogy tulajdonképpen akarta volna, annyit adott ki ajándéokra - egy hallatlanul pompás, virágos selyemkendőre, - amennyit két hét alatt sem tudott összekuporgatni és megtakarítani... És azonkívül még fehér kenyeret és sonkát is vett az anyjának, hogy magával vigye, amiből Barbro még lent a városban elfogyasztott egynéhány megfelelő szeletet vacsorára.

Étvágya, az volt, annyi bizonyos, és a takarékoskodáshoz sem lehetett valami nagyon hozzászokva! - ez volt körülbelül a boldog fiú megfigyeléseinek az összegezése, amelyre Nikolai az együttlét után rájött, azonkívül, hogy egy jó csomó pénz erejéig megkönnyebbedett; így aztán félig-meddig kedvetlenül ment este át a gyárvárosba, hogy Sillával találkozzék és elmondja neki új szerencséjét.

- - A városnak a hegy alatt levő része már teljesen árnyékban feküdt, és mindenütt munkásokkal találkozott, akik a lágymeleg estében kabátjukat hanyagul a vállukra vetve mentek; a városrész vendéglőiből láрма és zsvivaj visszhangja hallatszott odáig.

Nikolai hiába járkált mindenütt a major körül, hiába tartotta szemmel úgy a széles országutat, amely a kerítés mellett ment el, mint a kis gyalogösvényt, amely mögötte kigyózott kifelé a mezőre, Sillát sehol sem látta! Egy leány ment kannával a kezében az istállóból az előcsarnokba; ránézett Nikolaira és nevetni kezdett, aminek az volt a következménye, hogy Nikolai folytatta útját a gyár felé, anélkül, hogy visszanézett volna. Talán bizony a falaknak is szemük van itt, hogy észrevették; bizonyosan azon csodálkoznak odabent, hogy mit járkál itt olyan soká fel s alá.

A vízesés elé már föl volt húzva a gát, úgy, hogy csak egy vékony fehér sáv folyt át fölötte és cseppenként tört meg a keréken. Egy taliga lármázott el mellette az úton... most megállt és lerakodott, aztán tovább zörgött. Fekete földet hordott a kertbe, melyet a gyárépület irodahelyisége előtt készítettek.

Bent a kerítésen belül egész sereg asszony és leány dolgozott szorgalmasan; gereblyéltek, gyomláltak és ültettek, mialatt egy férfi kézifecskendővel járt utánuk: a nyitott ablakból a fiatal Wejergang nézett ki szalmakalappal a fején és valakivel beszélgetett, aki lent volt a kertben.

Madame Holman is ott állt csipőre tett kézzel az egyik sáros virágágy közepén és a növényeket nézegette, amiket éppen most ültetett be és - Silla! - aki térden állva gyomot szedett ki az egyik ágyból a kötőjébe éppen a ház mellett.

Vele beszélgetett hát az, aki az ablakon kihajolt! - a leány most megrázta a fejét és egy pillanatig nevetve nézett föl, - felelni bizonyosan nem mert madame Holman miatt!

Mintha egy fogó rettenetes erővel egyenesen a szívébe markolt volna bele, és egyszerre egészen elevenen állott előtte az a pillanat, mikor Ludvig Wejergang a keze közt volt.

Elindult lefelé, lassan, mintha csak ólom lett volna a mellében és a mezőn egy árokszélre ült, ahonnan észrevétlenül megfigyelhetett mindenkit, aki kijön.

Milyen szép volt, mikor ott térdelve titkolt vidámsággal nézett föl! - mindig ez állott a szeme előtt, ehhez tért mindig újra vissza és nagyon szenvedett...

Eltelhetett egy óra. Egészen elkábulva nézte, hogy megy ki egyik asszony a másik után; de egyszerre az egész arca színe megváltozott.

Ludvig Wejergang sétált el - csinosan és könnyedén, botját lazán lóbálva a kezében. Az arca piros volt, mint egy fiatal leánynak, finom fekete oldalszakált viselt, szürke szeme mosolygva tekintett ki panamakalapja alól és magában dudolgatott.

Nikolai csaknem kétségbeesetten bámult utána, mikor eltűnt...

Megint ez a régi reményvesztettség a hatalmasabbal szemben!... ez, amire sohasem talált szót és kifejezést, mintha sohasem történt volna, hogy - behunyta a szemét és álla és szája mellett erőszakolt, görcsös vonaglás jelent meg.

Ott jött Silla a madame Holman oldalán, lehajtott fejjel, mint egy fiatal fa, mely saját növéseinek súlya alatt hajlik meg. Közben loppal körülnézett, mint egy iskolás leány, aki a tanítóját akarja kijátszani.

Odalent a major mellett elváltak és Silla bement az esteli tejért.

Mikor a sajtárral megint kijött, a gyalogösvényre tért le, mely a mezőn át vezetett. Gyorsan ment és magában mosolygott; mikor Nikolai felemelkedett a földről az árok szélén, csaknem rémülten nézett rá.

- Összerezzensz, ha engem meglátsz, Silla?

- De milyen haragosnak is látszol! - felelt tréfásan.

- Úgy-e, azt mondtad egyszer, Silla, hogy a feleségem akarsz lenni.

- Miért állsz megint ezzel a kérdéssel elő, Nikolai, - hiszen tudod, hogy ez még nem egyhamar lehet.

- Nagyon is szeretném még egyszer hallani tőled, Silla! Ha valaki olyan bizonytalannak érzi magát, mint én, az kétszer is megpróbálja, hogy a horog, amibe kapaszkodik, erősen áll-e... vagy olyan lazán, hogy kieshetik. Annyi minden jár az eszedben, mióta ide a gyárba jöttél.

- Csak vigyázz, nagyon vigyázz, Nikolai, - a végén még féltetni fogsz! - nevetett Silla pajkosan. - De bizony az utóbbi időben én is megnöttem, végre felnöttem. Csak te nem akarsz látni - és úgy állsz itt, mint egy cövek!

- Aztán meg azt is tudd meg, hogy most rengeteg sok dolgom van. Mihelyt megettem a vacsorámat, megint azonnal vissza kell mennem a gyárba; én meg Kristofa, meg Josefa, meg Kalla végezzük itt az egész kertben a gyomlálást és tisztántartást és amellet még odalent a borsó- és sárgarépa- és káposzta-ágyaknál is és ha az új ültetések ősze megnőnek, ott is nekünk kell rendet tartanunk.

Nikolai csak állt ott és számolgotott... Huszonhét tallér annak a levonásával, amit ma az anyjára költött, - a sonkával együtt, mert az sem jön többet vissza, - ennyi volt, amit a magáénak nevezhetett és legalább kétszer annyi kell, ha a háztartását a legszükségesebbel be akarja rendezni.

Csak innen egyszer kihúzhassa, ha éjjel-nappal kell is dolgoznia!

De hangosan csak ennyit mondott nagy meggondoltsággal:

- Ha okosak leszünk és előrelátóak és vigyázunk, akkor talán a tavaszra már a magunk szobájában ülhetünk, Silla!... De addig még annyi minden történhetik.

Az utolsó szavakat tompán és nehéz, elfojtott sóhajtás kíséretében mondta ki.

- Azt hiszem, addig nem lesz benned élet és bátorság, míg meg nem házasodol, Nikolai!- nevetett a leány, - most olyan rossz veled találkozni, az ember egész este nehézszívű és szomorú lesz utána. Szép vőlegény vagy, mondhatom! - Tréfásan megfordult a sarkán, a tejeskannát maga elé tartva, aztán búcsuzást intett és gyorsan elsietett az uton.

Amiért Nikolai tulajdonképpen idejött, hogy az anyja látogatását elmondja, arra egyáltalában nem maradt ideje, vagyis az igazat megvallva, egészen elfelejtette. De hiszen elég idő volt még rá, ha legközelebb találkoznak. És - ahogy a dolgok most állanak, - nem is fog erre a találkozásra soká várni.

*

Egy pár hét múlva Nikolait kereste valaki.

Egy fuvaros paraszt nagy bizonytalanságban, hogy mit csináljon a szállítmányával, állott meg az étkező pincehelyisége előtt. Rakományának nagyobb része az anyja nagy ládjából állott, aminek a városba szállítását a paraszt elvállalta, hogy egyelőre Nikolainál helyezze el. Maga Barbro csak néhány nap múlva fog majd eljönni.

Bizonyosan tervez valamit! Ujra szolgálatba akarna állani?

Mikor egy este hazajött, egy vörös csomagot és egy pár füzös cipőt talált a ládjára állítva. Az anyjának tehát meg kellett érkeznie.

Félóra múlva csakugyan ő maga is megjelent. Csak azért ment el, hogy egy kis friss rozsenyeret és sajtot meg vaját vegyen, hogy majd magával vigye este a szállására.

Egyelőre csak egy darabot vágott le belőle és megkínálta vele a fiát is.

A nagy alak ládjával és holmijával együtt csaknem teljesen elfoglalta a Nikolai kis, szűk hálószobáját. A sok szobábanülés felduzzasztotta az arcát és kissé nehéz lélegzetűvé tette. Erős arcsontja, melyet a fiatalság fénye tiszta, egészséges rózsákkal vont be, most, amint az

evésnél mozgatta, csak az erőteljes rágás műszerének látszott, melyben az egykor kitűnő fogorvos nagy hiányosságai mutatkoztak az állandóan ivott számtalan csésze forró kávé következménye gyanánt. Míg az anya a ládán, a fiú pedig az ágyon ült, megtörtént a kimagyarázkodás is.

A paraszt, akivel Barbro évenként tizenhét tallérban egyezett ki, amellet, hogy a segítségét is megígérte aratás idejére, csak azt kötötte ki, hogy Barbro maga szerezz be a kávéját; de olyan szűkmarkú és zsugori volt az ellátás dolgában, hogy ő kénytelen volt folytonosan hol ezt, hol azt beszerezni a sovány étel mellé. Pedig láthatta a sonkát is, amit magával vitt és tudhatta, hogy Wejergangéknál mihez volt szokva. Bizony mondhatja, hogy gyakran könnyekkel vegyítve nyelte le az ételt, ha az eszébe jutott, hogy mennyit tett Lizzieért és Ludvigért, hogy mennyit hurcolta őket a karján és hogy több volt nekik, mint az anyjuk. És ha meggondolta, hogy mindezért az a jutalom, hogy kint a szérún és a tarlón kell fáradnia!... Pedig akkor mennyien dicsérték!

Türelmesen várt tehát, hogy talán mégis csak meg fognak emlékezni az öreg Barbro-ról - - de nem, az embernek magának kell a többieket emlékeztetnie, ha rá kerül a sor.

De most, mióta tudta, hogy Nikolai a városban jól el van helyezve, mind csak azon törte a fejét, azon gondolkodott és okoskodott, hogy hátha egy kis üzletet nyitna idebenn. Ma aztán kiment a főkonzulhoz ebben az ügyben.

A főkonzulnak rossz kedve volt, mikor Barbro az irodába bement és elkezdte a kérelmét; de ő már ismerte a természetét és ügyesen a szája ize szerint kezdett beszélni:

- Ha szabad kérdeznem, hogy érzik magukat a nagyságos asszony, meg Ludvig úr és a kis Lizzie kisasszony? - Istenem, talán már annyira megnőttek és előkelőek lettek, hogy meg sem ismernék szegény régi szolgálójukat.

- Vékonyak... olyan vékonyak, mint egy fűzfavessző, - nevetett; - még most is a karodon hurcolhatnád mind a kettőt egyszerre! - De te meg talán az egész takarmányt feletted odafent; nem emlékeztem, hogy ilyen kövér lettél volna, Barbro! Egészen kietted az udvarából és a telkéből azt a parasztot, nem? - tréfált tovább.

- Köszönöm, de nem voltam marhatakarományhoz szokva a főkonzul úrnál, - mondtam. - Inkább én vagyok olyan helyzetben, hogy el kell mennem; az az ember ugyancsak vigyáz rá, hogy valaki közel ne jusson a vagyonához.

Azután megint Lizzieről és Ludvigról kezdtem beszélni, míg sírva nem fakadtam.

- Hát a te semmirekellő fiad? - kérdezte.

- Köszönöm az érdeklődést, - feleltem, - a fiam kitanult kovácslegény itt a városban.

Igy aztán elbeszéltem neki a tervemet, hogy be akarok jönni a városba kis kereskedést nyitni; azt már beláttam, hogy okosabb a bolti asztal mögött állani, mint előtte, - mondtam neki.

Akkor elkezdett nevetni: - Ahá, hát itt a városban is éléskamrát akarsz nyitni magadnak, Barbro!

- Igen, főkonzul úr, ha becsületességgel és egy kis segítséggel sikerülne, én is egy kis megélhetés után látnék, mint mindenki más.

Erre mindjárt megígérte, hogy ingyen szobát és konyhát fog adni fent a gyárváros valamelyik házában az egész évre. -

Amint így anya és fiú egymással szemben ültek, nem hiányzott közöttük a hasonlatosság; de míg a fiúnál a sors változatossága széles, okos arcán a vonásokat izmosakká és energikusokká kovácsolta, Barbro-nál mindez lágy, nehézkes hájjá változott át.

Különben nem minden erély nélkül fejtette ki kereskedői terveit és hogy miképp szándékozik mindenütt egy-egy kis hitelre szert tenni; elég ismeretsége volt a szatócsboltokban még abból az időből, mikor Wejergangéknál lakott. Aztán csak az volt hátra, hogy el tudjon adni mindent s ha a régi árút ebből kifizette, újat szerezzen be, hiszen az egész olyan kereken forog, mint az óramutató.

De valami kis készpénznek kell lenni, mert a magáé már nem sokáig tart. Vajjon Nikolai nem tudna-e neki valamit kölcsön adni? Hiszen úgyszólván mindent az árukba fektetne be, úgy, hogy igazán egész mindegy, hogy vajjon a pénze ott fekszik-e vagy a zsebében, - teljes tökéletesen egyre megy.

Azonkívül nem tudná-e megmondani, hogy hol kaphatna olcsó pénzért egy bolti asztalt? Vagy még okosabb lenne hitelbe venni, mert ha most valami hiányzik még az egészhez, az éppen a készpénz. Talán sikerülne az asztalostól egyebet is beszerezni, legalább csak egy meglehetősen nagy kihuzó-asztalt, két ágyat és egy pár széket. Arra gondolt, hogy ha csak valamennyire nekiindult már az egész, akkor Nikolai oda költözhetnék és nála lakhatna. Ha minden étkezésnél vele együtt eszik, akkor egybe megy az egész és a bérének egy részét erre adná át, csak számítsa ki, hogy mennyit lát jónak...

Barbro mindig tüzebben beszélt és mindig merészebben épített a levegőbe s néha egy-egy ökölcsapása a ládára erősítette, hogy mennyire rendben lesz minden.

De míg Barbro mindig jobban belemelegedett a terveibe és mindig jobb kedvre hangolódott, Nikolai annál bizonytalanabb érzelmekkel hallgatta és halkán verte lábával a taktust²⁵ szavaihoz. Amit a kereskedérről beszélt, az lehet, hogy nagyon helyes. Az anyja bizonyosan jobban tudja ezt, hiszen elég soká lakott Wejergangéknál és most is beszélt a főkonzullal. De minél inkább belekeverte őt is a terveibe és minél inkább kezdte őt magát is kizárólag a maga részére kisajátítani, - mert úgy beszélt, mintha semmi sem lenne az ég alatt, ami az útjába állhatna, - annál szélesebbre nyílt a szakadék a kettőjük akarata és érdekei között. Az asszony az anya régen nélkülözött jogaival jött, a fiúnak pedig csak az volt a lelkén, hogy más valaki sokkal közelebb áll hozzá és hogy éppen most a maga útján kell járnia.

Az anyja nem tudhatta, hogy míg beszélt, folytonosan téglára akadt a szeg a falban, meg kellett tehát mondania, hogy áll a dolog.

- Hát igen, de látod, anyám, - kezdte a földre nézve, - a pénzt szívesen odaadom, ha egészen bizonyos, hogy újesztendőig visszakapom; itt semmi sem áll az utadban. De látod, - amiért vissza kell kapnom, az nem más - azért kell, mert mi a madame Holman leányával, Sillával, megegyeztünk, hogy összeházasodunk és lakást veszünk ki magunknak. És én részemről állok is emellett, mert ezért küzködtem, vergődtem és dolgoztam a Holman halála óta; - és nagy baj lenne, ha erről le kellene mondanom.

Szürke szeme élesen villant meg az anyja felé és ez természetes ösztönével mindjárt megérezte, hogy itt olyan akarat áll az útjában, amely fölött minden hatalmát elvesztette.

Ez nagy keresztet húzott a tervein át...

Hogy az anyja csalódásának hangulatát enyhítse, Nikolai átadott neki harminc tallért, mielőtt elment.

- - A külvárosok szűk utcáiban van olyan kereskedői forgalom is, amely csak egy emelettel áll magasabban, mint az elárusító kofáké; ez már a házból adja el árúit és azonkívül, hogy a törvény engedélye szerint a legkülönbözőbb fajtájú cikkekkel kereskedik, az illető vállalkozó

²⁵ Ütem.

megélhetésének módját is valamivel szélesebb alapon engedi berendezni, mert nemcsak napi hitelt nyújt neki, hanem heti vagy egész hónapra terjedőt is.

Erre a kiskereskedésre akarta Barbro vetni magát és ha azt mondják, hogy Amerikában egész városok és igazgatások jönnek létre egy nap alatt, valami ilyet lehetett a Barbro kereskedéséről is mondani.

Egy rövid hét alatt már letelepedett a házban és ablakában egész kiállítás volt látható: orsó-cérna, percc, kenyér, cukor, fűzősinór, tűtartó, tubák, agyagpipa, acéltoll, gyufa és a többi, ő maga pedig bent a boltasztal mögött ült - amit egy kék szövettel leterített láda képviselt, - és kávé darált, amit azután a mellette levő konyhában meg is főzött. Egy jól záródó komód²⁶ fiókjában, amit Nikolai szerelt fel, állott a szivarskatulya, mely pénzszekrényül szolgált s most csak egy pár rézpénzt rejtett magában.

Madame Holman és Barbro megújították az ismeretségüket, - de az utóbbi megtartotta a titkot Sillára vonatkozólag.

Madame Holman, aki csak egy utcával lakott lejjebb, éppen akkor jött fel, mikor Barbro az esti szürkületben kint állt a lépcsőn és környezetét vette szemügyre szatócs-kirakatának új világításában. És csak nem mehetett el szó nélkül egy régi jó ismerősének ajtaja előtt! Be is kellett mennie mindjárt, hogy egy csésze kávé megigyék; éppen a tűzhelyre volt téve higgadni és lehetetlennek érezte, hogy megvesse ezt a meghívást.

Madame Holmannak megvolt ugyan a maga véleménye egy és más dologról, amit odabent látott; de egyelőre jobbnak tartotta, hogy mialatt kávéját megissza, inkább azokat az eseményeket beszélje el, amelyeken a férje halála óta keresztül ment.

- Óh - óh!... de ne fordítsa még fel a csészéjét, madame Holman, - még egyet, jó?

Madame Holman minden kedélyváltozás nélkül itta meg a harmadik csészét is. Nyugodt, földszürke szeme mindent meglátott és kifürkészett, mialatt beszélt és sok mindenféle észrevételt szívott be magába a Barbro tágszivű pazarlása fölött. De mielőtt elment, különböző elővigyázatos fenntartás mellett és abban a reményben, hogy az árúk csakugyan megfelelőek lesznek, biztosította arról a hajlandóságáról, hogy saját szükségletét Barbronál fogja fedezni.

- - Silla az árusító asztal előtt állott, hogy egy fél mérték árpadarát vigyen haza; Barbro éppen egy papirtölcsérbe töltötte be, mikor egyszerre Ludvig Wejergang jelent meg az ajtóban.

Hiszen addig is köszönt Barbro-nak és mikor napjában kétszer elment az ajtó előtt, mindig intett felé, ha a lépcsőn állott.

De ilyen barátságos, mint ma, még sohasem volt!... Barbro azt sem tudta, mit csináljon és majdnem Ludvignak nevezte, annyira vidáman tréfált a boltja felett; közben pedig Sillára mosolygott és kacsintgatott, aki mindig szégyenlősebb és pirosabb lett és zavarában alig várta, hogy kivegye a bepakolt darát Barbro kezéből. Ludvig levette a panamakalapját göndör hajáról: olyan előkelő és olyan szép volt így!

Silla alig mert ránézni, csak még valami olyanfélét hallott, hogy a szeplő nagyon jól illik a fekete szeműeknek és maga sem tudta, hogy jutott ki az ajtón.

A Barbro véleményét Sillának a magaviseletéről még aznap este meghallotta Nikolai is; hogy is lehetett csak úgy lángvörösen elszaladni egy olyan jóakarató és szép úri ember ártatlan megjegyzésére, mint Ludvig Wejergang! Fiatal lányoknak ilyenkor szerényen meg kell

²⁶ *Commode*, fiókos szekrény.

állaniok és nem szabad így viselkedniök! Hiszen ezzel csak azt éri el, hogy minden férfi a sarkában lesz!

Hát Nikolainak való volt ez a nyugtalan, hosszú, fekete leány, aki úgy szaladgál túlságosan rövid szoknyájában, mint egy félig lehántott görbe rák és aki az utcafolyóka szélén egyensúlyozza magát, mintha kötéláncosnénak készülné és olyan nevetlen! És ha Ludvig Wejergang nem volna az, aki, majd utána lesne minden utcaszegleten, annyi bizonyos!

- De tudod-e, Nikolai, mikor ott állt a boltban, az jutott az eszembe, hogy itt volna valaki, aki tudna is segíteni rajtam, meg a jóakarat is megvolna hozzá benne, hogy kisegítsen azzal a tizenöt tallérral, amire olyan égetően szükségem van! - De mire meggondoltam a dolgot, már el is ment.

- Tőle kéрни! - ne-em anyám! Inkább előkerítem ezt a pénzt neked, csak egy kicsit várj - és azt hiszem, az én pénzemet éppen olyan jól felhasználhatod, mint az övét.

- Istenem, ha te nem volnál, Nikolai! - sóhajtott fel Barbro meghatottan. - Most pedig mindjárt idd meg a kávédat, olyan jó, a fahajat is beletettem, amit ma nem tudtam eladni.

- Nem, majd máskor, anyám, köszönöm! - mondta Nikolai sötéten és már ki is ment az ajtón.

Később estefelé sikerült Sillával találkoznia. Jókedvű és nevetős volt és csak annyit felelt:

- Hiszen elszaladtam, rá sem néztem. Talán jobban szeretted volna, hogy ott maradjak? - tréfált vele.

Abban a percben lefegyverezte a fiút; - megint megtelt bizalommal, hogy így nevetni hallotta.

De mikor hazafelé ment, mégis csak a Wejergang kihívóan csillogó szemét látta maga előtt és a fekete göndör hajfürtöt, mely a kalapja alól kilátszott; és - nem tehetett róla, - úgy érezte, mintha az ujjá körül tekerődnék ez a tincs...

- - Később még sem tetszett neki, hogy Silla olyan nagyon is jókedvű volt; valahányszor este annyi időt szakíthatott magának, hogy elébe menjen, mindig olyan felhevülten jött a kertből és mindig arról beszélt, hogy ott volt-e a fiatal Wejergang vagy nem és mit mondott neki s erre ő mit gondolt és hogy Kristofa vele együtt ugyanazt gondolta-e vagy nem. Mintha nem is tudna másról beszélni!

Habár végre is nem lehetett semmi rossz benne, ha ő maga beszélt és fecsegett el róla mindent.

De azért, mikor a műhelyben dolgozott, kiverte az izzadtság, ha eszébe jutott, hogy mi minden történhetik odafenn. Úgy érezte, mintha maga volna a csavarállványba beszorítva.

Miért nem hagyják meg a szegény embernek a magáét békében? Minden erejét megfeszítette, úgy dolgozott, a vérét oda adta volna, ha megházasodhatnék, - a másoknak meg tele van a zsebe és csak rá kellene mutatnia akármelyik finom kisasszonyra, hogy megkaphassa és mégis... Hiszen rosszabbak az ilyen emberek, mint a ragadozó állatok és gyilkosok!

- - Az idő csak mult lassankint.

Nikolai áldotta az őszi napot és a korai sötétséget, amely ennek a sok esteli szaladgálásnak véget vetett; most már megérkeztek a téli napok és a hó is. Ha jól számított, - hiszen egyebet sem csinált, csak számíttatott, - akkor ujesztendőre hatvanöt tallérja lesz, - amit mind ő maga éhezett össze. Ehhez jön még az a negyvenöt és tizenhárom, amit az anyjának adott kölcsön. A szoba-konyhát havonkinti bérért olyan olcsón kialkudta, amennyire csak lehetett és azt is, ami a ház berendezéséhez szükséges. Mikor utoljára adott kölcsön az anyjának, azt mondta, hogy nem kell aggódnia a pénzéért, mert jól megy az üzlet és sokat vesz be.

Minden rendben volt, csak még madame Holmannal kellett megívni a csatáját.

Ha felmutatja neki az írást, hogy legény lett és hozzá a hetvenöt tallért, meg a biztos keresetet Haegbergnél, amit újévtől kezdve a mester fel fog emelni, - akkor mégis csak kénytelen lesz megadni magát.

Karácsony és újév közötti héten ment el az anyjához megmondani és előkészíteni rá, hogy februárban vissza kell kapni a pénzét. Azután madame Holmanhoz akart menni.

Úgy vette észre, hogy az anyja nagyon szórakozott és feledékeny, míg a kávéját főzi.

Azt mondta, hogy ma valósággal nincs az eszénél, - de Nikolai okvetlenül igyék egy kis kávé, karácsonyi időben nem engedi így el magától, az nem volt szokás ott, ahol ő felnőtt, nem bizony.

Ne mondja! már szüksége lesz arra a pár tallérra? Annyira feledékeny lett, hogy nem is gondolt rá; milyen hamar eltelik ez az idő! És neki meg éppen most, karácsony előtt kellett a cukor és kávé számláját kifizetni, amiről, ne adj isten, azt hitte, hogy nagyvásárig vagy Szent-János napjáig nem is kell rá gondolni!... De ne féljen, tudja ő, hogy hol kell pénzt keríteni; csak éppen a főkötejt kell föltenni és érte menni.

- Úgy, úgy! csak igyál, Nikolai, olyan erős, mint a méreg; csak egyszer esik esztendőben karácsony, amint mifelénk falun mondják... Úgy látom, hogy megijedtél a pénz miatt. Nem, nem, csak ne félj; ha egyszer az anyád, Barbro, megígért valamit, akkor meg is tartja, efelől bizonyos lehetsz!

- Sohase volt még Ludvig olyan kedves, mint amikor utoljára nálam volt, éppen karácsony estélyét megelőző nap délután, - Barbro-nak igazán nem szükséges zavarba jönni egy néhány tallér miatt, különösen, ha megmondja, hogy a fiának van szüksége rá!... bizony nem...

- Na de... na, Nikolai, ne légy ilyen, hiszen hallod, hogy megkapod! Isten őrizz, hogy nézel rám!

Nikolai nem felelt; csak hallgatagon ült tovább és Barbro úgy érezte, hogy ez a hallgatás agyonnyomja; hol így, hol úgy próbálkozott meg vele:

- Mindjárt ünnep után utána járok... Igazán, ha tudtam volna, hogy ide jutunk, sohasem kértem volna tőled kölcsön...

- Nem, anyám. A pénz dolgát rendezd el, amikor akarod, nem fogok miatta nagyon alkalmatlankodni; de ha Ludvig Wejergangtól próbálnád meg elkoldulni, akkor mi elváltunk egymástól ebben a világban és a másvilágon is, amennyire én oda jutok. Most már tudod, anyám!

- És most még köszönjük a menyegzőt Sillával együtt! - Ezzel fölrántotta az ajtót.

IX.

Ha ez a Silla nem jött volna közéjük, mint az ék a kéreg és a fa közé, milyen jól élhetett volna Barbro, minden gondtól menten. Csak neki köszönheti, hogy meg van fosztva minden segélytől, amit Nikolaitól nemcsak megkaphatna, hanem teljes meggyőződése szerint meg is kellene kapnia; ha biztos keresetét minden héten befektethetné az üzletbe, akkor tisztességes jövedelmet hozna, - nem úgy, mint most, amikor sohasem adja meg azt, amit kellene.

Nagyon hihető, hogy Barbro paraszt szokás szerint elmulasztotta bevenni számításába a saját hatalmas személyének az eltartását; de másrészt mindig kész vendégszeretete a kávéfőző masina mellett sem volt minden számítás nélkül kereskedelmi politikájában, - azt, amit így elajándékozott, befektetésnek tekintette, amely sokszorosan megtérült a vendégektől vevők alakjában.

A Barbro szobája így találkozó helye lett a szomszédság kávéfogyasztó közönségének.

- - Az utcát jelző táblák hósapkát öltöttek és hódombok feküdtek az utakon és a mezőn.

Míg a szánkák alatt nyikorgott a hó a hidegtől és az ajtó recsegett, ha valaki belépett, Taraldsen anyó, aki pióciát szokott rakni és a sovány Baekken néni egész délután bent ültek Barbro-nál és élvezték a jó forró kávé pergelt cukorral.

Taraldsen anyó a beteg nedvek és a mai gonosz idők tárgyalására terjeszkedett ki és arra, hogy mennyire megromlott minden kereset, míg Baekken néni minduntalan ellentmondott és fejét féloldalra hajtva, kevergette a kávé a csészében:

- Én is csak emlékszem a régi időkre egy kicsit és nem tudom, jobbak voltak-e, mint a mostaniak; - különben tőlem mindenkinek meglehet róla a maga véleménye, - és hosszú, sárga arcát ráhajtotta a csészére, míg szeme a saját meggyőződésének biztonságától szikrázott; - de annyi bizonyos, hogy a nap hosszabb lett a munkára. Ne adj isten! hogy ültek akkor az udvarban és szobában a sötétségben vagy szurkos forgácsot dugtak a kürtőfalba, hogy faragni meg fonn lássanak; és a legények egész hosszú télen át már három-négy órakor a hálókamrában nyújtózkodtak és ásítottak az ágyon, míg végre ki lehetett menni a mécsessel a lovakat ellátni estére. De az olaj szaga kikergette őket a hálószobából. Most meg mintha egész télen mindig sütné a nap, a szegény ember is többet kereshet.

- Ez ugyan, ha így is van, nem sok javulást hozott, mert most meg a kocsmában ülnek, kockáznak, kártyáznak és isznak.

- De nem olaj, hanem gáz mellett! - és ez is jó valamire az utcák világításánál, meg fönt a gyárban.

- ...meg részegségre és táncre és elvetemültségre!...

Baekken néni kígyózva hajtotta le az arcát és állát a csésze felé és ugyanígy emelte fel újra, amivel a legrövidebben fejezte ki ellentmondását.

De most a sírásó Annája jött be a boltba, aki a temetőt szokta díszíteni s előtte vigyázni kellett az embernek a nyelvére.

- Köszönöm, köszönöm! - Bizony neki sem volt semmi kifogása egy csésze forró kávé ellen ebben a hidegben. Ma nehéz napja volt azzal a nagy temetéssel; talán hallották is a harangozást délben? Nagyon különös ember volt! - És most, némi rablást követve el a gyászbeszéd tartalma ellen, kiterjeszkedett a halott értékére és jelentőségére, mely benne mint emberben és polgárban egyaránt megnyilatkozott. Sok szónoklás volt és annyi gyászkalapos ember és

rengeteg virág, hogy a koporsó nem is látszott. - Igen és ez már a tizenharmadik volt újesztendő óta, akit temetünk, - fejezte be egy sóhajtással.

- Az ember soha sem hallja, hogy milyen nagyszerű emberekkel él együtt, míg meg nem haltak, - tört ki Baekken néni; - ha olyan jótékony volt a szegényekkel, miért nem beszéltek erről, miért nem hallottunk róla még életében? Ez igazán megfordított világ! dehát... - és lassan, de mindig kifejezőbben hajtotta le fejét a csésze fölé.

Baekken néninek mindig megvolt a maga különvéleménye és így Taraldsen anyó tapintatosan el akarván háritani a békezavarást, egyenesen a gyárvárosra csapott le. - Tegnap este éppen az utcán ment felfelé egy lekötött csuporral, melyben piócák voltak; az ember azt hinné, hogy ha már megtette ezt a nagy utat a patikától idáig anélkül, hogy utonállókkal és tolvajokkal találkozott volna, akkor idefönt már békességben mehet tovább! De éppen akkor robogtak végig az úton iszankodva a nagy fölött lányok, egyik a másik után és úgy visongattak és lármáztak, hogy az ember elveszthette a fejét. Ő meg elejtette a csuprot mind az öt pióccával és ha nem lett volna holdvilág, amelynél összeszedhette a hóból, akkor mind az öt ottveszett volna. Az a Josefa, meg Kalla meg Gunda volt köztük, meg az a hosszú Silla, aki mint egy kísértet, úgy siklott lefelé az utcán. Bizony madame Holman, aki mindent olyan szigorúan vesz, jobban utána nézhetne, hogy milyen lánya van, - ha a sötétség beáll!

Barbro intett a fejével; most már Nikolainak is meg kell tudnia, hogy az emberek mit beszélnek.

- Na, már egyszer magam is kimegyek egy este, hogy megnézzem őket, - szólalt meg Baekken néni, - ki én! Ami a pióccákkal történt, azt magam is beismerem, hogy elejétől végig elítélni való. De hát a fiatal vérnek csak ki kell valamivel tombolni magát, - itt a néni keresztbe tette egymáson a két mutatóujját, - és ha szabad kérdeznem, milyen módon mulasson, ha *sem* táncolni, *sem* csuszkálni, *sem* szánkázni nem szabad nekik?

De most Taraldsen anyó is tűzbe jött:

- Ha illendő, hogy tisztességes fiatal leányok hujongatva és kiabálva futkossanak az utcán, akkor talán ez is olyan új divat, amelyet Baekken néni szokott emlegetni... De csak nézne az ember jól körül a szegletnél, bizonyosan meglátná azokat is, akik a libanyájra lesnek.

- Akkor inkább azokat kellene elővenni, mint a szegény fiatal leányokat, - hangzott makacsul a Baekken néni hangja. - Olyanokat, mint az az üzletvezető Leverancnál meg a másik a raktáraknál, aztán meg a voluntéereket²⁷, mint a fiatal Wejergang és a barátai.

Barbro éppen a boltasztalnál állott egy vevővel:

Senki se merjen valamit az ő Ludvigjára mondani. Ő csak jól ismerheti, tizennégy évig volt mellette éjjel-nappal és jó lenne, ha annyi shilling volna a zsebében, ahányszor Barbro után kiabált!

Még bővebben is kifejtette volna a tényeket, ha az az ember mögötte, a vevő, hangosan nem követelte volna a zöld szappanját.

És így Taraldsen anyó tovább mondhatta a mondókáját, hogy ezek a leányok minden utcaajtóból kidugják a fejüket végestelen végig; ő jól látja, mikor a piócázás után esténkint haza szokott jönni.

²⁷ *Volontaire*, önkéntes; bér nélkül dolgozó.

Azután a sírásó Annájával együtt közelebről is elkezdtek a fiatalságot mustrálni. Voltak olyanok, akikről beszélni sem lehetett, aztán olyanok, akiket csak mindenféle érdekes kételkedéssel és hitetlenséggel lehetett emlegetni s végül azok, akik mellett csodálkozva kellett megállni, mert egyáltalában semmit sem tudtak róluk.

Ami Barbro-t illeti, nagyon is jól oda figyelt, mikor Sillára került a sor és azzal már tisztában volt, hogy Nikolait figyelmeztetni fogja. Mindenesetre tudnia kell, hogy mit jelent, na oda megy és feleségül veszi ezt a leányt.

...És bizony nem a kicsinyítő üvegen keresztül mutogatta meg Nikolainak azokat a veszélyeket, amelyeknek a fiatal leányok odafent a gyárban ki vannak téve. Ösztönös okosságból nem említette a Silla nevét, hogy azt ne higgye a fia, hogy ellene beszél. De valahányszor ezekre a dolgokra célozott, nagyon jól látta, hogy Nikolainak a szivét találja minden megjegyzése és hogy tökéletesen eléri azt a hatást, amit kívánt.

- - Ma este sem volt szó egyébről az anyjánál és Nikolai rosszkedvűen ült ott, míg a kívülről behangzó utca lármára figyelt.

Egyik szánkázó csapat a másik után rohant el az országúton lefele, mint elvonuló árnyak a holdvilágnál, - fiatal fiúk és leányok nagy ujjongatás és kiabálás között és köztük néha egy-egy szán a városból előkelő társasággal tele. Utánuk egy hosszú legény jött, aki vállára akasztott kötéllel egy nagy faszánkát húzott, hogy a sarka belemélyedt a hóba a lejtőn; az is tömve volt fiatal leánnyal.

Nem tudta elfordítani a tekintetét a konyhaablakról, melyen kinézett s utoljára már egyáltalában nem is felelt az anyjának, aki bent a paraffinlámpa mellett ült.

...Az ott Kristofa és Kalla, akik egymással beszélgetve bent állanak az utcában s most egy rövid csuszkán fel és alá sikankóznak. Bizonyosan várnak valakire, talán csak nem Sillára!? éppen az ő utcájuk mellett vannak. Bizonyosan arról beszélgetnek, hogy melyik lesz elég merész madame Holmanhoz bemenni és egész szerénytelenül, de sok kedves, hizelgő, udvarias szóval megkérni, engedje meg Sillának, hogy rövid időre meglátogassa őket ma este. - Örökös hazugság és képmutatás.

Most megint egy nagy szán siklik tele finom kalapokkal és égő cigarettákkal; éppen előttük áll meg odakint és behallik a vidám nevetésük...

Barbro félbehagyta a kötést és hallgatódzott.

- Ilyen zenebona van most egész este minden áldott nap, - mormogott, - míg csak a hold le nem megy.

Nikolain átfutott a forróság. Ha Silla ebben részt fog venni, akkor ő nyugodtan eldobhatja a kalapácsát és maga is elmehet.

Éppen ott jön... csakugyan ő - a szegleten körülnéz a barátnői után...

- Jó éjszakát, anyám! - kiáltott Nikolai és kirohant az ajtón.

- Te vagy az, Nikolai? - kiáltott fel Silla meglepetten. - Nem láttad Kristofát és Kallát? Ugy szerettem volna velük beszélni! Nem?... Tudod, hogy szöktem ki? Azt mondtam, hogy csak a macskát hozom be éjszakára. Azután én magam kergettem ki az ajtón és eldugtam a targonca alá a fásszinbe; csak most már nyávogni ne kezdjen!

Közben gyorsan nézegetett mindenfelé, míg hosszúranyúlt árnyéka vékony alakját és hajlongó mozgását utánozta a havon.

- Óh, pedig megígérték, hogy várni fognak!

- Na, nem lesz nagyobb baj, mint hogy tovább mentek.

- Nagyobb? Azt hiszik, hogy ma este velük lehetek és ha eddig nem voltak itt, ezután fognak még eljönni és várni fognak rám; pedig nekem be kell mennem, ha azt nem akarom, hogy az anyám kijöjjön utánam az utcára... Hallod, Nik! ha nagyon kedves akarnál lenni, - megfogta a kabátját és elkezdte előre-hátra húzgálni, - megkeresnéd őket és megmondanád nekik... de meg tudod egészen pontosan mondani? - hogy ma okvetetlenül bent kell maradnom, de hurrá! - holnap és holnapután szabad leszek!... Csak annyit mondj, hogy anyámnak a hét végén Antonisenékhez kell mennie mosni, akkor már mindent érteni fognak... Csak kérlek, keresd meg őket, Nikolai, hogy reám ne haragudjanak!

Nikolai egyáltalában nem volt érzéketlen a kedveskedései iránt és azt is észrevette, hogy vidám és szép, de ez most éppen ellenkező hatással volt rá, mint máskor. Míg ott állott előtte és a kabátját húzgálta, ő csak az országútról odahalló kiabálásra figyelt.

- Csak rajta, rajta! Hát most már egészen el akarsz tőlem szakadni, Silla!... Csak rajta, engedd, hogy egészen bolonddá tegyenek maguk közt. De hogy egy tisztességes leány ilyen életbe rántatja bele magát!... - tette hozzá élesen.

- Egy tisztességes leány?... Tisztességes leány! - Hát, ha szabad kérdezni, annak miféle mulatsága legyen?... Igazán csodálkozom, Nikolai, hogy miért nem kerestél magadnak egy ilyen tisztességes leányt, aki úgy jár, mint az égő gyertya, a karját a kötője alá dugja és csak feledékenységéből vagy szórakozottságából néz rá egy szánra - még egy kéziszánkára sem mer rákacsintani, annyira akkurátusan vesz mindent... Persze ilyen tisztességeset szeretnél te! Olyat, aki míg te egész nap a műhelyben kovácsolsz, addig nyakig bujjék a dologba és négykézláb álljon otthon a mosóteknő mellett, - igen, ez volna neked való, amelyet te akarsz... De azt előre megmondom neked, Nikolai, hogy ha semmi multság nem volna a világon, - akkor alászolgálja, nem kérek belőle! Elég soká kellett otthon bezárva ülnöm!

Nikolai megrázta a fejét... - Csak az a sok farkas ne volna, akik ott üvöltene az út hosszában! És látod, - azok is csak mulatni akarnak! - és - és akik csekélyebbek, mint ők... azokat használják fel a multságukra, én legalább azt tartom. De ha te is úgy akarsz, mint én, menjünk be az anyádhoz, most azonnal - álltó helyünkből! - Mindjárt meg is fogta a kezét, hogy komolyan meginduljon.

- Azt hiszem, megörültél, Nikolai! - kiáltott föl a leány ijedten; ez az elhatározás éppen olyan veszedelmesnek látszott előtte, mint amilyen váratlan volt. - Nem, nem! várjunk még, - suttogta izgatottan. - Képzeld el az anyámat!... hát már elfelejtetted, hogy milyen?... És még annyi időnk van, míg megházasodhatunk!

- Annyi időnk?... Nem, Silla, nekem nincs már annyi időm, - nekem most már beszélnem kell róla!

- De aztán milyen sorsom lesz nekem odahaza!... meg nem is vagy most úgy felöltözve, hogy ma este...

- Óh-óh! csak ne ijedjen meg, Nikolai úr! hadd lássam a saját testi szememmel, hogy a leányom mennyire méltatja és becsüli az anyját, aki most mint szegény, védtelen özvegy ül odahaza.

A madame Holman hangja volt, mely félre nem ismerhetően hangzott feléjük, míg maga, természetellenesen megnyúlt alakjával, az ajtóban állott.

- Azt hittem, hogy átéltem a legrosszabbat, mikor Holman meghalt és hogy legalább attól megkímél a sors, hogy saját húsomat és véretem engedelmem ellen az utca közepén a hóban beszélgetve találom. És azt sem hittem volna, hogy ez a személy valaha még elég merész

legyen az én lakásom közelébe jönni!... Most pedig kövess engem, Silla!... be, be! hallod, azonnal be!

Ha a madame Holman utolsó sipításának elemeit szét lehetett volna bontani, a lelki szenvedélyeknek egész kincstárát találták volna meg benne: sértett anyai méltóság, harag, megvetés, gyűlölet volt minden szavában és még valami súlyos, amivel össze akarta őket törni, s ami csakugyan annyira hatott Sillára, hogy majdnem összecsuklott a térde; ott, abban a helyben, mozdulatlanul állva maradt.

De Nikolai sokkal edzettebb volt még a régi napokból; most már oda jutott, hogy egészen másoktól félt, nem madame Holmantól. Így hát nem hagyta magát eltántorítani:

- Sőt, még arra is meg fogom kérni, hogy a lakásába is bemehessek ma este, madame! Mert ma nem azért jöttem ide, hogy kint álljak a hóban. Egyenesen a madame-mal volna beszélni valóm.

- Talán nem lesz olyan hosszú a mondanivalója, hogy mindjárt itt helyben el ne intézhetné, - felelt madame Holman kihívóan. - Gyere ide, Silla!

- Nem, nem olyan hosszú, hanem egy kis magyarázat is kell még hozzá...

De mivel madame Holman kezdte behúzni az ajtót és Sillának csak intett, hogy jöjjön vele, a leány ijedtében és zavarában hirtelen elhatározásra jutott. Most már nem volt más hátra, mint behunyt szemmel Nikolai mellé állani; merészen a karjába kapaszkodott.

- Igen, madame, a dolog így áll, amint láthatja. Mi már együtt tartunk, mint eddig is, mióta kis gyermekek voltunk. És éppen azért jöttem ma este, hogy megkérjem és megtudjam, hogy számíthatunk-e madame engedélyére és beleegyezésére. Mert most már felszabadultam és van jó keresetem és mivel nem is iszom soha... és...

Most már Silla a kétségbeesés bátorságával cselekedett; magával húzta Nikolait, úgy hogy mind a hárman - persze a madame Holman akarata ellenére, - bejutottak a szobába, ahol a csatát meg kellett vívni.

Míg Silla, arcát kezével betakarva, ült a szoba végén a sötétben és míg Nikolai nyugodt biztossággal folytatta saját ügyének védelmét és a lehető legvilágosabban bebizonyította, hogy milyen jó kilátásai vannak, mert nemsokára mester lehet és most is el tud tartani egy asszonyt; addig madame Holman méltóságosan sértett, visszautasító állásba vágta magát. Minden eszközt felhasznált, ami hatalmában állott: felháborodott és elszomorodott és a legnagyobb meglepetést mutatta. Ez a fiatal ember valósággal úgy tett, mintha elvihetné a leányát, függetlenül attól, hogy ő «igen»-t vagy «nem»-et mond-e. De vajjon miből fog megélni az az idős asszony, akinek a férje meghalt, a leánya pedig, aki fenntarthatná, egyszerűen ott hagyja, mert egyszerre csak eszébe jut egy kovácslegényhez feleségül menni, habár az még csak egy apát sem tud felmutatni az esküvőjére.

Éppen azon volt, hogy anyai jogait életre-halálra meg fogja védeni, mikor egyszerre világosság gyúlt az agyában. Szeme elbámulva kezdett erre a jövődöbéli lehetőségre tekinteni... Ha Nikolai valaha csakugyan be tudja váltani ezeket a nagyszerű terveket és ígéreteket, ha ez az idő bekövetkezik, akkor azt követelheti, hogy náluk lakják!

De ez a gondolat nem akadályozta abban, hogy minden engedményt mély sóhajtások között a lehető legdrágább áron ne adjon oda.

Nem tagadhatja, hogy egészen más jövőt képzelt a Silla részére, mint ez!... de akárhogy fog is lenni, most még hallani sem akar eljegyzésről és szerelmeskedésről, mielőtt Nikolai legalább annyi készpénzt nem tud előmutatni, mint annak idején Holman.

Mert neki száz tallérja volt és a jó fizetése; majd mikor Nikolai ennyi pénzt fog a szeme elé leszámlálni az asztalra, még akkor is elég idő lesz a dolgot megbeszélni.

Száz tallér! - ez végre világos szó volt! Ezzel majd csavarba szoríthatja, - gondolta Nikolai.

Körülbelül ez az érzés uralkodott rajta, mikor nemsokára átugrott a órákásokon, hogy az utat megrövidítve, minél előbb eljusson az anyjához. Hiszen csak el kellett valakinek mondania, hogy madame Holman bizonyos föltételek mellett beleegyezett, hogy Silla a menyasszonya legyen.

Mikor Barbro ezt a beszélgetést éjszaka az ágyában még egyszer végiggondolta, ugyanarra a következtetésre jött rá a maga jól felfogott érdeke szempontjából, amire madame Holman. Nehéz személye felemelkedett az ágyban a megvilágító gondolattól:

Hiszen akkor Nikolainál lakhatik!

Ez a szatócsbolt úgylis megeszi mindenét! - de arra a feltevésre nem jött rá, hogy ő eszi meg az egész boltot.

Egyszerre egészen világosan maga előtt látta jövőbeli állását; - saját magára éppen úgy, mint Nikolaira nézve a legelőnyösebb lesz, ha idejében bezárja a boltot; ehelyett mennyire hasznossá teheti magát, ha a teljesen járatlan Sillának lesz otthon a segítségére és még a házon kívül is kereshet hozzá itt-ott valamit. Hiszen soha sem is hallott mást, minthogy a fiúnak kötelessége az anyja fenntartásáról gondoskodni.

A következő vasárnap madame Holman elment Barbro-hoz kávézni; de mivel a történekről hallgatott, hát Barbro sem szólt semmit. Csak egyszer tért át a beszélgetés folyamán a fiára és azt mondta, hogy meglehet, Nikolai ide fog költözni az ősszel, ha a szomszédos szoba üres lesz. És bizony ideje is, hogy együtt lakjanak, ha az ember meggondolja, milyen soká voltak egymástól elválasztva.

Hogy miért merült el madame Holman erre olyan hirtelen gondolataiba és miért húzta össze a száját, míg azt mondta, hogy köszöni, nem kér több kávé, sőt váratlanul a látogatását is megrövidítette, ezt nem szükséges megmagyarázni. Csak annyit kell megállapítanunk, hogy ettől kezdve kettőjük között csöndes, rejtett harc keletkezett a legbarátságosabb formák mellett, amely utóbbit már madame Holman kedvéért is ki kell emelnünk.

A kávézó látogatások, ha lehet, még gyakoriabbakká lettek s ezek alatt Barbro és madame Holman minden lehető megtárgyaltak, - kivéve azt az egyet, ami a legjobban a szivükön feküdt: saját személyes terveiket Nikolaival és Sillával szemben. Egymást multák felül a diplomatikus hallgatásban, mint két sakkjátékos, akik közül egyik sem mer addig mozdulni, míg át nem látta, hogy a másik mit akar; - egyik részről madame Holman kis szigorú arcával és hideg, vízszinű kék szemével mindent olyan tisztán, de kicsinyesen fogva fel, mintha egy söröspohár aljának a kicsinyítő üvegén át látná; - másrészt Barbro kerek, felfújt, vastag alakjával, arcán nehéz, szétfolyó vonásaival, de vendégszeretően s minduntalan azt az időt emlegetve, mikor a főkonzuléknál volt.

De egy elhatározás még jobban megerősödött mindegyikben: ha ő maga nem tudná elérni, hogy náluk lakják, azt legalább meg fogja akadályozni, hogy a másik jusson oda és legyen úr a házban!

A két jövendő anyós így mindent elkövetett, hogy erejéhez képest lehetetlenné tegye a másikat. De erről a hallgatag, számító harcról, amely mögöttük játszódtott le, éppen Nikolai és Silla nem sejtettek semmit.

X.

Mióta madame Holman látta, hogy Silla mire képes, - mintha az égből hullott volna le, mikor saját vakságát észrevette, - még sokkal szigorúbb és elővigyázóbb lett és még sokkal jobban őrizte Nikolaitól.

A semmittevés, sajnos, szomorú gyümölcsöket hozott és ez ellen nem volt más eszköz, mint a leglelkiismeretesebb örködés, hogy Silla dolgozzék. Most már komoly foglalkozást kellett neki adni a hosszú tavaszi estékre, okos és hasznos foglalkozást, hogy ne csak tej után járjon, és ne szaladhasson ki mindjárt valami kifogással, ha valaki beszél érte és elhívja.

Nikolai csakhamar észrevehette, hogy az állapotok nem igen javultak meg, mióta nyíltan mint vőlegény lépett föl. De habár Sillát csak nagy ritkán láthatta egy-egy futó pillanatra, mégis nagy lépést tett előre. Most már csak neki kellett feküdnie a munkának és ezt igazi férfias eréllyel meg is tette; véső és kalapács csak úgy szikrázott a kezében, mintha gőzgéppel járna.

Más tekintetben is nyugodtabb lehetett, mert ha madame Holman annyira vigyázott a leányára, ez a szigorú felügyelet másokra is vonatkozott. Mégis jó volt tudni, hogy ezután nem találta minden este odafent azok közt a könnyelmű leányok között.

- De egy nap mégis végigfutott a hideg a hátán, mikor a fiatal Wejerganggal találkozott, aki éppen az anyjától jött ki. Közönyösen tekintett a Nikolai arcába, mintha nem emlékeznék rá világosan és Barbro felé visszafordulva intett a fejével s azt kérdezte tőle, mielőtt elment:

- Ez az a legény?

... - Hát ez mit keresett itt, anyám?

- Semmit.

- Nem kértél tőle pénzt? - kutatta tovább éles tekintettel.

- Szó sincs róla, - egy shillinget sem, - pedig bizony rászorulnék.

- Miről beszélt?

- A szivarját akarta meggyújtani, mint rendesen, ha itt elmegy. Ezzel csak nem árt senkinek! - de azt hiszem, nem is használna egyikünknek sem, ha ezt is meg akarnád tiltani. - Egészen elvörösödött haragjában.

- Nem, ezt igazán nem tilthatom meg neki, anyám! - de ne felejtsd el, hogy ha pénzt kérsz tőle, akkor olyan igazán, mint ahogy itt állok, vége köztünk mindennek!

- Istenem, Nikolai, ne légy olyan hirtelen! Hiszen nem kérek tőle kölcsön, szó sincs róla! - és elfordult, hogy valamit, ami a kezében volt, a kebelébe rejtse. - Mondom, hogy szó sincs róla!

- Észrevettem, hogy rólam is fecsegett.

- Dehogy, szó sincs róla!

- De igen, anyám, - fürkészte sötét arccal.

- Rólad?... Hát igen, mondtam egy pár szót, hogy mennyire hajszolod magad, csak hogy azt a pár shillinget a madame Holman részére előteremtsed. - Barbro kissé összefüggéstelenül és zavarosan beszélt.

- És talán a Silla dolgáról is beszéltek? - kutatott tovább.

- Óh, dehogya, - hiszen azt már régen tudja. Azt hiszed, csak én lakom itt egyedül ebben a pletykafészekben?... úgy éljek, Nikolai, hogy nem beszéltem róla... ma, - tette hozzá óvatosan.

- Tőlem ugyan elmondhattad volna; nem árt, ha ez a ficsur megtudja, hogy Silla már el van érkezve.

- Hát nem éppen ezt mondtam? - csakhogya nem akarta elhinni.

- Nem? azt mindjárt gondolhattam volna! - Nikolai az ablaknál állott és gondolataival küzködött... Ez a látogatás...

- - Úgyis elég zürzavart és ellenségeskedést kellett a műhelyben is kiállania. Nem messze állott attól, hogy műhelyvezető legény legyen. Az öreg madame Ellingsen nem egyszer üzenetett már hozzá miatta, és a dolognak nemsokára el kellett dőlnie.

Egy idő óta annyiban maradt ugyan a dolog, de nem is volt sietős a végleges megegyezés, mert úgyis csak ősszel kellene beállania.

De az utolsó hetekben Nikolai mégis azt találta, hogy a madame magaviselete érthetlenné válik.

Azt is észrevette, hogy a műhelyben nagyon sokat fecsegnek és susognak egymás közt. De hogy madame Ellingsennek az lehetne a szándéka, hogy visszalépjön, az csak akkor jutott eszébe, mikor az egyik segéd egyszer kihívóan szólalt fel:

- Azt hisszük, senki sincs a műhelyben, aki Olavest ebből a helyből ki akarná túrni! Mert ha valaki ilyet merészelné, vigyázzon magára!... Az egész műhely Olaves mellett van.

Azt tudta Nikolai, hogy görbe szemmel néznek rá, mert folytonosan a munka mellett volt, a pénzzel pedig fősvényül takarékoskodott és makacsul vonakodott velük tartani, ha sört vagy pálinkát mentek inni.

Nem volt egyetlen barátja sem és azt is észrevette, hogy most, mikor az a kérdés, hogy mint műhelyvezetőt alkalmazzák, fordulópontra jutott, egész multját újra kiásták és fölkaavarták, hogy csak úgy fortyogott, mint a kávéalja az üstben; előhozták a régi rendőrségi vizsgálatot és a verekedést, egészen gyermekkorá kalandos életéig a deszkaraktárban.

Ezek a régi históriák²⁸ voltak a Nikolai legfájdalmasabb emlékei, ez volt a legsérthetőbb oldala. Ahányszor azt hitte, hogy már elfelejtették, annyiszor kellett újra látnia, hogy visszajárnak... és újra át kellett élnie minden szégyenét. Belevájta magát a munkába, hogy az arca semmit se áruljon el, de bizony nem volt boldog, mikor így ott állt.

Legokosabb lesz madame Ellingsennel beszélni s a dolgot mielőbb dülőre vinni!

És nemsokára ott állt Nikolai az öreg asszony szobájában, kezében a sapkájával, hogy megkérdezze, mit várhat és mihez tartsa magát.

Jó időbe került és sok hümmögéssel járt, míg végre az asszony levette a nagy pápaszemet és újra visszaigazgatta, hogy megálljon a hajában. Aztán végre sok huzódozás után kiderült, hogy madame Ellingsen - minden megbántás nélkül legyen mondva, - tudja ugyan, hogy milyen jó kovács... de hát sokan meg Olavest tartják becsületes és derék embernek és ő meg már olyan öreg asszony, hogy mégis kénytelen azt választani, akiben egészen megbizhatik, - és hogy Nikolai sértésnek ne vegye, amit mond... de még meg kell gondolnia a dolgot...

Ezt a választ kapta és ezzel vége volt annak a kilátásnak, amelynek a reményében Sillát madame Holmantól megkérte.

²⁸ Történet, elbeszélés.

Másnap reggel, mikor a műhelybe ment, mindenki gúnyosan nevetve nézett rá. Már bizonyosan tudták, hogy madame Ellingsennél volt és hogy milyen választ kapott... De ha azt hiszik, hogy megrétfálhatják és elijeszthetik a szándéka kivitelétől, akkor nagyon csalódnak!

Olaves úgy tett, mintha semmi sem történt volna és később udvariasan följánlotta segítségét egy vaslemez széthasításánál.

Nikolai hátat fordított neki:

- Én sohasem avatkozom bele más embernek a munkájába és másnak sem tanácslom, hogy alattomosan az én ügyeimbe avatkozzék, - ha csak azt nem akarja, hogy jól elkalapáljam a hátát, míg olyan vörös nem lesz, mint ez a tüzes vas itten, - mormolta, egy pillantást vetve Olavesre.

Mindenki elhallgatott.

De a déli pihenő alatt izgatottan beszéltek meg a dolgot. Mert valamennyien mind hallhatták, hogy Olavest életveszélyesen megfenyegette; és elővigyázatosságból Olaves mindjárt tanúkul hívta föl őket a maga ügyében.

- Igazán úgy látszik, volna mersze a semmirekellőnek, hogy másra is használja a kalapácsát, nemcsak vashengerelésre, ha tanú nélkül megtehetné.

Nikolaitól fecseghettek, amennyit akartak; ő elvégezte a maga dolgát és még eddig nem hallotta, hogy Haegbergnek valami kifogása volna ellene. Arra a másik csalódásra pedig most már elő van készítve.

De egyet még meg akart tenni, mielőtt a tervéről lemond, - egyenesen Haegberghez fog menni és mindent megmagyaráz neki, hogy a mester tanúskodni tudjon mellette úgy, ahogy akar, ha megkérdeznék.

Ezalatt a madame Ellingsen válasza hétről-hétre huzódott, - végre két hónap is eltelt.

Mit akart az öreg asszony? Az egész műhely csodálkozott, - végre is az őszre a műhelyvezetőnek már alkalmazásban kell lenni!

Végre egy reggel megjött a határozat üzenet formájában.

- - Este felé volt a nyomasztóan meleg nap után. A szürke faépületnek, ahol madame Holman lakott, mindkét emeletén nyitva voltak az ablakok apró üvegszárnyai az udvar felé, hogy azt a kevés hűvösséget, ami kintről behatolhatott, beengedjék, míg a lakók odabent többé-kevésbé könnyen öltözve foglalkoztak. Gyöngye légáramlat lebegtette meg a félig átlátszó függönyöket és a fehérneműt, mely az udvaron kötélre volt téve száradni.

Az első emelet egyik ablaka mögött, éppen a pincelejáró mellett, vékony, fekete szemű, fiatal leány állott feltürt ruhaujjal és szorgalmasan foglalatoskodott a vízvezeték csapja körül, amely alatt egy kád volt fehérneművel. A feje néha-néha kilátszott a függöny mögül és arca hűvös és friss volt a hideg víz cseppjeitől.

Egyszerre meglepetten nézett fel.

Nikolai lépett be, a sapkája győzelemittasan félreecsapva.

- A világ mégis csak rendben van, azt mondom neked, Silla! Csak mindent úgy kell tenni, hogy alapjából rendes és tisztességes legyen... Akinek nincs apja, az saját magának legyen az apja, azt mondom!

- De, Nikolai, - hát tudtad, hogy anyám nincs itthon?

- Bah, mi mindent nem tudok én!... Az anyám éppen az elébb mondta, hogy Antonisenéknél mosás van. De tudod-e, Silla, hogy most már csakugyan minden rendben van? Mert ha tudni akarod, ma meghívtak műhelyvezető legénynek madame Ellingsenhez. Ez kerek tíz tallérral jelent többet havonkint.

- Műhelyvezetőnek? Igazán, Nikolai? - Visszalépett a kád mellől és úgy nézett rá még kételkedve. - Jöjj csak, tartsd ide azt a kormos képedet! - és gyorsan kivette a fehérneműt a kádból.

- Ördögösen fekete vagy!... Műhelyvezető, azt mondd? De igazán? Óh, nagyon jót fog neked ez a kis fröcskölés tenni, nem is látom a mestert ettől a sok koromtól!... Hát nem Olavest kérte fel először madame Ellingsen?

- Nem bizony!

- Hát senki sem öltögette ellened a nyelvét és nem ijesztették el a madame-ot tőled, úgy, mint azelőtt?

- Óh, Haegberg bizonyosan felvilágosította, hogy nem lesz belőle kára, ha engem választ.

- ...Csak aztán hozzá ne fogjanak megint és meg ne tegyenek mindent ellened! Mert, hogy megelőzted őket, az bizonyosan szűrni és fűrni fogja az oldalukat, - különösen azóta, hogy neked kellett kiigazítanod a keréken a fogakat, amit Olaves csinált. És újra fel fogják kavarni azt a sok régi históriát, mert minden kitelik tőlük.

- Óh, már nem!... A világ rendben van, mondom neked, és madame Ellingsen azt a kovácsot választotta, aki a műhelyét a legjobban tudja vezetni. Különben is szilárdan leszögeztük az egészséget, ma délelőtt alá is írtuk a szerződést. És nagy szükség is volt rá, mert az a pénz, amit utoljára adtam kölcsön az anyámnak, az már - fuccs, - és egyet füttyentett, - elment azon az uton, ahová a többi... Csak úgy füstölög el a kezéből minden, tudod-e? Úgy látom, hogy hátrafelé halad, ahelyett, hogy előre menne és a bevétel is a megfordított utat járja.

- Most már olyan tiszta és csinos vagy, hogy csak úgy ragyogsz... Na, még a hajadat hátra, különben úgy áll fel, mint a kakastaréj.

- Igen, mert egyenesen a műhelyből rohantam el, hogy minél elébb elmondhassam neked a dolgot. Csak az anyámhoz szaladtam be elébb és megigértem, hogy veszek neki estére makárhalat. Két dereglyével érkezett ma a kikötőbe, vagy hallottad már?

A Silla arcán látszott, hogy ez rendkívüli hír volt. Mindkettő a város gyermeke volt és a makár megérkezéséhez egész csomó kellemes emlék és képzet fűződött abból az időből, mikor még mindketten odalent laktak a kikötő közelében.

Silla egy pillanatig habozott.

- Hátha fölvenném a kendőmet és veled mennék? - kiáltott föl végre. - Várj rám odalent, Nikolai, hogy itt az utcán ne lássanak együtt.

Ennek az ajánlatnak nehéz volt ellentállani, annyira örült neki Silla előre. És miért is ne? Az ember nem mindennap lesz műhelyvezető!

Silla gyorsan fölvette magára kék csikós szoknyáját, fejére kapta a kendőjét és utána sietett.

Együtt mentek le a kikötő felé; Silla vidáman fecsegett a régi időkről, mikor együtt szoktak volt megszökni, Nikolai pedig nem látott mást, mint őt és nem hallott mást, mint amit a leány beszélt. Az utca közepén szaladtak, eszükbe sem jutott, hogy vigyázniuk kellene és minden lépésükkel egész porfelhőt kavartak fel. Nikolai csak a kedves, vidám, feketeszemű Sillát látta ezen a felhőn át.

Lent a városban az utcák szokatlanul telve voltak, csak úgy nyüzsgött az ember a halpiac felé a meleg nyári estén. Látszott, hogy történt valami, ami az embereket így felélénkítette és

mozgásba hozta. A híd is tele volt közönséggel és a karfán áthajolva nézték azokat, akik odalent nagy lármával, kiabálással és tolakodással igyekeztek egy-egy makárhalhoz jutni ma estére.

Ez a szürkés-kék, fényes hal, amely olyan kerek, erős és szilaj, mintha maga a tenger formálta volna villámgyors mozdulataira, ékalakú fejét a víz széthasítására és csaknem veszedelmesen karcsú farkát, mely ruganyos, nyílformájú uszonyban végződik, - ez a hal már két nap óta fénylett a halászpárt csónakainak evezőpadjain.

Még tegnap délelőtt ritkaság volt és csak a jómódúak asztalára jutott el; de aznap délután még egy dereglye érkezett - kint a Hval-sziget mellett nagy fogásra tettek szert, - és ma megint új hajó jött telisden tele hallal, úgy, hogy a piac túl volt zsufolva vele.

Igen, a makár megjött... ami azt jelentette, hogy az a makár volt itt, amelyet a munkás nép is megvehet magának. Most már öt-hat shillingért lehetett kapni darabját a halpiacon éppen úgy, mint fent a városban. A kofák, akik nyerni akartak rajta, a város legtávolibb részeibe is elvitték.

És mindenfelé bejutottak estig, ahol csak egy nyílás volt, melybe bejuthattak, egy lábos vagy tepsi, amiben megfőzhatték vagy megsüthették, - a kikötő minden kajütjébe²⁹ a nagy, előkelő gőzhajóktól és vitorlásoktól kezdve a fayachtok³⁰ és fedett dereglyék vaskonyhájáig, - ahol csak a nyári estén emberek pihentek és főztek, - minden mellékutcába és hátsóudvarba, fenn a padlásszobáktól kezdve le a pincelakásokig. Munkások és kisiparosok, férfiak és asszonyok mentek egy, két, három darabbal a kezükben, aszerint, hogy hány száj várt rájuk odahaza. A város minden részében a süttött vagy főtt makár szaga érzett.

Az árút el *kellett* adni, olyan rettenetesen meleg volt.

- Áldott egy melegség, - mondta a siket Andersen anyó, - amely ezt a makár-áldást a városra hozta.

Ennek a hálnak is le kellett azonban egy babonás rossz hírt győznie, pedig szerénységében nem törekedett egyébre, mint hogy szerencsésen kikerülje az elfogatást és a megevést. De azért azt beszélik róla, hogy ő az északi tenger kannibálja³¹ és hogy a sötét erek a husában megfulladt matrózok testéből származnak.

- - Nikolai és Silla is a csónakokhoz mentek le, hogy az este csodás eseményéből ki ne maradjanak. Nem hiába töltötték együtt egész gyermekkorukat lent a hídnál és a parton, mert hogy a legszebb halat kaparintsák el az öregasszonyok orra elől - ez igazán nem volt valami nagy művészet számukra... Silla élénken alkudozva hajolt a csónak felé:

- Nagyon köszönöm, anyó, de ezt a naptól kiszáradt makár-bőrt igazán nem fogja reám sózni!... Adjon csak abból, ami ott van az evezőpad alatt, - azt a kettőt, - igen, éppen azt!

Megemelgette a kezében, hogy megbecsülje, mennyire husosak és kemények.

Nikolai már a zsebébe nyult, de Silla visszadobta a halat a csónakba.

- Hiszen olyan állottak ezek, mint a szikkadt fa... a szemük meg halott, mintha üveg volna rajta.

- Ez a szép...

²⁹ Hajószoba, hajókamra.

³⁰ Könnyű vitorlás hajó.

³¹ Emberevő, a *karib* nevű antillai törzs nevééről.

- Te csak hallgass, Nikolai... Ha ezzel kell megelégednünk ma estére, anyó, akkor egy vagy két shillinget le kell engednie.

És csakugyan megkapta öt shillingért darabját.

- Te ugyan jó üzletember vagy, Nikolai! - tréfált vele Silla, mikor hazafelé mentek. - Nézd, milyen nagyok és milyen frissek!

Barbro már fönt állt a lépcsőn és kezével a szemét beárnyalva nézte, hogy nem jön-e még Nikolai a hallal.

Az, aki olyan lassan és nyugodtan sétál az utcán fölfelé, az Silla; már el is kezdett vele a lépcsőről beszélgetni, mikor hirtelen Nikolai is fölbukkant a két hallal.

Persze, hogy Sillának is be kellett mennie, hogy megköstolja, - ezt a Barbro háziasszonyi becsülete és túláradó vendégszeretete nem engedhette el.

Odabent a Barbro konyháján csak úgy sistergett és sercegett a hal. A jellegzetes, kissé csípős sült szag mindig erősebb és étvágygerjesztőbb lett.

Most meg kellett a darabokat fordítani és friss zsírt tenni alá, - a sercegés is újra kezdődött.

A sült illata a nyitott ablakon át messze kiszállt az utcába.

Barbro éppen olyan nehézkesen mozgott körülötte, mint amilyen gyors és ügyes volt a leány, mikor hol ezt, hol azt adta a kezébe és majd ide, majd amoda futott a konyhában, vagy néha a sült fölé hajolva véleményyt mondott róla, mialatt Barbro még csak a gondolkozásig sem jutott el.

A Nikolai széles, elégedett arckifejezése a legnagyobb érdeklődéssel követte az egész sült-készítést.

- Igen, a makár olyan legény, aki csak a sülés után lesz tökéletes.

Végre ki lehetett venni a darabokat a tepsiből egyenesen a kenyérre.

Az esti levegő kezdett hűvösítően lebegni a forró házak között. Az a három ember, aki itt együtt ült és a halat élvezte, úgy érezte, mintha ünnepeste lenne.

Hogyne, hiszen Nikolai műhelyvezető lett!...

XI.

Mióta Silla a falak közé zárva, munkája fölé hajolva ült a hosszú estéken át, míg anyja úgy őrizte, mint egy porkoláb, nem volt más menekvése, mint fönt a gyárban keresni kárpótlást.

Itt szabadult föl elnyomott vágya és olyan lázas érdeklődéssel hallgatta, hogy a szeme csak úgy fénylett, amit különböző ideáljai, Kristofa és Gunda, az ügyes svéd Lena és az élesnyelvű Jakobine, suttogó hangon fecsegték. Ha már nem lehetett maga is ott, akkor legalább tudni akarta, hogy mulatott a többi és hogy mi minden történt velük. Így élte át másodkézből az egészet.

Természetesen Kristofa volt a legügyesebb abban, hogy mindent varázslatos lénybe borítson. Képelete egy kis sétát, egy kis pletykát valami eljegyzésről, egy táncmulatságot olyan regényesen dolgozott át, hogy mindig megvolt benne az érdekes hős - egy titokzatos, különös alak, aki majd cigarettát szívott, majd anélkül jelent meg, néha meg sem ismerte őt, máskor intett neki vagy mosolygott rá. Az illető egyszer valamelyik városi fiatal úr volt, máskor egy irodai tisztviselő, aki néha egyáltalában nem is sejtette, hogy jövése-menése ilyen bengáli fénybe³² kerül, vagy hogy ilyen visszhangot kelt a szivekben; de ez nem zárta ki, hogy mások megsejtették, sőt keresték ezt a sikert.

A Kristofa ihlete úgy összeszótta mindezt, hogy gyakran egész regényfejezetekké nőttek ki magukat, amiket Silla nagyra nyitott szemekkel szívott föl magába, hogy azután otthon tovább képzelje.

Sillának is megvolt a maga kis regénye, amit azonban meg is tartott magának, - különösen Nikolainak nem beszélt volna róla a világért sem.

Ha déltájban valamit vásárolni ment az anyjának, gyakran vigyáznia kellett, mikor Barbro-hoz bement, hogy ott ne találja Wejergangot, aki rendszeren ilyenkor gyújtotta meg a szivarját odabent...

Mikor utoljára találkozott vele, nevetve kérdezte, hogy a feketeszemű talán elrejtőzik most előle? hát olyan félelmes ember ő?... Utolsó időben egészen eltűnt. Azt beszélnek, hogy az anyja kalickába zárta egy veszedelmes kovácslegény miatt, - igaz ez?... Ha egy fiatal leánynak két olyan fekete szeme van, akkor nem volna szabad elrejtteni a világ elől.

Nem volt tulajdonképpen harci állapot közöttük, de Wejergang jól tudta, hogy a leány figyelte és megvárta, míg kiment a boltból.

Olyan volt ez a kis bujósdi, mint egy napsugár, mely a magas, elzárt kerítésen át esett rá!

Ettől eltekintve, az egyik nap úgy mult el, mint a másik, a gyár zugásából ki és egyenesen be az otthoni munkába; madame Holman teljesen meg volt elégedve; be kellett vallania, hogy ezen a nyáron sok hasznát vette Sillának. Hogy a leánya mindig sápadtabb és vékonyabb lett s a szeme mindig nagyobbnak látszott, azt nem tartotta valami fontosnak; ez csak azt bizonyította, hogy Silla nem volt hozzászokva a kötelességszerű munkához.

Ha Nikolaival nagy ritkán úgy találkozott, hogy egy pár szót válthattak egymással, Silla kétségbeesetten panaszkodott.

Annyira keserűen beszélt mindarról, ami másnak - mindenki másnak - szabad, kivéve neki, hogy sirásra fakadt. Először egész gyermekkorában a pincebenyilóba volt eldugva a téren és most, mikor már mégis felnőtt leánynak lehetne tartani, valósággal fegyházba került.

³² Mesterséges színházi világítás.

Miután jó darabig sötéten és szomorúan mélyedt bele sorsa elbeszélésébe, egyszerre más utat vettek a gondolatai és nagy élénkséggel kezdte előre kifesteni, hogy miképp fognak majd mulatni - ő és Nikolai, - hogyha egyszer elkerülhet otthonról. Mulatni akar, mint minden más fiatal ember, még ha a saját szobájukban kellene is táncolnia! - aztán majd csónakázni fognak esténként és evezni és halászni és vasárnaponként kiviszik az ebédjüket az erdőbe és olyanokat fognak kurjantani, hogy még a hegyek is vissza hangzanak...

Szinte vadul beszélt és a szeme égett attól a sok kényszerúségtől és munkától, amely csaknem tönkretette.

De ha beszéddel nem izgatta föl magát, olyan összetörtnek látszott, - Nikolai minden alkalommal levertettségnek találta. Arcocskája panaszos kifejezésével mindig a szeme előtt lebegett.

De nem tehetett mást, mint hogy összeszorította a fogát és annyival szorgalmasabban kalapált, azt remélve, hogy a tél meg fogja hozni a megszabadulást.

- - Jörgine Korneliussen, aki a vargának gépelt a Holmanék mellett levő házban, olyan rendes, nyugodt leány volt. Ezzel kössön barátságot Silla, - vélte madame Holman; kezdett rájönni, hogy annak a kötelességteljesítésnek is megvannak a határai. Ha vasárnaponként kölcsönösen meglátogatnák egymást, akkor Silla így is a szeme előtt maradna.

És madame Holman még azt is megengedte, hogy Silla vasárnap délután elmenjen Jörginével a városba sétálni. Végre is néha a fiatalságnak mulatni is kell!

Silla egész héten olyan heves türelmetlenséggel várta ezt a vasárnapot, mint a madár, amely a kalickából szabadul ki; a reggel tele volt nagy várakozással, hogy mi minden fog aznap még történni.

A kalarábé-leves egyáltalában nem akart megfőni, azt hitte, sohasem fognak már ebédelni. Azután pedig a végtelenségig kellett várnia Jörginére, aki nem volt kész az öltözködéssel.

Végre megjelent, jól befűzve, a nyakában horgolt csipkével. Hogy miféle olajos vagy zsiros anyaggal kente be és simította le a haját, arról jobb nem beszélni. Silla egy pillanatig nagyon is egyszerűnek érezte magát mellette, barna kalapjában és egyszerű fehér gallérjával. De azért merészen karonfogta a barátnéját; - most már induljanak neki mulatni!

És egyenesen a város felé vették az útjukat; Silla türelmetlenül rángatta a zablát, hogy még idejében érkezzék és a nap minden mulatságában részt vehessen.

Vasárnap délután éppen ebben az időben nagy közönség sétált fel s alá az utcákon és a parkokban, díszesen kiöltözve és egymást nézegetve. Jörgine és Silla jó ideig azzal foglalkoztak, hogy figyelmeztették egymást a legszebb és legdivatosabb öltözetekre, különösen azokra a hosszú, fehér, repülő fátylakra, amelyeket kecsesen megkötöttek az áll alatt s azután a vállon át hátra dobtak. Különösen, ha világoskék vagy rózsaszín szallaggal és virággal díszített fehér kalapon libegtek, keltettek elragadtatott csodálkozást a leányokban.

Felsétáltak és visszasétáltak; ugyanazok a ruhák és unalmas feszes vasárnapi arcok tüntek el előttük és jelentek meg újra.

Mikor már az unalomig ismétlődött az egész, Silla azt kívánta, hogy már most másfelé menjenek s így a Jörgine vezetése mellett az erődítések körül tettek egy sétát.

A természettel nem sokat törődtek; csak itt-ott találkoztak egy-egy fáradt, unott alakkal, aki láthatólag nem tudta, hogy töltsse el a vasárnap délutánját és néha-néha megállott, hogy felnézzen a fákra.

Egy őrségen álló katona elnyújtott hangon kiáltotta el magát: - Fel-vál-tá-ás! - mint egy óriási ásítás, úgy hangzott bele a csendes délutánba. - Kint a simán fénylő öbölben csónakok és kis hajók mozogtak ide-oda a szélcsendben...

Itt semmi sincs; megpróbálták a kikötőnél. Itt is üres, vasárnapias volt minden, mintha a hajók kihaltak volna.

Ujra vissza hát az utcákba!

A piacon egy néhány hordár állott; azt a vasárnapi mulatságot találták ki, hogy «órát cserélnek», míg mögöttük a harang kongott és hívta a hívőket az esti istenitiszteletre.

Fáradtan, unottan, szomjasan folytatták sétájukat az utcákon át, míg véletlenül be nem jutottak abba a nyüzsgő tömegbe, mely a híd felé özönlött, ahol minden percben új hajó kötött ki, hogy a közönséget átszállítsa a szigetekre.

Itt megoszlott a véleményük.

Jörgine azt találta, hogy túlságosan zsufolva van a hajó és hogy talán nem is illik ilyen későn a szigetre menni, idestova este lesz.

De Silla azt az ellenvetést tette, hogy elég sok port nyeltek már az utcákon és használják fel még ezt a kis időt, ami megmaradt. Vagy talán annyira kimulatta magát Jörgine, hogy már haza akar menni?

Olyan kellemes volt a gőzhajó elő részén ülni a hűvös szélben és olyan jó volt pihenni a sok hiábavaló ödöngés után a forróságban.

A zsúfolt hajóról aztán a szigetre jutottak, ahol a közönség kezdett megoszlani a különböző árnyas fasorokban.

Éppen a feljárásnál a nagy mulatóhely, mely az öböl felett uralkodott, intett feléjük és hivogatóan csábított nyitott kapujával s kiömlő tánc muzsikájának a hangjával. Odabent élet és vidámság volt.

Silla megállott, hogy egy pillantást vessen be és egy kicsit hallgassa a zenét, de Jörgine megbotránkozottan rántotta el magát.

Hogy állhat meg itt egy tisztességes leány!...

Silla lassan ment utána; a tánczene tovább követte őket az egész úton a kerítés mellett vidám, tüzes hangjaival és Silla egész testével szívta magába, hogy még a vére is a zene ütemére lüktetett.

Feljebb, ahol az út elkanyarodott, újra megállt; nem birt megválni a zenétől és még azzal is megbosszantotta Jörginét, hogy oda ment a kerítéshez és megpróbált benézni rajta.

Jörgine azonnal ott akarta hagyni... Annyi tisztességérzés csak lehetne Sillában, hogy ne álljon itt meg; ő a maga részéről túlságosan jónak tartja magát arra és sokkal jobban félti a hírnevét, semhogy még csak közelébe is menne ilyen életnek, amit legjobbnak tart messze elkerülni.

Egészen magánkívül volt a megbotránkozástól.

Silla igazán nem tudta megérteni, hogy miért vetne rájuk homályt, ha itt megállanak egy kicsit a zenét hallgatni - és még kevésbé, hogy akkor miért jöttek ki!... Ahol egy kis élet és mulatság volt, ott be kellett csukni a szemüket és befogni a fülüket, ahol pedig helyes és illedelmes volt minden, ott bizony elég kevés mulatságot találtak.

És fogadni mert volna akármibe, hogy Jörgine egyáltalában nem tudna «illendő» mulatságot megnevezni az ünnepdélutánra, - hiszen már jó idő óta keresik hiába!

Megint tovább mentek...

A Jörgine számítása szerint még nem fog a nagy forgalom az esti mulatóhelyek felé megkezdődni és addig az időt azzal töltötték, hogy az utakon sétálgattak, de sohasem mentek messzebb, mint ahonnan még láthatták a gőzhajót, hogy idejében oda állhassanak a nagy közönség közé, amely csak úgy tolongott a hídnál.

Fáradtan, bosszankodva és kimerülten értek haza estére és végül Silla, mialatt beszámolt az anyjának, hogy hol voltak és hogy mulattak, elaludt a széken.

A zene megint áthullámszott rajta és azt álmodta, hogy bálban van...

*

Az őszi, hűvös napokon Barbro-nál már barátságosan lobogott a tűz, mikor a többiek, akiknek nem volt hozzá elég vagyonuk, még nagyon gondolkodtak rajta, hogy megkezdjék-e a fűtést?

Ezért nagyon kellemes volt odabent állni és az asztalhoz támaszkodva beszélgetni, de még pompásabb volt a kiválasztottak dolga, akik hozzájutottak, hogy Barbro egy csésze kávéra hívja őket.

De egy idő óta Barbro nem volt olyan nyugodt, mint régen. Gyors kedélyváltozásoknak volt alávetve; egyszer természetellenesen fősvény volt, mintha minden szem darát és kávéát megakarna számolni, másnap pedig már valami új szeszélyből egyaránt elnéző és bőkezű lett vendéggel és vásárlóval szemben.

Bármi volt is ennek az oka, annyi bizonyos, hogy magános óráiban nagyon elmerült a gondolataiba... a cukorért, daráért, kávéért, lisztért ezekben a napokban kellett megint fizetni.

A pénzesláda egyáltalában nem volt ilyen feladatoknak megfelelő állapotban; csak úgy nyögött és csikorgott, valahányszor Barbro napközben felnyitotta.

És az idő kérlelhetlenül sietett tova; - de azért a kályha barátságosan pattogott a szobában, mintha semmi sem történnék.

Végre elmúlt a várás ideje és holnapután volt a fizetés napja.

Barbro-t nála teljesen szokatlan izgatottság fogta el. Abban a reményben, hogy még egy legutolsó halasztást kaphat, aznap délután jól megfontolt támadást intézett a kereskedő ellen a saját irodájában, de teljes vereséget szenvedett. Ha most nem fog fizetni annyi ígéretés után, akkor! - igen, akkor, úgy látszik, az fog bekövetkezni, amit előre megmondott, hogy a kerék egyszerre megáll.

Ez volt az, amit Barbro Nikolainak magyarázott; még diszes főkötőjét sem vette le a fejéről és lázas nyugtalansággal szaladgált át a szobából a konyhába, ahol a fia ült.

A Nikolai arckifejezése semmi olyat nem árult el, mintha mentséget tudna keríteni. Ellenkezőleg, összeszorította az ajkát és előrehajolva, a földre nézett, míg a hüvelykujjával malmozott. Felálló haja, a válla tartása éppen úgy, mint az arckifejezése egyenes ellentállást fejeztek ki.

Barbro a konyhaszegletbe ült, nehezen lélegzett és összeszorult melléből sok sóhajtás tört fel.

Hát árverésre fog kerülni a dolog!... pedig csak harmincnegyven tallérról van szó!

Nikolai nagyon jól tudta, hogy hová akar ezzel a beszéddel Barbro kilyukadni és hogy csak arra vár, mikor ejt ki a fia olyan szót, amibe belekapaszkozhatnak. De azt a pénzt, amit nagy nehezen összekapart, nagyon is erős fogó tartotta az élei közt. Jól tudta ő, mit akar, tudta, hogy a kereskedés így csak mindig rosszabbul fog menni.

Barbro sóhajtott és nyögött... inkább a fekete földre tennék, mint ezt megérje.

Nikolai csak csettentett az ujjával és még sokkal elmerültebben nézte a padlódeszkákat.

Miután a hallgatás nagyon hosszúra nyúlt és Barbro-nak nem lehetett több kétsége, hogy milyen választ fog kapni, halkán sírni kezdett.

Igazán nem hitte volna, - zokogta, - hogy ilyen elhagyatottan fog állani a világban, ha a fia egyszer műhelyvezető legény lesz.

- Tudod, anyám, hogy magamnak is milyen szükségem van a pénzre.

Megint hosszú, megátalkodott hallgatás következett, amelyet csak a Barbro sirása és szemtörülgetése szakított meg.

- Aztán meg komolyan meg kellene gondolni, hogy kifizeti-e magát ez az üzlet? - mondta ki vigyázva Nikolai az első ellenvetését.

Hát azt akarja, hogy lefeküdjön, mint egy tehén, amelyet karácsonyra meg akarnak ölni! - tört ki fáradtan, - mikor olyan kevés pénzről van szó!

- Csak azt gondoltam, hogy jobb lenne idejében becsukni a boltot.

Mintha csak tüzet dobott volna a lőporos hordóba; Barbro olyan veres lett, mint a téglá és fölemelkedett... Ugy, hát most már egyenesen ő akarja becsukni a boltot!

Mikor így a szobán és konyhán keresztül szaladgált, csakugyan emlékeztetett kissé arra a megnevezett hasznos állatra, mikor felbőszül és eltépi a fékjét.

Ha azt képzelet Nikolai, hogy ilyen szégyenben fog maradni az emberek előtt, mikor csak le kell mennie Ludvighoz, hogy kölcsön kérje a pénzt, akkor nagyon csalódik...

Most már Barbro igazán dühbe jött.

Nem fogja másodszor is tönkre tétetni magát Nikolai miatt. Elégedjék meg vele, hogy egyszer már megfosztotta a jóléttől ebben a világban. - Igen, igen, csak ne bámuljon úgy Nikolai tátott szájával rá!... Miért kergették el a Wejergangék házából, ahol olyan nagyszerű dolga volt? mert Nikolai kezét emelt a főkonzul fiára... Igen, nem bánja ő, akármennyit csodálkozik is; de bizony ezért üzték ki a világba, a jólétből az elhagyottságba. És most, mikor Nikolainak alkalma volna rá, hogy egy kicsit támogassa, most más valakinek tartogatja a pénzét.

De a legkeservesebb az, hogy Nikolai még azt is meg akarja tiltani, hogy, mikor a szükség kényszeríti rá, attól kérjen, aki jóformán a tulajdon gyermeke volt.

De ebből semmi sem lesz! Ha ő nem akarja támogatni, akkor bele kell nyugodnia, hogy ahhoz fordul, aki tud segíteni rajta, mikor odáig jutott, hogy a boltját be kell csukni s az egész létfenntartása kockán forog...

Mert azt megmondja... úgy legyen boldog a másvilágon, - hogy megbukni nem fog! - és úgy rávágott az asztalra, hogy a rézpénz táncolni kezdett a fiókban.

...Még szerencse, hogy ezen a héten kell eldűlni a dolognak, mert a jövő héten Wejergang elutazik egy pár hónapra külföldre, ezt maga mondta itt bent a multkor, még Silla is hallotta.

Nikolai sápadtan ülve maradt. A szája körül néha megmozdultak a vonásai, mintha reszketne és egynéhányszor letörölte a homlokát a ruhája ujjával.

Lassú pillantással nézett az anyjára; mintha félne tőle, hogy meggyüli.

- Meg fogod kapni a pénzt!

Érezte, hogy sirás fojtogatja a torkát és igyekezett tovább menni, hogy kidühönghesse magát...

Megint el kell halasztani az esküvőjüket a tavaszra és mikor lesz ennek a dolognak egyáltalában vége?...

Keze reszketve kereste az ajtókilincset.

*

Ez az új felvilágosítás, amelyet az anyja egyszerre olyan váratlanul hozott elő, hogy ő volt az, aki az életét tönkre tette, most mint kő feküdt a Nikolai lelkén és egészen a földre nyomta.

Össze volt törve az erkölcsi vereség alatt. Nem tudott megszabadulni attól a gondolatától, hogy van valami igaza az anyjának. A bátorsága ellanyhult és leverten járt-kelt.

A házasságra való kilátása megint eltolódott egy negyedével... és ha az anyja mindig újra és újra kívánta, vagyis inkább követelte, hogy pénzt adjon bukó kereskedéséhez, mit tehet ellene?

Reménytelen munka lett az egész és a csüggedés elfogta testét-lelkét.

Mikor szombaton a pénzét félretette a bádogdobozba, keserű gondolatok kinozták. Akárhogy igyekszik, eljön az anyja és elnyeli az egészet, mint ahogy joga is volt hozzá, hiszen a maga idején ő tette tönkre.

Mindig azt képzelte, hogy ha törésre kerülne a dolog, még neki lenne követelni valója az anyjával szemben, amiért így hozta a világra apa nélkül és amiért eltaszította magától.

De most, úgy látszik, hogy a dolog éppen megfordítva van. Az anyja üzlete mint egy óriási, de igazságos örvény nyeli el a szerencsésjét.

Kétségbeesés kezdte elfogni.

De emögött már is kezdett a fellázadás szikrája fényleni, habár még jó ideig tartott, mielőtt becsületes törekvése közben, hogy önmagával szemben a teljes igazsághoz jusson el, fellobogott.

Megengedje, hogy ez az örvény Sillát is elnyelje?

A felelet mint égő fáklya csapott fel:

- Addig nem, míg csak egy szál van benne abból, amit Nikolainak neveznek!

És ami az anyját illeti, talán igaz, hogy olyat tett, ami az anyjára szerencsétlenséget hozott... Hát nem szabad lett volna akkor visszaütni, hanem engedni kellett volna, hogy lerántsák és megtapodják, mint ahogy most is meg akarják próbálni? Az anyja ennek a kereskedésnek a súlyával őt és Sillát menthetetlenül agyon akarja nyomni. Hiszen még a szabad lélegzést is elveszi tőlük.

De ez így nem maradhat!

Wejergangot akkor megverte és most csak azt sajnálja, hogy jobban helyben nem hagyta. Ha egyszer a világra jött, akkor ember is akart lenni, - még ha azután le is ütök érte a fejét.

És abból a pénzből, ami a bádogládában van, azt a kereskedést odafent egyetlen shillinggel sem fogja többé hízlalni. Ha az anyja megszorulna valamikor a megélhetés dolgában, akkor ott van a helye az ő lakásukban; de hogy megakadályozza, hogy otthona lehessen, - abból semmi sem lesz!

Mindjárt egészen más emberré vált, mikor ezzel tisztába jött.
Igen, az ő neve Nikolai és munkavezető madame Ellingsennél!

XII.

A tél lassan telt.

Február elején, nagyvásárkor volt. Az utcák nyüzsögtek az emberektől és a hó az olvadásban az utcaforgalom alatt cukorporrá változott át.

A tarka sátrak egész sora huzódott egyik tértől a másikig. A trombiták harsogtak, a bohócok kiabáltak, a szerencsekerék forgott, a kikiáltók ordítottak, a zene időnkint fel-felhangzó riadóval töltötte meg a levegőt - és amellet az egész városban mindenütt mulatás, tánc és vigasság folyt késő éjszakáig.

A távoli lárma és zene feltódult a gyártelep felé... a város egész fénytengerbe merülve feküdt alatta.

Mintha a levegő maga lett volna olyan részegítő, hogy sok türelmetlenül vágyakozó lélek, akiket szigorú szemek őriztek, szomjasan járkált benne, míg a könnyelműbb fajta leözönlött a városba.

Évről-évre hiresebbek lettek a nagy bálok és sokat beszéltek a muzsikáról, a vörös lampionokról³³ a kertben, a süteményekről és traktákról. Ez minden fiatalat izgatott és vonzott...

Már a vásár második napján megérkezett Kristofa és a fáradtságtól kimerülten hozta a Gunda, a Silla és a saját részére a megváltást... a pénzt mindhármójuk belépti jegyére és süteményére!

Nagyon titokzatosan viselkedett... folytonosan egy «valaki»-ről beszélt, akit a világerő sem szabad megneveznie.

Silla még sohasem vett részt ilyenféleiben, legfeljebb kívül állt a vágyakozók között, akiknek meg kellett elégedniök azzal, hogy messziről látták a vörös lampionokat és hallgatták a zenét. Most végre neki is el lehetne menni!...

Óh - - csak lehetne, csak szabad volna!

Egész délelőtt nyugtalanul járkált két kerek, vörös folttal az arcán.

Délfelé az anyja fáradtan és fujva jött meg a városból.

Meg kellett ígérnie Antonisenéknek, hogy az egész vásár hetében kint lesz a piacon és segíteni fog a süteményes sátorban az árulásnál. Keserves pénzkereset lesz ugyan ott a hidegben abban a lárzában és kiabálásban állani. De a kötelességét meg kell tennie, - hiszen nem lehet okoskodni, ha arról van szó, hogy egy pár shillinget szerezhessen. Csak éjfélkor fogják összerakni és becsukni a boltot, úgy, hogy pár napig odalent fog aludni is...

Sillának a füle zúgni és csengeni kezdett; mintha magától nyílnék ki az ajtó előtte. Most már elmehetett, ha akart...

Csaknem megrémült a saját szerencséjétől.

Mikor ebéd után egy csomó frissen mosott fehérneműt kellett elvinnie az utcába valahova, egyszerre a fiatal Wejergang ment el mellette.

Csaknem felkiáltott. Tehát már itthon van!

Nem mert felnézni és érezte, hogy elpirul, de siettében is észrevette, hogy Wejergang ránézett, mosolygott és intett a fejével.

³³ Papirlámpa.

Megérezte a finom szivarszagot és hallotta, hogy a cipője recsegett minden lépésnél, - ami nem hiányozhatott kalandos képzelete és a Kristofa elbeszélései szerint sem az előkelő urat jellemző tulajdonságok közül.

Most már bizonyos volt benne, hogy ő küldte a jegyeket a bálra!

A szive, mint egy madár, úgy ugrált és repdesett ide s tova a tervek és ösztönzések között...

Otthon annyira elmerült gondolataiba, hogy az anyja megkérdezte, vajjon elvesztette-e az eszét?

Oda lopózkodott a fiókos szekrényhez és belenézett a tükörbe...

Vajjon a szeme csakugyan olyan borzasztó fekete? És szeplő is volt elég, de ezen lehet segíteni... annyi, mint amennyi látszott, mégsem volt az arcán, hiszen olyan sok kis folt van a rossz üvegen és sok helyen meghasadozott a higany is az ócska tükrön...

Madame Holman csodálkozva látta, hogy Silla milyen szorgosan törülgeti a tükört; dörzsöli, ráfúj és újra letörli. Úgy látszik, nagyon gondos lett az utóbbi időben.

- - A vásár harmadik napján Nikolai a gyárváros felé tartott az esteli lámpafénynél. Magának úgy szerzett vásárfiát, hogy egy varróeszköz-ládát vett Sillának ajándékba, amelynek tükör volt a fedelén belül és egész délután azon dolgozott, hogy vereteket és finom zárat tegyen rá.

Valami módon majd csak sikerülni fog, hogy találkozzék vele és megmutassa, milyen olajozottan, simán forog és milyen pompásan csukódik a zárja...

Ollót és tűtartót is tett bele; a kulcsot nála fogja hagyni, a ládácskát pedig addig elteszi neki.

Betakarta egy kendőbe az ajándékot és még két süteményt is csomagolt a tetejébe; úgy, hogy ugyancsak ravasz lett volna az az ember, aki mást sejtett volna benne, mint apró szerszám-félt.

Éppen az anyja ablaka alatt lopózkodott el és bekukucskált, hogy nem látja-e meg véletlenül Sillát bent az asztalnál; azután közönyösen indult neki, hogy fel-alá járkáljon az utcákon.

Milyen csodálatosan üres és elhagyott volt ma este az utca mindenütt...

És - akármilyen figyelmesen nézegetett be az ajtó és a palánk hasadékain Silláéknál, - a legcsekélyebb világosságot sem tudta felfedezni.

Miután minden szokott fogást kimerített, oda ment az út kereszteződéséhez, ahonnan a majorhoz lehetett jutni és jó ideig várt ott is.

De ma este ellene volt a szerencse, - még mindig hiába járkált a varróládával össze-vissza...

Sötét volt az utcákon mindenütt, csak a lámparudak körül volt egy kis fénykör.

Ott közeledett valaki, - ez bizonyosan Silla lesz!

Sietni kezdett.

De nem, az a Jakobine volt, akivel Silla annyit szaladgált a nyáron.

Semmi esetre sem fog ártani, ha megkérdezi tőle...

- Nem tudja, kérem, nincs ma este itthon madame Holman? - kérdezte köszönés közben.

- Nincs bizony; ott ül a vásárban és árul.

A hirtelen következtetés öröme járta át Nikolait; hiszen akkor bemehet Sillával beszélni!

- ...és ha a macska nincs otthon, táncolnak az egerek! - folytatta Jakobine. Hogy a kovácslegény Silla miatt járt oda, az most már általánosan ismert dolog volt és bosszúsága amiatt, hogy három barátnéja jegyet kapott, ő pedig nem, gúnyos mondásokban tört most ki: - Silla is felhasználta az alkalmat, hogy egy kis sétát tegyen a városban.

- Silla?

- Miért ne? Madame Holman kint ül és a lábát veri a földhöz, mondhatnám, csak úgy toporzékol a hidegtől, miért ne tehetné ugyanazt a lánya a vásár-bálban. - Jakobine híres volt az élceiről.

- ...annál is inkább, mert van olyan, aki táncol vele és meg is vendégeli, - folytatta kissé vastagabban kifestve a dolgot, mert úgy látszott, hogy Nikolai nagyon is csendesen hallgatja.

- Honnan szedted ezt a hazugságot, leány?

- Ha én hazudom, akkor Kristofa is hazudott... és hogy Silla vele és Gundával már néhány órával ezelőtt lement, azt a saját szememmel láttam. Az, akiről beszéltem, elég gazdag, hogy akár hat leánynak is megfizesse a mulatságát... Különbölködni lehet, hogy bibliaolvasásra mentek! - tette hozzá gúnyos pillantással.

- Hogy mersz ilyeneket fecsegni? Vigyázz magadra! - kiáltott Nikolai durván.

- Ó, - óh! - nevetett fel a lány, - hiszen nem is olyan nagyon idegen; csaknem a családból való... hiszen mind olyan előkelők vagytok, - eleget hallottuk a nyáron az anyádtól, mikor azt a drága fekete ruhát kapta tőle és mikor kisegítette, mert már nem akart senki hitelt adni neki a szatócossághoz...

Most már eleget hallott Nikolai.

Az anyja vérig kizsarolta... és még - meg is csalta!

Egyszerre a közöny hideg világitásában látta ezt az asszonyt.

Sohasem volt igazán az anyja, annyit sem törődött vele, mint egy ócska szeggel... Ez az anya csak olyan képzeletbeli valaki volt, akit ő alkotott belőle.

A két tenyerét végighúzta egymáson, olyan mozdulattal, ami azt jelentette, hogy most már ezzel is leszámolt! Az, akinek ez az asszony anyja volt, akivel úgy törődött, mint a sajátjával, ez a másik...

Nem tudta, hogy maga mondta-e ki a nevét, vagy Jakobine ejtette-e ki; de úgy dübörgött a fülében, mint a kalapács a fényes üllőn, míg az úton lefelé rohant:

- Ludvig Wejergang!

Az anyját elrabolta tőle egészen kicsi korában... most már Sillától is meg akarja fosztani?

Ez a gondolat mégis képtelenségnek látszott; lassankint mérsékelte a futását.

Jakobine olyan fecsegő és olyan hazug; amit Silláról mondott, sem lehet más, mint ostoba pletyka... Hogy a leányok lementek egy sétára a vásárba, az meglehet és abban nincs is semmi - és ez a nyelven Jakobine most bosszúból, amiért őt nem vitték magukkal, elhitetné, hogy a bálba mentek mind a hárman.

Ha, ha, ha, - ezt bizonyosan Silla maga gondolta ki az elbolondítására, - mihelyt találkozik vele, megmondja neki, hogy azonnal kitalálta, amint Jakobine pletykáját meghallotta.

Megrázta a fejét; egy időre teljesen megnyugodott és csak az anyját illető keserű gondolatok kinozták.

De - hiszen ő maga is oda mehet, az útjába esik; talán a lányoknak is eszükbe jutott, hogy lemenjenek a muzsikát kívülről meghallgatni.

- - A mulatócsarnokból a fuvóhangszerek vidámságot terjesztettek szét a levegőbe. Mellette az állatsereglet trombitája harsogott és kívül az embertömeg az egész utcán végig feketélt.

Maga sem tudta, mi hatott úgy rá, de megint elfogta a nyugtalanság.

A kivilágított bejárat alatt a sorokba és körökbe elhelyezett lámpák ingadozó fényt dobtak a hideg, szeles estébe; egész és fél sorok hamvadtak le vagy aludtak el egy-egy pillanatra, hogy azután annál erősebb fénnel lobbanjanak fel; ilyenkor éles világitás esett a beözönlő közönségre és kint a hóra.

Itt már csak lépésről lépésre haladhatott előre; de lassú előrefurakodása közben folytonosan körülnézett. Elég volna, ha csak az alakja körvonalait megpillanthatná annak, akit keresett.

Szinte bosszankodni kezdett, hogy mindenáron itt akarta megtalálni.

Már arra gondolt, hogy visszafordul és a vásáros bódék közt fogja keresni, de tekintete még egyszer, szinte véletlenül, végigsiklott az embereken.

Az ott?... Az a nevető, piros arcú leány, kerek kalapban és boával³⁴ a kabátja felett - az nem más, mint Gunda...

A lélegzete elakadt, mintha azt várta volna, hogy még valaki mást is meg fog látni ott a lámpa körül a tolongásban.

- Jegyeket tessék venni - a kertbe vagy a bálba tetszik? - kérdezték a bejáratnál.

Nikolai legjobban szeretett volna mind a kettőre venni, de csak annyi pénz volt nála, hogy a kertbe szóló jegyre futotta.

- - A lámpasor havas utat világított meg, amely egy túlsufolt vendéglőhelyiségbe vezetett; második emeleti ablakából női szopránhang³⁵ hallatszott ki, tomboló tapsok kíséretében.

Lejjebb a kertben megvilágított védőtető alatt zsufolt karusszel³⁶ futott körbe fülsiketítő trombitálás közben.

Két oldalt az utakon különösen katonai tekintetben nagyon vegyes és különböző fajtájú vásári közönség mozgott.

Nikolai az egész kertben körülnézett, de a sötétebb utakon, a központokon kívül, csak egyes, lézengő, fázlódó alakokat látott, mint a világosság körül vágyakozva repkedő molypilléket.

Odalent a legvégső nagy épületből hangzott ki a leghivogatóbb zene, oda tolongott a legtöbb ember és az előtt volt a legsűrűbb a sokadalom, - ott volt a bál.

Egyszerre megfagyott benne a vér, csak lassan, vonakodva közeledett arrafelé, az arca szürke lett a félelemtől!...

Hosszú ideig állott kint és bebámult az egyik nagy, kivilágított ablakon. Sötét árnyékok mozogtak a függönyök mögött - fejek és vállak folytonos váltakozásban.

³⁴ A nyak körül viselt toll-, vagy prémdisz; voltaképpen: óriáskigyó.

³⁵ Magas női hang.

³⁶ *Carrousel*, körhinta, lovagjáték.

Ott... ott, ahol a függöny egy kicsit fel van akadva, újra meglátta a Gunda gömbölyű fejét; olyan közel volt a nyaka a szeme előtt, hogy kedve lett volna beverni az ablakot s megkérdezni tőle, hol van Silla?

Ott, ahol állott, a talaj remegését és a fuvóhangszerek hangját kétszer olyan erősen érezte; mintha az egész bál a fejébe tódulna.

Most egy férfi keskeny, leeső vállát látta meg, a hátát is félig, téli kabátban - egy bot állott ki a zsebéből, - s a kalapjának a körvonalát...

Az alak szivart tartott a szájában és lehajolt, mintha valakivel beszélgetne...

De kivel... kivel?...

Mert a Ludvig Wejergangé volt ez a keskeny, egyenes hát, amely csupa gögből nem is tudott másként meghajolni, mint egészen lent a csipő felett.

És ahogy a karját tartja, mikor a monoklit³⁷ felteszi...

Most már eltűnt... Bizonyosan táncol...

A tiszta bepillantást a függöny nyílásán át elrontotta, hogy az ablak bepárásodott. Csak mikor egy-egy nehéz csepp lefutott bent az üvegen a melegtől, látott be egy szempillantásra ezen a sávon.

A Wejergang árnya megint megjelent a bottal és kalappal, az előbbi helyen, távolabb egy női fej elmosott körvonala látszott, amely élénk mozgásban volt.

Azután újra eltűnt az a keskeny hátú alak és Nikolai most már várta a visszatértét.

A csöpp megint lefutott, ragyogó sávot hagyva az üvegen és ezen át a másik pillanatban meglátott egy táncoló alakot, - csak egy lehajló fejet és egy félig elfordított arcot...

Eleget látott!... többet, mintha száz csillár világította volna meg!

A másik pillanatban Nikolai már ott állt a tolongásban az ajtónál, mely folytonosan ki- és benyílt a bemenők előtt, akik átadták a jegyüket; mint ködös távolból, felhevült, kipirult arcok tarka zürzavarát látta odabentről.

Néha egy-egy pár lépett ki és sietve ment a vendéglő felé.

Nikolai nem hallgatott sem a kiáltásokra, sem a gúnyolódásokra...

- Na, na! Micsoda tolakodás! - hallatszott feléje a tömegből.

De Nikolai csak az ajtó felé törekedett... Ha egyszer oda ér!...

- A jegyet!

Nikolai nem felelt.

- A jegyet! - Nem hallja, a jegyet!

Felelet helyett Nikolai még nagyobb lendülettel igyekezett előre.

A rendőr egy lépést tett feléje; de Nikolai arcán olyan kifejezést látott, hogy jobbnak találta még egy pillanatig várni. Az előretolakodó, hallgatag iparoslegénytől kitelhetett, hogy tettlegességre vetemedik.

³⁷ Fél szemre való szemüveg.

Az ajtó még mindig ugyanolyan egyformán nyílt ki és be és a rendőr s a jegyszedő már kezdtek félig-meddig kibékülni a makacsul ott álló emberrel. Hátha valami megbízása van ezzel a csomaggal a kezében... ekkor Nikolai egyszerre neki vetette a hatalmas kovács-vállát és erővel keresztülnyomta magát az ajtón.

A jegyszedő hiába szegült ellene a testével, a keze meg el volt foglalva.

Nikolai a nyíláson át meglátta Sillát, amint kipirulva, kitáncoltan és mosolyogva jött a termen át Ludvig Wejerganggal, aki homlokán félrekapott kalapjával és félszemébe csipetett monoklijával olyan kihívóan könnyelmű megjelenés volt, mintha csak azt mondta volna, hogy ilyen úrnak nem is lehet más természetes foglalkozása a világon, mint hogy egy fiatal leányt tönkre tegyen.

Lent az ajtónál nagy lárma és csoportosulás keletkezett:

- Ki vele! Ki vele!...

A kiáltás végre az egész termen áthangzott. Mint valami színházi közjátékban, a közönség felállott a székekre és az asztalokra.

Nikolai vadul betört volna a terembe, ha a rendőrfelügyelő bent az ajtónál szembe nem áll vele és a rendőrközlegény segítségével ki nem tuszkolja onnan a hatalmas, csendzavaró kovácslegényt.

Egyetlen gondolata az maradt, mialatt valami hidegvérű, tartózkodó nyugalommal engedte magát kivonszolatni a félhomályba, hogy közel maradhasson a kijáráthoz, ahonnan a távozót megfigyelheti. Egész elfojtott dühével érezte, hogy inkább az életét hagyná a kezük közt, mint hogy a kertet elhagyja!

A zene elhallgatott. Kimelegedve és fáradtan özönlöttek ki az emberek a szünet alatt.

...Itt jött Wejergang és - vele együtt restelkedve, kissé vonakodva Silla. A vendéglő felé indultak...

Nikolai hatalmas rántással megszabadította magát és a másik pillanatban közéjük rohant a sötétségből.

Silla rémülten kiáltott fel; de Nikolai csak végignézett rajta, aztán odább taszította - és szemtől szemben állott Wejerganggal!

A fiatal gavallér elsápadt és egy lépéssel hátratántorodott a rettenetesen gyűlölködő arckifejezéstől; de mikor régi iskolai ellenségét felismerte, gúnyosan húzta félre az ajkát.

Ez a szájmozdulat éppen elég volt, hogy Nikolai nekirohanjon, mire Wejergang elkiáltotta magát: - Semmirekellő! - és a sétabotjával úgy az arcába vágott, hogy a bot kettétört.

- Segítség!... Segítség!... Rendőr!

Nikolai úgy megragadta Wejergang kabátját, hogy a gombok leszakadtak róla és mellbe vágta; de már akkor három rendőr fogta körül.

Egy fiatal leány kétségbeesetten vetette magát a verekedők öklei közé.

A közönség mindig sűrűbb és sűrűbb csoportokban állott körülöttük...

Igazi nagyvásári verekedés volt a legpompásabb formájában, - és méghozzá egy sovány, feketeszemű leányért!

- Ez a kovácslegény olyan, mint egy vadállat, fogják el azonnal! - kiáltott Wejergang dühösen, mikor biztonságban érezte magát. - Ott majd gondolkozhatok felőle, hogy...

- Különben sem vagy olyan nélkülözhetetlen, mint gondolod, - tette hozzá gúnyosan. - A feketeszemű kis leány tenélküled is nagyon jól fog mulatni a vásáron!

Még ki sem mondta egészen a szavakat, mikor Nikolai megint kirántotta magát a rendőrök kezéből. Megcsóválta maga körül a csomagot, amelyben a kis láda volt, úgy, hogy senki sem mert a közelébe menni és villámgyorsan rávetette magát Wejergangra, míg fogcsikorgatva felordított:

- Ez volt az utolsó szavad életedben!

Egyik kezével Wejergangot mellen ragadta, a másikkal teljes erejéből úgy rávágott a csomaggal a fejére, hogy azonnal végig esett a hóban.

Nem állt fel újra, - nem is mozdult...

Nagy kiabálás és zavar keletkezett a közönség között.

Némelyek gyilkost, mások rendőrt kiáltottak...

Közben pedig a zene három oldalról tombolt bele a zajba.

Egy magasabb rendőrtisztviselő igyekezett megnyugtatni az embereket; segítő kezek fel-emelték az öntudatát vesztett, fekvő alakot, szánra tették és a kórházba vitték.

A közönség egész dühe most már a gonosztevő ellen fordult, akit nagy tömeg kíséretében vezettek el.

Biztonság kedvéért a kapu előtt kezét, lábát bilincsbe tették az utca általános helyeslése közepett.

De mikor a szánra akarták felhúzni, a leány közbe vetette magát és úgy belekapaszkodott a rabba, hogy nem tudták tőle elszakítani. Az utcagyerekek nagy örömeire még akkor sem bocsátotta el, mikor végre sikerült a fiút betuszkolni a szánba.

A rendőrség nem tudott elindulni, akárhogy húzták és rángatták is tovább... végre elszakadt a szoknyakorca.

Az utcagyerekek ujjongtak.

... - Csak tépjétek! - rángassátok! - huzzátok le rólam a ruhát!...

- Ugyan legyen eszed, leány! - szólt végre egy rendőr csittítva.

... - Ne fogjátok el... ne vigyétek be!...

Megragadta a bilincset a kezén és huzgálni kezdte.

- Én vagyok a bűnös! - miért nem mondd meg nekik, Nikolai? - kiáltott fel szivettépőn - és a rendőrök felhasználták ezt a pillanatot, hogy a kezét leválasszák a vasról.

A szán elindult, Silla pedig utána, kendő nélkül, az egész utca gyerekeinek a kíséretében.

Látta, hogy a rendőrség kapuja hogy nyílik meg Nikolai előtt, anélkül, hogy meg tudná akadályozni, hogy közel tudna férkőzni hozzá; - órák hosszáig járkált még odakint, várt és hallgatózott; a rendőrök mindannyiszor figyelmeztették, hogy menjen haza.

Végre mikor már kétségbeesetten haza felé indult, akkor is minduntalan megállt. És fent a hídnál a töltés mellett nagyon sokáig állva is maradt...

Ott lent úgy zugott a mélység a sötétben... mintha neki is ott volna a helye...

- - Egész éjjel elnyomott kínlódással érezte a történeteknek a súlyát és kimondhatatlan rettegés gyötörte, ha Nikolai tettének következményeire gondolt.

Néha-néha nehéz nyögés szakadt ki a melléből.

Nem tudott megszabadulni a bilincsek látásától és félőrületében most is érezni vélte a vas hidegségét a kezében, míg végre el nem viselhető szenvedéssel jött rá, hogy milyen aljasul viselte magát Nikolaival szemben. Hiszen Nikolainak le kellene őt köpnie.

Ott feküdt és mint valami látományt bámulta önmagát, hogy mennyire nem gondolt semmire, nem törődött semmivel a saját multságán kívül, míg Nikolai, az ő hűséges kovácslegénye - az erős karú, tiszta látású Nikolai, aki most a börtönben ül, hogy igyekezett, dolgozott, takarékoskodott és helyt állt mindkettőjükért, csak hogy minél előbb összekerülhessenek!

És most egyszerre belátta, hogy miért és mitől féltette annyira, mintha egyszerre hályog esett volna le a szeméről.

Csak szeretné még azért egy kicsit!... Olyan szeliden és jóságosan mondta, hogy könnyek toluáltak most is a szemébe, ha rá gondolt: - Eredj haza, Silla! - kétszer is mondta.

Hiszen eddig nem is tudta tulajdonképpen, hogy mit jelent valakit szeretni és most már talán késő!...

Ez a gondolat megint felkeltette a kétségbeesését és újra látások kezdtek gyötörni... Wejergang, amint elesik és a hóban fekszik... és végül mintha Nikolait látta volna, amint a gyárárokból a hid mellett megbilincselte kezét kiemeli!

- - Egész reggelig hánykódott álmatlanul, mindig újra felkeltek a képek, a megbilincselte kezek a hid alatt... aztán a másik, amint az ütés alatt végigesik... mindig ugyanazok a képek, körbe futva...

Egész nap otthon ült, míg esteledni nem kezdett.

Nyugalansága a rendőrségi hivatalhoz kergette.

Látta a kivilágított folyosókat és a sok ajtót, amelyeken át sürgölődő egyenruhás emberek jöttek-mentek. A bejáratnál sok várakozó ember ült...

Nem mert kérdezősködni.

A havas estén sokáig járkált nyugtalanul az épület körül...

Végre nem tudott ellentállani, be kellett mennie! És olyan lelkiállapotban, amely érzéketlenné tette az egész környezete iránt, türelmesen és egészen fehérre behavazva állva maradt az ajtó előtt, amely a fogházhoz vezetett.

Mikor nagysokára kinyílt az ajtó, be akart menni.

- Mit akarsz?

- Nikolairól szeretnék kérdezősködni.

- Nikolairól? - miféle Nikolairól?

- Arról, akit a múlt éjjel hoztak be.

- Megőrültél? Hallod-e, te leány, a gyilkosról akarsz hallani?... Talán a testvére vagy?

- Nem.

- Szerencséd, mert ennek az istentelen embernek nem sok ideje van hátra, - és a rendőr nagyon jellemző mozdulatot tett a kezével a nyaka körül. - A másik már meg is halt, akit fejbe ütött, - ma délben halt meg és a gyilkos nehéz vasban ül a börtönben.

Silla nem is tudta, hogyan történt, de a kaput már be is csukták mögötte... arról sem tudott, hogy milyen sűrűn és hangtalanul hullott a hó s hogy a lámpák világa milyen ködösen fénylett át a hóviharon az egész útján át... sem arról, hogy miképp került megint oda a hidra.

De hiszen ide kellett jönnie!...

Odalent volt Nikolai is és megbilincselte kezét utána nyujtotta a mélységből és onnan kiáltott fel... utána kiáltott!...

- - Másnap reggel a töltés mellett egy ruha széle látszott ki a hófuvásból. A hulla feje szétzuzódott a jégtorlaszokon, amikor a magas hidról lezuhant.

*

Megállapították, hogy a fiatal Wejergang halálát közvetlenül az ütés okozta, amely belehatolt az agyába.

Ennek a ténynek a súlyosságát egyáltalában nem enyhítette a bíróság előtt Nikolai viselkedése a kihallgatáson. A Silla halála miatt való vad elkeseredése még nem enyhült és azt felelte, hogy ha Wejergangnak tíz élete lett volna, akkor is megölte volna.

Mikor a szüleiről kérdezősködtek, először azt felelte, hogy nem ismerte őket; de amikor szigorúbban kezdtek faggatni, rámutatott egy nehézkes asszonyra, aki a padon ülve sírt és kitört belőle:

- Azt ott úgy hívják, hogy Barbro... azt mondják, hogy ő az anyám... de az, aki a boldogságot megsemmisítette, az lopta el az anyatejet és szeretetet is tőlem.

Barbro feljajdult.

Az apja? - az bizony az egész város lehet! - és végignézett a törvény urain.

Ez a felelet véglegesen megerősítette azt a meggyőződést, ami kezdettől fogva gyökeret vert a közönségben erről a feltűnést keltő borzalmas gyilkosságról, - hogy a bíróságnak itt egy veszedelmes, a nagyvárosi élet szennyében korán megcsöknyösödött büntettes típusal³⁸ van dolga.

A rendőrség még nagyon jól emlékezett erőszakos magaviseletére és különben is kétes helyzetére egy lopás ügyében. És előéletéből, amikor visszatértek rá, kiderült, hogy már gyermek-kora óta veszedelmes hajlamai voltak, mert már akkor szó volt róla, hogy az erkölcsileg züllött gyermekek javítóintézetébe küldik.

Haegberg műhelyében töltött tanuló éveiből be lehetett bizonyítani, hogy mindig verekedésre és erőszakosságra hajlandó természet volt.

Még ebben az évben történt, hogy Olavest életveszélyesen megfenyegette, - amit több tanu is bizonyított. Az is kiderült a vizsgálat adataiból, hogy a szóban forgó estén állandóan leselkedett az áldozatra és hogy a tett előtt elárulta szándékosságát azzal, hogy felkiáltott: «Ez volt az utolsó szavad életedben!»

Enyhítő körülmény volt mindenesetre, hogy az egésznek a háttere szerelmi történet volt és hogy a tette látszólag féltékenység vezette. De másrészt az is elég hihető volt, hogy egy régi gyermekkori gyűlölet jutott benne végső kitörésre.

Az ítélet életfogytiglan való kényszermunkára szólott.

³⁸ A büntető jog egyik iránya kivált a visszatérő büntettek okait nem az egyén viszonyainak mérlegelésével iparkodik megtalálni, hanem az ember öröklött testi szervezetével hozza összefüggésbe és azzal magyarázza.

XIII.

Lent a várárokban egymásután hangzott fel a céllövések hangja.

Távolabb a vártéren katonák gyakorlatoztak; néha-néha egy trombitajelzés hallatszott a csendes déli órákban...

A várfalon belül a fogházörök egy kis csapat vasraverni rabot vezettek vissza a munkából a belső udvarba. A láncok zörgése messze visszhangzott minden lépésnél.

Az utolsó fogoly a fal egy nyílása mellett meglépett a lépteit. Hosszú pillantást vetett ki a nyíláson át.

Ragyogó fényesen terült el odakint az öböl, tele fehér vitorlával és egy gőzhajó, vastag, fekete füstöt vonva maga után, haladt a nyílt tenger felé...

A rab mély lélegzetet vett, orrlukái kitágultak és egész széles arca heves izgatottságot fejezett ki.

A többiek már néhány lépéssel előre haladtak; az őr ráordított a hatvanhatosra és mérgesen morogta:

- Sokat adnál érte, ha most ki tudnál repülni, ugy-e, Nikolai?
- Hát persze, valamennyien arra volnánk teremtve, azt hiszem, - felelte élesen.
- Akkor meg úgy kellene magadat viselned, hogy kegyelmet kaphass!

Nikolai keserűen rázta meg a fejét s a szeme szikrázni kezdett:

- Ha kiengednének, újra bekerülnék... mert vagy az egész világ érdemel rabságot vagy pedig én... és úgy látszik, hogy ez az utóbbi áll.

És tovább vonszolta magát zörgő láncával...

(1883.)